

PAUSMÖNSTER I L1-FINSKA OCH L2-SVENSKA. EN ANALYS AV
SKRIVPROCESSEN

Anne Suontaus

Pro gradu-avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Våren 2003

ABSTRAKT

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten	Svenska språket, Institutionen för språk
Författare: Anne Suontaus	
Titel: Pausmönster i L1-finska och L2-svenska. En analys av skrivprocessen.	
Ämne: svenska språket	Typ av avhandling: pro gradu
Årtal: 2003	Sidoantal: 92
<p>Referat</p> <p>Syftet med denna avhandling är att studera hur skrivprocessen skiljer sig hos infödda skribenter och språkinlärare. Analysen koncentrerar sig först och främst på skrivprocessens temporala aspekter och speciellt pauseringen som studeras i relation till olika textnivåer: hur lång tid används för i initial planering eller planeringen av ett nytt stycke, finns det skillnader i pauseringen före olika satser, hurdana ord orsakar oftast pauser och vilka faktorer leder till att skribenterna ibland tar paus även mitt i ett ord.</p> <p>Undersökningen förverkligades med hjälp av datorloggningsprogrammet ScriptLog som är ett skraddarsytt verktyg för analys av skrivprocessen. ScriptLog spelar in en skrivsession vid dator: varje tangentnedslag registreras - inklusive data om pauser och editeringar. Materialet för undersökningen består av sammanlagt 58 loggfiler. 29 finskspråkiga svenskstuderande skrev två texter var, en på svenska och en annan på finska. Båda uppgifterna i skrivtestet var av resonerande typ.</p> <p>Analysen visade att det finns signifikanta skillnader i skrivprocessen mellan L1 och L2. Skrivprocessen på ett främmande språk kräver mer tid på grund av en lägre produktionstakt. Processen kännetecknas av en fragmentarisk karaktär; skribenterna pauser betydligt oftare under skrivarbetet än på sitt modersmål. Den ökade skrivtiden på L2 förklaras till största delen uttryckligen av den på alla textnivåer mer frekventa pauseringen, för skillnaden i den genomsnittliga pauslängden är inte lika tydlig, även om pauserna i L2 genomgående är något längre än i L1. Resultaten ligger i linje med den tidigare forskningen med tanke på textnivåns inverkan på pauseringen; större textenheter förknippas oftare med en paus än mindre. Även pauslängden ökar på högre nivåer. Detta gäller både L1 och L2. Resultaten framhävar makrosyntagmens betydelse som planeringsenhet i båda språken, även om pauseringen inom makrosyntagmer ökar betydligt när man skriver på ett främmande språk. En annan viktig enhet är ordet. Att skribenterna emellertid då och då pauserar mitt i ord kan vara en följd av språkliga val eller problem med det rent tekniska skrivarbetet.</p>	
Uppslagsord: skrivprocess, språkinlärning, loggning, pausmönster	
Bibliotek/Förvaringsplats: Institutionen för språk, svenska språket	
Övriga uppgifter:	

INNEHÅLL

1 INLEDNING.....	7
2 SKRIVPROCESSEN.....	9
2.1 Allmänna synpunkter på skrivprocessen.....	9
2.2 Utveckling av metodiken inom skrivforskningen.....	12
2.3 Planering.....	13
2.4 Pausering.....	16
2.5 Revidering.....	17
2.6 Skrivmediets inverkan på skrivprocessen.....	18
2.7 Skrivprofiler.....	20
3 SKRIVPROCESSEN HOS SPRÅKINLÄRARE.....	22
3.1. Allmänna synpunkter.....	22
3.2 Pausering.....	25
3.3 Revidering.....	26
4 MATERIAL OCH METOD.....	29
5 TEXTLÄNGD SAMT ALLMÄNNA TIDSASPEKTER PÅ TEXTPRODUKTION I L1-FINSKAN OCH L2-SVENSKAN.....	31
6 INITIAL PLANERING OCH PAUSERING VID STYCKEGRÄNSER.....	34
7 PAUSMÖNSTER VID OLIKA SATSER I FINSKAN OCH SVENSKAN.....	38
7.1 Centrala begrepp.....	38
7.2 Pausering vid satsgränser.....	40
7.3 Pausering vid huvud- och bisatser.....	41
7.4 Pausering vid huvud- och bisatser i olika positioner.....	44
7.5 Pausering vid olika bisatser i L1-finskan.....	49
7.6 Pausering vid olika bisatser i L2-svenskan.....	51
8 PAUSERING MELLAN ORD.....	55
8.1 Allmänt.....	55
8.2 Pausering mellan ord i L1-finskan.....	56
8.3 Pausering mellan ord i L2-svenskan.....	62
9 PAUSERING INUTI ORD.....	68
9.1 Allmänt.....	68
9.2 Pausering inuti ord i L2-svenskan.....	71
9.2.1 Grammatiska problem.....	71

9.2.2 Lexikala problem.....	74
9.2.3 Tekniska pauser.....	76
9.3 Pausering inuti ord i L1-finskan.....	78
9.3.1 Pauser som orsakats av språkliga val.....	79
9.3.2 Tekniska pauser.....	80
9.3.3 Andra iakttagelser.....	82
10 SAMMANFATTNING.....	83
NOTER.....	86
LITTERATUR.....	88
BILAGOR	
Bilaga 1: Instruktionerna för den svenska uppsatsen.....	90
Bilaga 2: Instruktionerna för den finska uppsatsen.....	91
Bilaga 3: Enkäten för insamlandet av bakgrundfakta.....	92

TABELLER OCH FIGURER

<i>Tabell 1</i> Antalet tecken i den finala texten, skrivtiden och pauser (=2 sekunder) i de finska texterna.....	32
<i>Tabell 2</i> Antalet tecken i den finala texten, skrivtiden och pauser (=2 sekunder) i de svenska texterna.....	32
<i>Tabell 3</i> Antalet stycken, den totala paustiden vid styckegränserna och paustid per stycke i de finska och svenska uppsatserna.....	37
<i>Tabell 4</i> Förekomsten av pauser (=2 sek.) i satsens början i L1-finskan och L2-svenskan....	41
<i>Tabell 5</i> Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i L1-finskan.....	42
<i>Tabell 6</i> Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i L2-svenskan.....	42
<i>Tabell 7</i> Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i olika positioner i L1-finskan.....	44
<i>Tabell 8</i> Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i olika positioner i L2-finskan.....	45
<i>Tabell 9</i> Pauslängden före huvud- och bisatser i olika positioner i L1-finskan.....	47
<i>Tabell 10</i> Pauslängden före huvud- och bisatser i olika positioner i L2-svenskan	48
<i>Tabell 11</i> Förekomsten av pauser före olika bisatser i L1-finskan.....	50
<i>Tabell 12</i> Pauslängden före olika bisatser i L1-finskan.....	50
<i>Tabell 13</i> Förekomsten av pauser före olika bisatser i L2-svenskan.....	51
<i>Tabell 14</i> Förekomsten av pauser före bisatser med och utan rörlig bestämning i L2-svenskan.....	52
<i>Tabell 15</i> Förekomsten av pauser före olika bisatser med och utan rörlig bestämning i L2-svenskan.....	53
<i>Tabell 16</i> Pauslängden före olika bisatser i L2-svenskan.....	54
<i>Tabell 17</i> Förekomsten av pauser före substantiv, verb och personliga pronomen i L1-finskan.....	57
<i>Tabell 18</i> Pauslängden före substantiv, verb och personliga pronomen i L1-finskan.....	58
<i>Tabell 19</i> Förekomsten av pauser före kopula och fullverb i L1-finskan.....	59
<i>Tabell 20</i> Förekomsten av pauser före fullverb och hjälpverb i L1-finskan.....	60
<i>Tabell 21</i> Förekomsten av pauser före hjälpverb i L1-finskan.....	61
<i>Tabell 22</i> Pauslängden före olika verb i L1-finskan	61
<i>Tabell 23</i> Förekomsten av pauser före olika ord i L2-svenskan.....	62
<i>Tabell 24</i> Pauslängden före olika ord i L2-svenskan.....	65
<i>Tabell 25</i> Förekomsten av pauser före kopula och fullverb i L2-svenskan.....	65
<i>Tabell 26</i> Förekomsten av pauser före fullverb och hjälpverb i L2-svenskan.....	66

<i>Tabell 27</i> Förekomsten av pauser före hjälpverb i L2-svenskan.....	67
<i>Tabell 28</i> Pauslängden före olika verb i L2-svenskan.....	67
<i>Tabell 29</i> Antalet pauser inuti ord och deras andel av alla pauser (=2 sek.) i de finska och svenska uppsatserna.....	69
<i>Tabell 30</i> Pauslängderna inuti ord i L1-finskan och L2-svenskan.....	70
<i>Tabell 31</i> Förekomsten och längden av pauserna inuti ord som orsakats av grammatiska problem (L2-svenska).....	74
<i>Tabell 32</i> Förekomsten och längden av pauserna inuti ord som orsakats av lexikala problem (L2-svenska).....	76
<i>Tabell 33</i> Förekomsten och längden av pauserna inuti ord orsakade av grammatiska lexikala och tekniska problem (L2-svenska).....	77
<i>Tabell 34</i> Förekomsten och längden av språkliga och tekniska pauser inuti ord i L1-finskan.....	80
<i>Figur 1</i> Den kognitiva processmodellen.....	11
<i>Figur 2</i> Zimmermanns (2000, 86) modell av formuleringsfasen i L2-skrivande.....	23
<i>Figur 3</i> Den totala skrivtiden i L1-finskan och L2-svenskan.....	33
<i>Figur 4</i> Initial planering i de finska och svenska uppsatserna.....	35
<i>Figur 5</i> Pausfrekvenserna före verb, personliga pronomen och substantiv i L1-finskan.....	58
<i>Figur 6</i> De individuella pausfrekvenserna före olika ord i L2-svenskan.....	63
<i>Figur 7</i> Pausfrekvenserna före substantiv och verb i L1-finskan och L2-svenskan.....	65
<i>Figur 8</i> Andelen pauser inuti ord av alla pauser i L1-finskan och L2-svenskan (%).....	70
<i>Figur 9</i> Förekomsten och andelen pauser inuti ord av olika typ i L1-finskan och L2-svenskan.....	82

1 INLEDNING

De flesta människor skriver varje dag. Vad vi än skriver – en inköpslista eller doktorsavhandling – är det alltid fråga om en process. Man kommer dock inte ofta att fundera på processens väsen och hur mycket tid och koncentration detta aktiva, mentala förlopp oftast kräver. Skrivprocessen består av flera delprocesser såsom planering, formulering och revidering som avlöser varandra under skrivarbetet.

Skrivforskningen har under de senaste årtiondena tagit stora framsteg. Man behöver inte gå längre än tre årtionden tillbaka i tiden då forskarna ännu hade sin utgångspunkt i färdiga textprodukter och tyngdpunkten av forskningen låg på dessa produkters kvalitet i stället för den process som resulterat i dem. Vändpunkten i forskningen var början av 1980-talet då psykologvister Linda Flower och John R. Hayes presenterade sin första processmodell för skrivandet. Därefter har den största utvecklingen skett på det metodologiska planet. Medan Flower & Hayes – och många andra efter dem – tog till tänka-högt-protokollen har dagens forskare rätt så raffinerade datamaskinella verktyg till sitt förfogande. En av de nyaste metoderna är datorloggning, som används i denna studie.

Syftet med denna avhandling är att ge en översikt över skrivprocessen, å ena sidan hos infödda skribenter och å andra sidan hos inlärare av andra- eller främmande språk. Genom att analysera pausering vid vissa språkliga strukturer försöker jag att få en uppfattning om planeringens väsen: hur stora är planeringsenheterna och hur påverkas planeringen av textens yttre struktur. Jag hoppas att jag på detta vis eventuellt kan upptäcka språkliga element eller strukturer som är svåra för finska inlärare av svenska. Genom att granska en färdig produkt är detta inte möjligt – om skribenten kommer fram till en korrekt lösning av ett språkligt problem får läsaren aldrig veta om hans svårigheter med formuleringen. I färdiga texter kan språkliga svårigheter endast spåras i form av fel.

I översikten över den tidigare forskningen behandlas först skriftens betydelse för människan. Kapitel 2 inleds med en presentation av utvecklingen av metodiken inom skrivforskningen. Även skrivmediets inverkan på skrivprocessen och olika skrivprofiler diskuteras. Huvudtyngden i detta kapitel ligger emellertid på planering, pausering och revidering som är väsentliga begrepp också i min undersökning. Samma gäller kapitel 3 där skrivprocessen behandlas ur språkinläringens synvinkel.

För det första studeras skrivprocessens temporala aspekter i största allmänhet. Jag har för avsikt att ta reda på hur modersmålet och L2 skiljer sig i detta avseende. Med utgångspunkt i litteraturen antar jag att man behöver mer tid för skrivandet på ett främmande språk, vilket kan förväntas ta sig uttryck i mer frekvent pausering. Att studera pauseringen är av intresse eftersom pauserna kan indikera de mentala delprocesser som pågår i skribentens hjärna. Mitt huvudintresse är planering och för att utreda dess betydelse för skrivprocessen studeras pauser i olika kontexter och på olika nivåer av texten. Presenteringen av resultaten av min undersökning utgår ifrån större enheter och skrider fram mot mindre: först granskas initial planering och pausering i början av stycken. Därefter redogörs för pauseringen i början av olika satser och hur deras relationer till varandra påverkar pauseringen. Till slut studeras ännu pauseringen å ena sidan mellan och inuti ord i de två språken.

Synvinkeln i undersökningen är genomgående kontrastiv, mitt syfte är som sagt att upptäcka skillnader, men å andra sidan också likheter mellan skrivprocesserna i L1-finskan och L2-svenskan. Även de individuella skillnaderna granskas i någon mån, även om försökspersonerna för det mesta behandlas som en grupp. Resultaten från L1-finskan och L2-svenskan presenteras genomgående parallellt.

Materialet för undersökningen består av 29 svenskstuderandes uppsatser på finska och svenska. Alla av försökspersonerna har finska som modersmål, några av dem uppgav sig dock vara tvåspråkiga. Materialet samlades in med hjälp av loggningsprogrammet ScriptLog som registrerar alla tangentnedslag, revideringar och pauser under en skrivsession vid dator. Dessa numeriska data analyseras kvantitativt. För statistisk analys av data används statistikprogrammet SPSS.

2 SKRIVPROCESSEN

2.1 Allmänna synpunkter på skrivprocessen

Skrift är något som vi varje dag stöter på i vårt vardagliga liv – vi kunde knappast tänka oss vårt liv utan skrift. Att många kulturer har skapat ett eget skrivsystem men att ingen kultur senare har slopat det, är ett övertygande bevis på att skrivet språk är något som människan behöver (Smith 1990, 8). Smith anger tre förklaringar till att skrivandet alltid har ansetts värdefullt. För det första är skrivandet ett viktigt verktyg för kommunikation. För det andra kan man genom att skriva åstadkomma permanenta dokument som lagar eller historieskrivningar, som i stället för kommunikation snarare är avsedda för att institutionalisera. Tredje orsaken är att skrivandet är kreativt arbete och kan ha värde som konst. I de kulturer där skrivandet har förekommit har det använts i alla dessa funktioner.

Skriften skiljer sig från talat språk på många sätt. Båda är medel för kommunikation med den skillnaden att skriften kan binda samman sändaren och mottagaren även långt bort i tid och rum. Detta sätter många krav på skrivet språk: det ska vara entydigare och mer exakt än tal som kan ta till nonverbala hjälpmedel. Å andra sidan har sändaren också mer tid att formulera sina tankar än samtalsparterna i en talsituation. Dessa två varianter av språkbruk skiljer sig inte bara till syftet utan också till formen. Båda språkformerna har t.ex. egna grammatiska regler. Enligt Wengelin (2002, 48) har skrift dessutom bl.a. större variation i lexikonet, det innehåller färre upprepningar och utnyttjar underordning i större grad.

Lingvisterna har genom tiderna varit oeniga om vilkendera språkform som skall föredras. Förespråkare för skrivet språk som primär form av språket hävdar att tal är beroende av skrift och har sitt ursprung i detta. På 1900-talet har många lingvister haft den motsatta synen på förhållandet mellan tal och skrift. De anser att skriften har utvecklats för att representera talat språk med hjälp av synliga tecken. Den tredje synen, som många språkforskare har idag, är att både skrift och tal har var sitt eget värde och egna funktioner. (Wengelin 2002, 4-6.)

Läran om konsten att bygga texter har långa traditioner. Redan vältalarna i antiken såg skrivandet som en process som bestod av fem faser. Analysfasen, där skribenten funderade över textens art, syfte och mottagare, kallades för *intellectio*. Den följdes av *inventio*fasen,

stoffsamlandet, och *disposito*, strukturering av innehållet. När dessa faser var avklarade, var det dags att utforma tankarna till ord. Denna formuleringsfas hette *elocutio*. Sedan gällde det att lära sig texten utantill (*memoria*) och framföra den inför publiken (*actio* eller *pronuntatio*). I retorikböckerna kan man också hitta en sjätte fas som heter *emendatio* och som innehöll både finslipandet av den färdiga texten och flitig träning i alla de ovannämnda arbetsfaserna. (Strömquist 1994, 27-28.)

Under tjugonde seklet koncentrerade sig skrivforskningen ända till 1970-talet framför allt på färdiga skrivprodukters kvalitet. I slutet av decenniet samt i början av 1980-talet förflyttade sig tyngdpunkten i forskningen till skrivprocessen. Man började se på skrivande som en form av problemlösning, som i sin tur består av flera komplicerade delprocesser. (Van Waes 1991, 19-20.) Murray (citerad i Van Waes, 1991, 20) tillspetsar den produktorienterade forskningens problem:

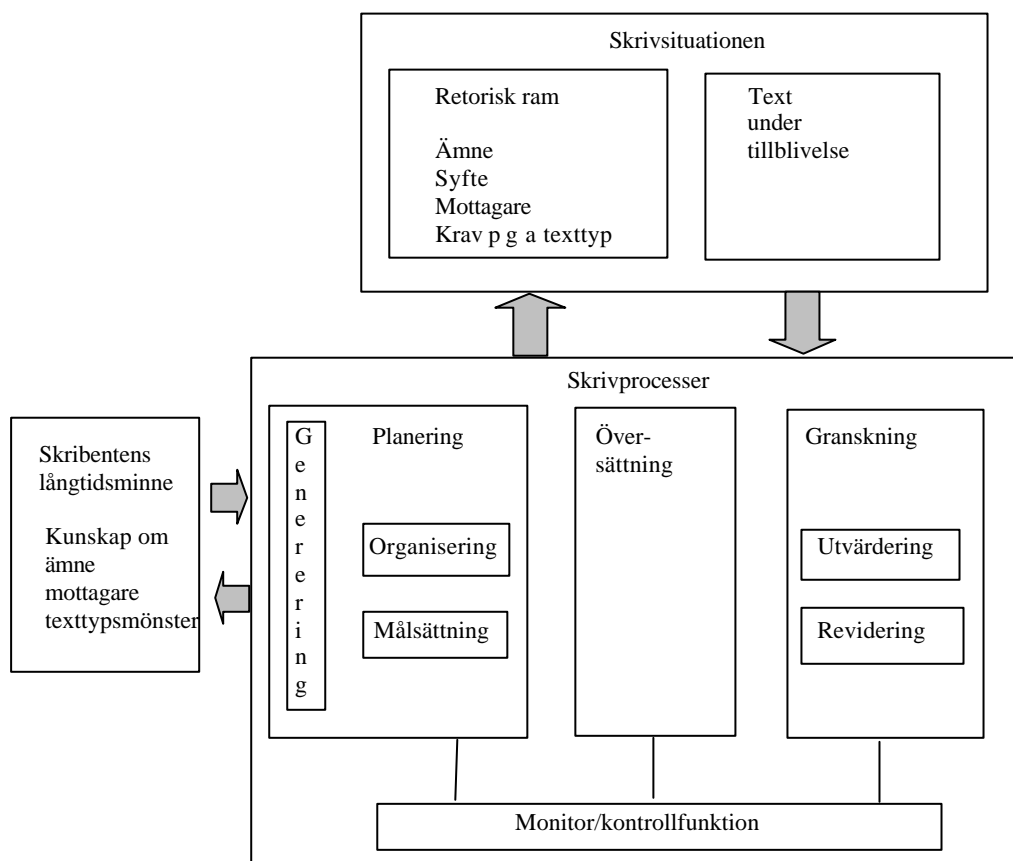
The process of making meaning with written language can not be understood by looking backward from a finished page. Process can not be inferred from product any more than a pig can not be inferred from a sausage.

De tidigaste representanterna för den nyare forskningsriktningen kom fram till en lineär modell, som bestod av tre delprocesser: *planering*, som sker innan man börjar skriva, *formulering* (även översättning eller skrivande) och *revidering* (även granskning eller bearbetning) som utförs när själva skrivandet har avslutats. Den lineära modellen används fortfarande i skrivundervisningen, även om andra modeller har ersatt den lineära inom skrivforskningen. I litteraturen är benämningar på de olika faserna under skrivprocessen nästan lika många som forskare. I synnerhet varierar användning av begreppet revidering: några forskare betraktar revidering som en delprocess av granskning och med revidering syftas på de konkreta ändringar som görs i texten (som i figur 1 nedan). Hos andra är hierarkin omvänd, och granskning och ändring ses som delprocesser av revidering. I denna uppsats kommer begreppet i fortsättningen att användas på det senare sättet.

Strömquist, (1994, 29) vars syn på skrivande närmast är pedagogisk - vilket medför att hon föredrar den lineära modellen - avskiljer olika konkreta arbetsfaser som skribenten genomgår under de tre delprocesserna. Enligt henne innebär planering analys av skrivuppgiften, stoffsamling, sortering och strukturering, dvs. ungefär detsamma som de tre första faserna

enligt antikens retoriker. I bearbetningsfasen däremot bearbetas texten, den skrivs ut, korrekturläses och eventuellt trycks.

I början av 1980-talet presenterade psykologerna Flower & Hayes (1981, 367-380) sin på den tiden revolutionära processmodell, som beskriver skrivprocessens kognitiva struktur (se figur 1). Modellen betonar processens mångsidighet och komplexitet. Enbart skrivsituationen innehåller många faktorer som påverkar processen: man bör t.ex. hålla sig till ämnet och försöka ta hänsyn till mottagarens intressen. Skribenten måste också hålla ett öga på den text som han redan skrivit för att exempelvis kunna undvika tautologi. Ur långtidsminnet tas fram byggmaterialet för innehållet dvs. kunskapen om ämnet. Själva processen i Flowers och Hayes' modell skiljer sig inte radikalt från de tidigare modellerna utan består av samma tre delmoment.

Figur 1 *Den kognitiva processmodellen.* (Flower & Hayes 1981, 369) Översättning av Lannér (1999, 8)

Den viktigaste skillnaden i jämförelse med den lineära modellen är rekursiviteten: skribenten är samtidigt sysselsatt av många komponenter, vilket innebär att skrivandet alltid är ett dynamiskt och mycket krävande förlopp. Processen styrs av en monitor, en kontrollfunktion, som avgör vilken delprocess som skall vara aktiv. Melin (2000, 217-218) jämför långtidsminnet med gaspedalen som förser processen med nödvändigt bränsle, medan begränsningarna i skrivsituationen verkar bromsande. Mellan gasandet och bromsandet fungerar monitorn som verkställare som bestämmer om riktningen.

Flower och Hayes' modell baserar sig på deras forskningsresultat som de fått med hjälp av den s.k. tänka-högt-metodiken, vilket betyder att testpersonerna, som skriver en text, samtidigt verbaliserar sina tankar (Lannér 1999, 9). Under senare år har denna metodik kritiserats av många forskare (se följande avsnitt). Ett annat problem med modellen är att den beskriver det mentala arbetet helt isolerat från den producerade texten (Hadenius 1991, 1).

Men trots dessa brister kan Flower & Hayes kognitiva modell fortfarande betraktas som den mest grundläggande inom skrivforskningen och den citeras av så gott som alla skrivforskare även idag.

2.2 Utveckling av metodiken inom skrivforskningen

Sedan skrivforskare i början av 1980-talet hade fäst sitt huvudintresse vid skrivprocessen i stället för färdiga texter, måste även nya metoder utvecklas. Den antagligen vanligaste metoden ännu idag är tänka-högt-metoden. Som sagt har metoden kritiserats bl.a. på grund av att skrivprocessen är alltför komplicerad för att man skulle kunna yttra alla de kognitiva aktiviteter som pågår i hjärnan medan man skriver. Ett annat argument, som kritikerna har väddat till, är att verkliga skribenter inte författar endast när de skriver. Dessutom är det ofta nödvändigt att träna testpersonerna på förhand så att de blir vana vid att skriva och prata samtidigt, vilket i sin tur kan påverka resultaten. (Lannér 1999, 9.) Enligt Van Waes (1991, 31) är ett av problemen med tänka-högt-protokollen att skribenten endast rapporterar om de ställen där han/hon har svårigheter, medan de högt automatiserade tankeprocesserna förblir orapporterade.

En annan metod som utnyttjas av forskningen är intervjuer antingen omedelbart efter en avslutad skrivuppgift eller medan den pågår. Ibland får informanten titta på sin videoinspelade skrivsession för att bättre kunna återkalla tankegångarna i minnet. Videoinspelningar används även som sådan som informationskälla; då granskas till exempel pauserna och det som skribenten gör under dem. Detta slags nonverbala data är i och för sig intressanta men långt ifrån explicita. Fördelen med videoinspelningen är att den inte stör skrivandet. Tänka-högt-protokoll, intervjuer, videoinspelningar samt textanalys kombineras ofta för att få en mångsidigare bild av processen. (Van Waes 1991, 31-32.)

Van Waes (1991, 32) omnämner också en mer sällsynt men intressant metod, nämligen s.k. ”blint skrivande” som genomförs t.ex. med hjälp av osynligt bläck. Då kan skribenten inte läsa vad han/hon redan skrivit. Med experiment av denna typ får man information om vilken betydelse tillbakablickar och omläsning har för skrivprocessen.

Den teknologiska utvecklingen har medfört nya faciliteter även för skrivforskningen. För dess ändamål har man utvecklat applikationer som spelar in varje tangentslag under en skrivsession vid dator. Metoden kallas för loggning och den erbjuder förutom stora mängder av numerisk information om skrivprocessen, även verktyg för analys av dessa data. Med loggningsprogram kan man bl.a. studera den lineära texten som innehåller alla pauser och ändringar. Det är också möjligt att spela upp hela sessionen eller delar av den i realtid och på så sätt få en uppfattning om hur skribenten har arbetat. (Holmqvist, Johansson, Strömquist & Wengelin 2002, 5; Severinsson-Eklundh 1995, 16; Van Waes 1991, 32.) Den allra nyaste tekniken tillåter också användningen av s.k. *eye tracking*, som registrerar ögonens rörelser. Med *eye tracking* är det möjligt att följa hur skribentens blick förflyttar sig över texten samt på vilka ställen och hur länge blicken fixeras. (Holmqvist, Johansson, Strömquist & Wengelin 2002, 2.)

2.3 Planering

Planering är ett omfattande begrepp som kan uppfattas på många olika sätt. Med planering kan man avse den arbetsfas som föregår själva skrivandet. Begreppet kan omfatta både planering av innehållet, planering av textens struktur och organisering av idéerna och språklig planering som sker under skrivfasen. Några forskare håller däremot dessa områden isär och

kallar innehållsmässig planering för *idea generation* eller *rehearsing*. Personligen föredrar jag Hayes' & Gradwohl Nashs syn: de skiljer mellan abstrakt textplanering som leder till idéproduktion, utkast eller anteckningar och språklig planering som leder direkt till att man producerar text (citerad i Piolat 1999, 122).

Strömquist (1993) har jämfört planeringen av tal och skrift i ett experiment där den ena delen av försökspersonerna hade i uppgift att skriva en berättelse till en serie bilder och den andra skulle berätta muntligt till samma bildberättelse. De skriftliga prestationerna datorloggades och de muntliga videoinspelades. Strömquist (1993, 15) studerade då hur lång paus som togs innan man efter att ha sett en ny bild började berätta till den. Det kom fram att planeringstiden hos dem som skrev i genomsnitt varierade från 7 till 34 sekunder, medan de som berättade muntligt aldrig använde mer än två sekunder för planeringen innan de började berätta. De bilder som visade en ny scen med nya referenter krävde mest planering. Strömquist (1993, 16) hävdar att de stora skillnaderna mellan tal och skrift är en följd av de olika interaktionsvillkor som är typiska för dessa två språkformer: när man talar skall mottagaren lyssna till och förstå det som sägs i takt med att det sägs. Mottagaren av en skriftlig produkt läser den däremot först efter att den har utformats i sin helhet. Skrivprocessen ger således mer tid för planeringsarbetet medan en alltför lång planeringstid i en normal kommunikationssituation endast leder till att man förlorar sin tur i diskussionen.

I skrivundervisningen poängteras entydigt att ju mer man planerar sin text, desto bättre blir den. Piolat (1999) undersökte om empirin kan bekräfta denna generalisering samt vilken typ av planering som leder till bästa resultat. Hon studerade utkast som universitetsstudenter producerade i samband med skrivandet av en essä och kategoriserade dem i tre typer. Anteckningar innebar oorganiserade enstaka ord eller satser, organiserade utkast innehöll däremot listor, numrering, pilar och allt annat lineärt organiserat material. Skrivna utkast hade idéer i lexikalt och syntaktiskt explicit form, dvs. färdiga satser och meningar. Dessa fanns ofta bevarade som sådana i den färdigt editerade texten. Utkasten grupperades även efter deras omfattning. Som måttsenhet för textkvaliteten användes betyget som studenterna fick av sina essäer. Piolats undersökning visar att de studenter som överhuvudtaget gjorde något utkast innan de började skriva nådde bättre betyg än de som inte alls planerade sin text på förhand. Betyget ökade i samma takt med utkastens omfattning. De bästa resultaten nåddes av de studenter som använde organiserade utkast. Dessa studenter var dock relativt få. (Piolat 1999, 124-125.)

För att testa effektiviteten av olika planeringsstilar gjorde Piolat ett annat experiment där studenterna planerade och skrev en argumenterande text i tre faser. I första fasen samlades idéer och i den andra organiserades de. I organiseringsfasen använde de olika grupperna olika tekniker i uppgiften: en grupp fick fritt organisera sina tankar, den andra skulle skissa ett lineärt utkast och den tredje var hänvisad till att utforma en grafisk modell (t.ex. en mind map). I detta experiment studerades inte textkvaliteten utan antalet producerade idéer i de olika faserna. Piolats (1999, 128-129) resultat visar att ett lineärt utkast var det effektivaste sättet i idéorganiseringen. Studenterna som använde denna metod kunde i den andra fasen komma med flesta nya tankar. De också analyserade mest noggrant de uppkomna idéerna och strävade flitigast efter att hitta sammanbindande element som kunde användas för att skapa en koherent enhet. Piolat misstänker att orsaken till att ett grafiskt utkast inte visade sig vara lika effektivt beror på att studenterna inte var vana vid att använda det. Organiseringsfasen tycks enligt henne överhuvudtaget vara en mycket relevant arbetsfas med tanke på evaluering av innehållet och strukturen i texten. I formuleringsfasen tenderar man att bevara de tidigare organiserade tankarna och strukturen men komplettera det med ytterligare tillägg.

Piolat (1999, 132) har även forskat i hur mer och mindre erfarna skribenternas planeringsbeteende påverkas av hur goda kunskaper de har i skrivämnet. Hon kom fram till att duktiga skribenter bättre kunde anpassa sina planeringsstrategier till de situationella kraven. Goda skribenter som inte visste så mycket om ämnet planerade oftare under skrivfasen och använde däremot mindre tid för formulerandet av texten. Fördelningen var precis tvärtom hos de goda skribenter som hade goda kunskaper om ämnet: de planerade mindre men använde mer tid för formulerandet. De svagare skribenterna uppvisade ett motsatt mönster: de som visste mycket planerade mycket och de som inte var kunniga i ämnet planerade mindre. De svaga skribenterna koncentrerade sig däremot på att revidera sin text. I detta samband studerade Piolat (1999, 132) även den kognitiva belastningen av de olika processerna (planering, formulering, revidering) med hjälp av en reaktionstest under skrivprocessen. På basis av resultaten hävdar hon att goda skribenter ägnar mer kognitiv ansträngning åt planerandet än de svaga om man inte är besatt i ämnet.

2.4 Pausering

Skrivande är en tidskrävande aktivitet. Även om ordbehandlare gör det ganska lätt att rätt så snabbt åstadkomma text på papper, behöver vi ändå mycket tid för att producera skriven text. Vad beror det på? – Det är på att största delen av tiden vid skrivarbetet går till något annat än att egentligen skriva, nämligen till pauser, som används för granskning och planering av texten.

Den första forskaren som intresserade sig för skrivprocessens temporala aspekter var Matsuhashi. Redan under 1970-talet hade man börjat undersöka pausering i talat språk och det är därför de tidigaste undersökningarna koncentrerar sig på att jämföra pausmönster i tal och skrift. Matsuhashis undersökningsmetoder (se t.ex. Matsuhashi 1982) var videoinspelning och intervjuer. Hon upptäckte bland annat att pausmönster är beroende av skrivuppgiften: en resonerande skrivuppgift medför flera och längre pauser än en berättande, vilket beror på att producerandet av en resonerande text kräver mer komplexa mentala processer. Textens innehåll bildas av små beståndsdelar som finns lagrade på olika håll i långtidsminnet. När man skriver en berättande text finns innehållet så att säga färdigt i hjärnan, och det gäller bara att ge en språklig dräkt åt det. Matsuhashi hävdar också att texttypen har en effekt på pausernas läge i texten. I resonerande texter hålls de längsta pauserna mellan stycken eller meningar, medan textens yttre struktur inte tycks påverka pausplatserna i berättande texter. Matsuhashi påpekar också att pausering under skrivprocessen inte är förbunden med grammatiska enheter, vilket däremot tycks vara fallet beträffande tal. Pauserna i skrivprocessen orsakas av mental bearbetning och organisering av det begreppsmässiga innehållet. (Matsuhashi 1982, 278-288.) Man bör dock komma ihåg att försökspersonerna i Matsuhashis experiment skrev på sitt modersmål. Jag tvivlar på att de grammatiska lösningarna inte orsakar pauser i L2-skrivande. Ett problem med Matsuhashis resultat är att hon inte definierar vad som är en paus, för att inte tala om en lång paus (Kowal & O'Connell, 1987, 119).

Loggning har underlättat markant forskningen av tidsaspekter på textproduktion för den möjliggör effektiv kvantitativ analys av stora datamängder. Datorn registrerar även de kortaste uppehållen mellan tangentslagen. Dessa några millisekunders uppehåll är dock naturligtvis inte av intresse, för de används inte för mental processering utan helt enkelt för flyttning av fingrarna. Forskarna har således varit tvungna att bestämma sig för hur långt

uppehåll som kan betraktas som paus. Oftast har gränsen dragits vid två sekunder, vilket är mer än tre gånger så långt som det genomsnittliga uppehållet mellan tangenterna. För att kunna undvika inverkan av variationen i olika individers maskinskrivningshastighet skulle det vara säkrast att räkna en personlig tidsgräns för var och en. Detta skulle emellertid försvåra kategorisering av pauserna och jämförelse av pauslängderna. (Wengelin 2002, 235.)

En loggningsundersökning av Hadenius bekräftar Matsuhashis påstående om texttypens inverkan på pausering: skillnaden i paustiden var ca tio procentenheter mellan berättande och resonerande uppgift. I genomsnitt utgjordes mer än hälften av den totala tiden av pauser. I den resonerande uppgiften var pauserna längre i alla positioner, i synnerhet mellan stycken, meningar och satser. (Hadenius 1991, 19.) I motsats till Matsuhashi hävdar Hadenius att det finns ett samband mellan textens struktur och pausering. Pausfrekvensen uppvisar ett hierarkiskt system: stycke gränsen förknippas oftast med paus, därefter meningsgränsen, satsgränsen och ord. I Hadenius material förekom nästan inga pauser inuti ord. På basis av detta drar han den slutsatsen att ord kan betraktas som något slags minsta enhet i skrivarbetet. (Hadenius 1991, 15-17.) Det fanns stora skillnader i olika skribenters pausmönster, men en del av dem kan förklaras med variationen i textens kvalitet. De skribenter som använde längre ord och längre meningar tog också oftare paus. (Hadenius 1991, 21-22.) Även Wengelin (2002, 238-240) har fått liknande resultat om strukturnivåns inverkan på pausering. Hennes egentliga intresse var läs- och skrivsvårigheternas verkningar på skrivprocessen, och det kom fram att skribenter med dessa svårigheter håller flera pauser, pauserna är längre och de förekommer oftare även inuti ord, antagligen p.g.a. problem med stavning.

2.5 Revidering

Revidering är en väsentlig del av skrivprocessen. Det har till och med sagts att att skriva är att revidera. Med revidering avses granskning och bearbetning av den hittills skrivna texten. Revidering pågår under hela skrivprocessen. Begreppet bör inte blandas ihop med revideringsfasen, den sista fasen i den lineära, pedagogiska skrivmodellen. Som sagt är terminologin beträffande revidering mycket förvirrande, speciellt i den engelskspråkiga litteraturen, där man också kan stöta på sådana närbesläktade begrepp som *revising*, *editing*, *evaluating*, *reviewing* eller *reprocessing*. (Van Waes 1991, 34-35.)

Även revidering kan delas i delprocesser. Först upptäcker man problemet. Problemet kan naturligtvis uppstå på alla nivåer från rättskrivning till organisering av hela texten. Skribenten kan även upptäcka att den hittills skrivna texten inte passar ihop med det som han/hon tänker skriva i fortsättningen och därför bestämma sig för att ändra på det redan skrivna. Sedan analyserar man problemet och till slut väljer man en lämplig strategi för att kunna lösa det. Strategierna är fyra: ignorering av problemet, en ny analys av problemet, att man skjuter upp reviderandet till en senare tidpunkt samt ändrande av det problematiska stället. (Van Waes 1991, 38.)

Revideringar kan klassificeras på många olika sätt: på vilken textnivå sker de, är de betydelsebevarande eller –ändrande samt efter tidpunkt eller läge i texten (Van Waes 1991, 40). Severinsson-Eklundh (1995, 13-15), som studerade vuxna, akademiska skribenters revideringsstrategier med hjälp av loggning, konstaterar att största delen av revideringarna i hennes material var betydelsebevarande och skedde på lokal nivå, dvs. man reviderar omedelbart efter att ha skrivit någonting. Oftast var ändringarna enkla och av stilistisk natur. I undersökningen skrevs en längre, resonerande text vid två olika tillfällen. Den senare sessionen ägnades enbart åt revidering av texten, men trots detta skedde endast en sjättedel av alla revideringar under den; de flesta hade gjorts redan under själva skrivprocessen. Severinsson-Eklundh presenterar några typiska kategorier av betydelsebevarande ändringar. En av dem är precisering, en närmare specificering av det sagda. Personliga uttryck t.ex. med pronomenet *jag* byttes ut mot opersonligare, implicita uttryck mot mer explicita och direkta mot indirekta. Reviderade versioner föredrog också beskrivning av tillstånd framför process. Detta framgår av att aktiva verbkonstruktioner ersattes av substantiviska uttryck. Skribenterna ville också eliminera upprepningar och talspråkliga former. Forskaren förhåller sig kritisk till ”hyperrevision” som många skribenter tycktes ägna sig åt: ofta var formuleringarna acceptabla eller rentav läsbarare innan de reviderades. Däremot angreps inte större textproblem såsom innehåll, disposition eller sammanhang.

2.6 Skrivmediets inverkan på skrivprocessen

Ordbehandlaren är avsedd för att göra skrivandet lättare. Det rent konkreta skrivarbetet skiljer sig radikalt från det med papper och penna. Men har denna skillnad då någon inverkan på den delen av skrivprocessen som pågår på det mentala planet?

Den viktigaste fördelen med ordbehandlaren är att den möjliggör ändringar. Skribenten kan under hela processen radera, lägga till ny text eller förflytta mindre eller större avsnitt utan att den färdiga produkten ser suddig ut. Forskningsresultaten visar att denna möjlighet också utnyttjas flitigt. Bl.a. Severinson-Eklundh (1995, 12) samt Zvacek (1992, 58) hävdar att man ändrar mer i texterna med dator jämfört med skrivande på papper. Van Waes (1991, 262) undersökning visade däremot inte någon skillnad i hur mycket som revideras. Alla forskare tycks ändå vara eniga om att skrivmediet påverkar vad som revideras. Största delen av ändringarna rör tämligen små och ytliga detaljer, framför allt ordval. Mycket tid ägnas åt revidering av de språkliga formuleringarna, men innehållsmässigt reviderande ökar inte. (Severinson-Eklundh 1995, 12.) Van Waes (1991, 262) resultat tyder på att papper & penna – skribenter reviderar mer på längre avstånd från den aktuella arbetspunkten, medan ordbehandlaren uttryckligen lockar till polerande av texten på lokal detaljnivå. Skrivande på papper erbjuder alltså en bättre översikt över texten. Van Waes (1991, 263-264) poängterar att även bildskärmens storlek kan påverka skrivprocessen; när en skärm av A4-format användes, vidgade skribenterna sitt granskningsperspektiv. De bearbetade också sin text på en högre nivå. Även om ordbehandlaren fördelar inte kan förnekas förhåller sig Severinson-Eklundh (1995, 12-15) kritiskt till förändringarna i skrivprocessen som datorer medfört. Hon påpekar att den ökade friheten har lett till att texter oftast inte längre granskas av en noggrann och språkkunnig sekreterare. Ofta innebär alltför noggrant polerande av texter inte att texterna blir felfria, däremot blir de ofta mer opersonliga.

Förutom revideringsstrategier har ordbehandling även en effekt på planeringen av texten. Både Severinson-Eklundhs (1995, 12) och van Waes (1991, 263) undersökningar bevisar på att skribenter med ordbehandlare planerar mindre innan de börjar skriva. Man har sällan något manuskript som utarbetats på förhand, inte ens när det gäller rätt så långa och komplicerade dokument. Enligt Van Waes (1991, 263) håller skribenter med ordbehandlare flera pauser än de som skriver med papper och penna. Dessa pauser är emellertid betydligt kortare, vilket ger skrivandet en mycket fragmentarisk karaktär. Hos datorskribenter fördelar sig planeringstiden jämnare under processen, vilket kompenserar bristen på planerandet i början.

Ett forskningsresultat vars betydelse inte bör underskattas, i synnerhet med tanke på skrivpedagogik, är att datorstöd i skrivandet ökar skribenternas motivation. Speciellt när det gäller barn har det visat sig att eleverna som skriver på dator producerar längre texter. (Hansen 1991, 100.) Hansen utförde en longitudinell undersökning med elever i årskurs 3 – 5

på lågstadiet. Hon fick mycket uppmuntrande resultat av användning av dator som hjälpmedel i skrivundervisningen: eleverna hade en positiv attityd till skrivande och deras kunskaper i modersmålet utvecklades även på andra områden än skrivande, såsom stavning och läsning.

Enligt van Waes (1991, 263) gäller ökandet av textlängden också mer erfarna skribenter. Jacoby (refererad i Zvacek 1992, 60) förklarar den ökade textlängden med en faktor, som på engelska heter *end of the page effect* och syftar på det fenomenet att studenterna ofta slutar sina essäer när de nått slutet på en sida. Denna effekt förekommer inte hos de skribenter som använder textbehandling.

Lättheten förklarar säkert en del av den ökade motivationen hos skribenter med ordbehandlare, men den har också motiverats med andra faktorer. En av dessa är att texten på en datorskärm är neutralare än handskrivna tecken. Att skribenten inte behöver bekymra sig för sin handstil och dess eventuella intryck på mottagaren, kan ge skribenten mod att experimentera med texten, och på så sätt få den att representera hans/hennes tankar på bästa möjliga sätt. Att en med dator utskriven sida i princip kan tävla med en tryckt produkt i kvalitet, kan i sin tur uppmåna några skribenter att satsa även på produktens innehåll och strukturering. (Zvacek 1992, 58-60.)

Tidigare har skribenternas positiva inställning till datorer även motiverats med nyhetens behag (Zvacek 1992, 59). Det är nog tvivelaktigt om t.ex. dagens skolelever, som vuxit upp med datorer, fortfarande känner glädje av samma orsak när de får skriva på dator. Idag kommer antagligen alla elever i Finland i kontakt med datorer och ordbehandling redan på lågstadiet. Å andra sidan erbjuder datorstöd i undervisningen fortfarande omväxling i rutiner och kan därför öka elevernas motivation. Dagens studerande hör däremot till den generation som inte har lika jämställda utgångspunkter när det gäller kunskaper i databehandling, utan det kan förekomma stora skillnader i hur mycket erfarenhet studerande har av datorer. Man kan tänka sig att datorer snarare kan vålla stress än entusiasm hos oerfarna personer.

2.7 Skrivprofiler

Även om skrivmediet kan förutsägas medföra vissa allmänna förändringar i våra skrivvanor skriver alla ändå inte på samma sätt utan det finns stor individuell variation i skrivstrategier

hos olika skribenter. Van Waes (1991, 226) undersökte skrivprofiler genom att jämföra bl.a. antalet revideringar och deras läge på den temporalaxeln, antalet pauser och pauslängden, längden av planeringsfasen i början samt den totala tiden som användes för skrivprocessen. Testpersonerna skrev sina texter i två faser; under den första skrevs en första utkast av texten och under den andra fick skribenterna ännu revidera sin text. En del av texterna skrevs med ordbehandlare och en del för hand. Van Waes (1991, 229-230) kom fram till en typologi som skiljer mellan fem olika skrivarpersonligheter (översättningen är min):

- 1 **Initial planerare:** Den första skrivprofilen kännetecknas av att skribenten ägnar en betydligt längre tid åt planeringen i början av processen än de andra skrivartyperna. Initial planerare håller i genomsnitt färre men längre pauser och reviderar mindre än de andra.
- 2 **Genomsnittsskribent:** Den andra kategorin utgörs av skribenter vars värden ligger nära genomsnittet i alla variabler. De bildar en mellangrupp i jämförelse med vilken de andra grupperna profilerar sig.
- 3 **Fragmentarisk första-fas-skribent:** Ett kännetecken för denna grupp är att reviderandet av texten koncentrerar sig starkt på den första skrivfasen. För initial planering används bara en kort tid, korta pauser under hela processen är däremot typiska. Under den andra fasen utförs få revideringar.
- 4 **Andra-fas-skribent:** Typiskt för en andra-fas-skribent är att han/hon skriver den första versionen av texten mycket snabbt och satsar på att revidera den under den andra fasen. Den totala paustiden är låg.
- 5 **Genomskrivare:** En representant för denna kategori skriver sin text mycket snabbt; han/hon har få pauser och få revideringar. De få revideringarna sker på ordnivån.

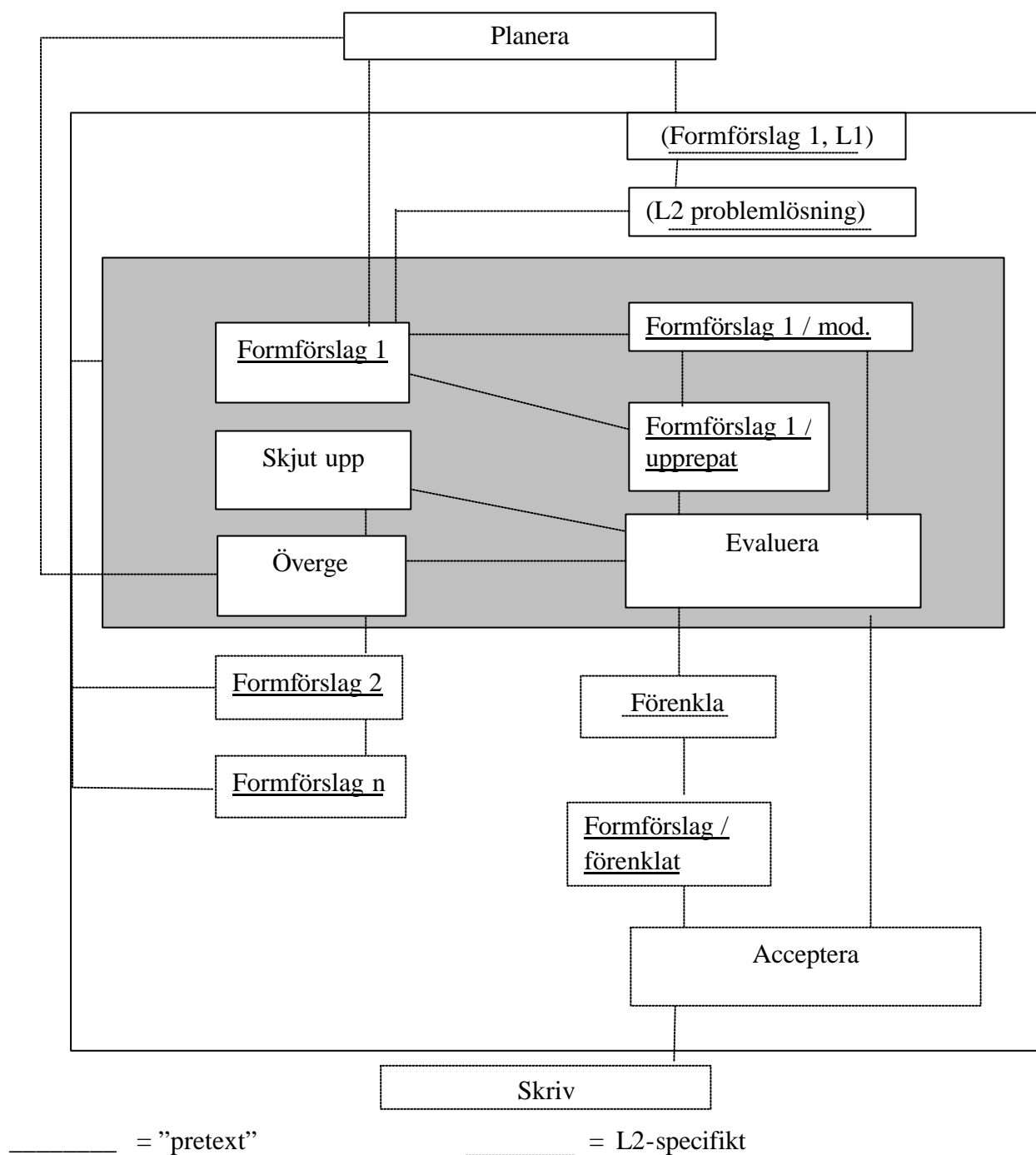
Av undersökningen framgick att skriverfarenhet inte påverkade skribentens sätt att organisera sin text. Skrivmediets inverkan på skrivprocessen däremot kan ses tydligt: en och samma individ kan ta en annan profil då skrivmediet byts. Ungefär hälften av skribenterna med papper och penna tillhör fjärde gruppen, en tredjedel av skribenterna med ordbehandlare representerar i sin tur grupp 3. Denna kategori förekommer inte alls hos dem som skriver på papper. När papper och penna byts ut mot dator förflyttar skribenterna ofta i riktning mot tredje gruppen.

3 SKRIVPROCESSEN HOS SPRÅKINLÄRARE

3.1 Allmänna synpunkter

Fast språkforskare sedan 1980-talet har varit medvetna om att skrivprocessen hos inlärare av andra- eller främmande språk skiljer sig från skrivprocessen på modersmålet. Modellerna av L2-skrivprocessen baserat sig framför allt på Flower & Hayes (1981) klassiska modell. I L2-modellerna har infogats element som identifiering, analys och lösning av L2-problem, men det har inte preciserats vad som egentligen sker under dessa delprocesser. För att bättra på helhetsbilden av L2-skrivande skapade Zimmermann (2000, 85-86) två olika modeller: en som beskriver L2-skrivprocessen i sin helhet och en annan som mer detaljerat koncentrerar sig på formuleringsfasen (se figur 2, s 23). I sin undersökning använde Zimmermann tänk-högt-metodiken kompletterad med intervjuer efter skrivsessionen. Den förstnämnda modellen skiljer sig från de i L1-sammanhang presenterade modellerna endast på det sättet att den poängterar de aspekter där L2-problem mest typiskt kommer in i bilden, nämligen formulerings- och revideringsfaserna.

Syftet med Zimmermanns studie var att avslöja de subprocesser som formuleringsfasen består av. För att kunna göra detta studerade han hur de enstaka fraserna produceras på L2 respektive L1. Han talar om formförslag (*tentative form*, översättningen är min), med vilket han syftar på de formuleringar som ännu inte hamnat på papper, utan utgör ett slags "pre-text". Ibland modifieras och eventuellt även upprepas formförslaget innan det utsätts för egentlig evaluering. Därefter kan skribenten antingen acceptera förslaget, överge det (eller skjuta upp behandlingen av problemet till senare tidpunkt) eller förenkla det för att slippa det upptäckta problemet. Om förslaget överges, börjar processen om från början med formulerande av ett alternativt uttryck (= formförslag 2).

Figur 2 Zimmermanns (2000, 86) modell av formuleringsfasen i L2-skrivande. Översättningen är min.

Zimmermann påpekar att alla subprocesser inte är obligatoriska och förekommer inte alltid. Den mest typiska vägen till det slutgiltiga valet visade sig vara den kortaste: formförslag (på L2) – evaluering – acceptering. I hans material var formförslag på L1, som sedan översattes till L2, rätt så sällsynta, vilket kan bero på att skrivuppgiften var av ganska enkel, narrativ

natur. I tidigare forskning (t.ex. Kring, refererad i Zimmermann 2000, 87) har sådana emellertid förekommit.

Zimmermann medger också att en del av subprocesserna i denna modell kan vara en följd av tänka-högt-metodiken. Personligen anser jag att detta kan vara fallet i synnerhet när det gäller upprepning av formförslaget före evaluering. Zimmermann beaktar också att det faktiskt är relativt få delar av modellen som uppvisar något specifikt just för L2-skrivandet. Ett särdrag är dock förenkling av formuleringar som strategi, vilket knappast förekommer när man skriver på modersmålet. Om resultaten från jämförelsen, som gjordes mellan L1 och L2, konstaterar Zimmermann att L2-effekter på skrivprocessen inte är lika viktiga som de individuella skillnaderna, som påverkade betydligt mer såväl planeringen, formuleringen som revideringen av texterna på båda språken. (Zimmermann 2000, 87-90.)

Ett allmänt godkänt faktum är att skribentens kunskaper i att skriva på sitt modersmål har ett tydligt samband med hans/hennes skriftliga prestationer på L2: Ju bättre man skriver på modersmålet, desto bättre skriver man även på ett främmande språk. Wolff (2000, 108-111), vars perspektiv på forskningen av L2-skrivande först och främst är psykolingvistisk, påpekar att detta samband inte är så enkelt, utan att det snarare beror på skribentens allmänna behärskning av modersmålet. Han hävdar att de språkinlärare som i största allmänhet har goda kunskaper i sitt modersmål, men som trots detta inte kan karaktäriseras som speciellt skickliga skribenter, ändå har möjlighet att utvecklas till duktiga L2-skribenter, ifall de anser att det är viktigt för dem. Om man däremot inte behärskar sitt modersmål och också är dålig på att skriva, är det inte sannolikt att man lär sig skriva bra på ett främmande språk heller. Även behärskningsgraden av L2 påverkar naturligtvis hur bra man lär sig skriva på detta språk. Wolff poängterar, att de flesta undersökningarna, vars syfte är att jämföra skribenternas prestationer på L1 och L2, inte tar hänsyn till detta faktum, utan att det ofta endast är skribenternas skrivförmåga som testas. Det som skrivprocesserna på L1 och L2 enligt Wolff har gemensamt, är den deklarativa kunskapen till exempel om skrivstrategier. Det som skiljer dem från varandra är att L2-processen är beroende av L2-specifik deklarativ kunskap (till exempel grammatikregler) samt procedural kunskap (till exempel att man kan tillämpa grammatikreglerna i sin text). L2-skrivstrategierna tas antingen direkt från L1 eller modifieras för L2-ändamål. Dessa strategier minskar svårigheterna i L2-skrivprocessen.

Wolff (2000, 111) tar även upp en annan faktor som kan antas påverka skrivprocessen, men på vilken ingen forskare veterligen hittills har fokuserat sitt intresse, nämligen läsfärdigheten på L2. Forskning på detta område skulle kunna bära frukt i synnerhet med tanke på skrivpedagogik. Wolff betonar också att i L2-sammanhang är skrivandet inte bara ett kommunikationsmedel utan antagligen även det mest effektiva sättet att lära sig främmande språk.

3.2 Pausering

Pausering i inlärarspråket har forskats rätt så mycket i när det gäller tal, men av någon anledning har skrivande inte väckt lika stort intresse hos lingvister i detta avseende. Warren (1997, 153) har emellertid jämfört pausmönster i inlära- och nativskrivande. Deltagarna i hennes undersökning var dels vuxna inlärare av engelska med varierande ursprung och modersmål, dels personer med engelska som modersmål. Som stimulus hade de ett foto som de skulle beskriva – uppgiften var alltså av mycket enkel natur.

Warren upptäckte att inlärarna använde en betydligt större andel av den totala tiden för pausering: hos dem var andelen drygt 70 %, medan den andra gruppen höll paus ungefär hälften av tiden. Överraskande nog bevisade Warrens data också att denna skillnad inte förklaras av att inlärarna skulle ta längre pauser. Däremot pauserar de markant oftare. Den genomsnittliga pauslängden hos inlärare var bara en aning större än hos dem som skrev på sitt modersmål. I de båda grupperna var medelvärdet för pauslängden mellan fyra och fem sekunder. Även fördelningen mellan pauserna av olika längd uppvisade stor likhet: korta pauser (1-2 sekunder) var vanligast, å andra sidan kom pauserna på mer än fem sekunder på andra platsen. (Här bör man iaktta att dessa resultat inte är jämförbara med till exempel Hadenius' som drog gränsen för signifikanta pauser vid två sekunder medan den hos Warren är en sekund). (Warren 1997, 157-158.)

Warren (1997, 158-159; 162-163) studerade också var pauserna hålls i texten. Meningsgränsen visade sig vara det naturligaste läget för paus. En knapp tredjedel av alla pauser hölls mellan meningar. Warrens tolkning av meningsgräns är dock något liberalare än Hadenius' (se avsnitt 7.1 nedan). En skillnad uppstod emellertid mellan grupperna: inlärare tog paus mellan meningarna så gott som alltid, medan modersmålsgruppen inte nödvändigtvis

gjorde detta. Warren hittade en intressant förklaring till detta fenomen; hon märkte att om skribenten inte tar paus vid meningsgränsen, gör han/hon det mitt på nästa sats mellan temat och remat. Pauser i denna position förekom också hos inlärare, men de uteslöt inte pausen vid meningsgränsen. Fenomenet i synnerhet hos infödda skribenter tycks stöda Matsuhashis tanke om att de psykolingvistiska betydelseenheter inte behöver hänga samman med de grammatiska enheterna.

Warren uppdelar orsakerna till pausering i fyra kategorier men hon understryker samtidigt att man aldrig kan säga något säkert om skribenternas motiv när det gäller data av detta slag, utan att det alltid mer eller mindre är fråga om spekulationer och tolkning. Mekaniska pauser orsakas av problemen med tangentbordet eller stavning. Dessa förekom i lika stor grad i båda grupperna. Även lexikala pauser var typiska för alla, man tog sig tid för att leta efter ett passande ord eller uttryck. Osäkerheten i ordval förekom hos några inlärare på det sättet att de skrev ett ord, raderade det och skrev samma ord igen. Detta kunde t.o.m. upprepas flera gånger. Större skillnader mellan de två grupperna uppstod i antalet strukturala pauser. Språkinlärarna uppvisade intensiv monitorering av syntax som ofta medförde paus, medan de inföddas skrivande var mer flytande. Detta är antagligen den främsta förklaringen till den mer fragmentariska karaktären i inlärarnas skrivprocess. Den fjärde orsakskategorin är organisatoriska pauser. Denna kategori består för det mesta av pauser som används för planering och organisering av innehållet. Beroende på skrivuppgiftens enkla karaktär hölls dessa pauser för det mesta vid meningsgränserna och diskuterades redan ovan. (Warren 1997, 161.)

3.3 Revidering

Pålsson (1998, 10-13) har studerat revideringsstrategier hos 14-åriga svenska skolelever. Eleverna skrev på engelska, som var ett främmande språk för dem, och texterna analyserades med loggningsmetod. Pålssons undersökning visar att största delen av revideringarna gällde stavning (tre per ett hundra ord). Eleverna löste stavningsproblemen på tre olika sätt: de bevarade det ursprungliga ordet men ändrade på det, ersatte det problematiska ordet med ett annat semantiskt liknande eller raderade det helt och hållet. Skribenterna kunde revidera samma ord flera gånger och på det viset pröva sig fram till en tillfredsställande form, som

dock inte nödvändigtvis var den korrekta. Mest svårigheter tycktes vålla sådana bokstavskombinationer som inte förekommer i svenskan, såsom 'wh', 'th' och 'sch'.

Den nästfrekventaste typen var grammatiska revideringar av olika slag (1,3/100 ord). De flesta revideringar orsakades av prepositionsproblem. Andra typiska grammatikrevideringar angick artikelbruk, modala verb och verbens *-ing*-former. Att det förekom revideringar även på ord- och satsnivå, som varken tycktes ansluta sig till stavnings- eller grammatikproblem, bevisar att skribenterna i någon mån också försökte ta hänsyn till stilistiska och innehållsmässiga frågor. Typer av revideringar på ord- och satsnivå var raderingar, tillägg och förflyttning av ord, fraser eller satser. (Pålsson 1998, 13-18.) Till slut konstaterar Pålsson (1998, 19) såsom också Zimmermann att skrivstrategierna uppvisade stora individuella skillnader, som sannolikt snarare kan förklaras med variationen i skriverfarenhet på L1 än med L2-kontexten.

Populationen i Pålssons undersökning var rätt så liten vilket gjorde det möjligt för henne att noggrant analysera varje enskild text. Mussalo (1997, 21-27) har däremot, även hon med hjälp av loggning, studerat rent statistiskt olika revideringsmönster hos finska inlärare av svenska. I hennes material användes en dryg tredjedel av alla tangentnedslag för reviderande. Det kom också fram, att skribenterna reviderade mest i slutet; drygt 58 % av alla revideringar gjordes inom den sista fjärdedelen av den lineära texten. De skribenter som angav sig ha mycket erfarenhet i att jobba med ordbehandlare reviderade något mer än de andra. Hos dem som inte hade någon erfarenhet alls och dem som hade litet erfarenhet var variationen stor. Mussalo redogör också för användning av olika revideringstangenter. Backspace och Right och Left visade sig vara de oftast använda tangenterna. Hon tolkar resultatet så att användning av Backspace tyder på lokal och alla andra (Right, Left, Del, End och Home) på global revidering, vilket nog i stort sett kan anses stämma. På detta vis kommer hon till den slutsatsen att skribenterna reviderade mer globalt än lokalt. Om detta resultat är jag emellertid oenig: Mussalo tar inte hänsyn till att för att utföra en enda ändring i texten på det globala planet kan skribenten vara tvungen att trycka på t.ex. Right eller Left tiotals gånger, medan man för en lokal ändring enligt min uppskattning oftast trycker på Backspace en till tio gånger. Detta faktum förvrider statistiken och kan leda till den uppfattningen att antalet globala revideringar skulle vara större än den egentligen är.

Manchón, Roca de Larios & Murphy koncentrerar sig på tillbakablickarnas betydelse i L2-skrivprocessen. Deras undersökning behandlas här i samband med revidering även om

forskarna själva kallar sitt forskningsobjekt för *backtracking*. De konstaterar att det redan skrivna alltid samverkar med det som kommer att skrivas. Syftet med en tillbakablick på texten kan variera: skribenten kan exempelvis evaluera texten och eventuellt ändra på den, skapa sig en helhetsbild av det han redan sagt innan han går vidare i sin text eller försöka hämta nya idéer på grund av de tankar som han redan har gett uttryck för.

Betydelsen av tillbakablickarna har tidigare undersökts med hjälp av blint skrivande, då skribenten inte tilläts återkomma till den redan skrivna texten. Dessa undersökningar visade att denna begränsning gjorde skrivandet svårt, i synnerhet när det gällde mer krävande skrivuppgifter som resonerande texter. Däremot tycktes "blindheten" inte störa skrivandet av narrativa texter i lika stor grad. (Britton, Burgess, Martin, McLeod & Ronsen, 1975, citerad i Manchón, Roca de Larios & Murphy 2000, 15.)

Under skrivprocessen läser alla skribenter flera gånger om det de redan åstadkommit på pappret eller skärmen, men det som är typiskt för L2, är översättandet av det skrivna till L1. Forskarna kunde i sitt tänka-högt-material skilja mellan tre olika typer av översättande av detta slag: direkt översättning, delvis översättning (*translation with omission*, översättningen är min) och parafrasering på L1. Den första innebär att skribenten översätter det stycke som han/hon håller på att granska i sin helhet. Delvis översättning betyder att skribenten översätter direkt ena delar av textstället i fokus men utelämnar andra. I samband med parafrasering, omskrivning av det skrivna, uttrycker skribenten ofta även idéer som explicit inte kan läsas i texten utan representerar det som han ville säga med texten. Hur mycket modersmålet användes som hjälpmedel i skrivprocessen varierade individuellt och beroende av uppgiften. Parafrasering och delvis översättning förekom oftast när det gällde argumenterande texter, medan direkt översättning användes oftare när narrativa texter skrevs. (Manchón, Roca de Larios & Murphy 2000, 25-27.) Även denna undersökning visade således att modersmålet är en viktig hjälp för skrivprocessen på L2.

Raimes (1987) studerade andraspråksinlärare av engelska och jämförde sina resultat med dem som man tidigare har fått med infödda skribenter i motsvarande undersökningar. Enligt henne (1987, 458) tycks språkinlärare inte känna något stort behov att ändra på den redan skrivna texten. Detta är däremot fallet i synnerhet beträffande svaga infödda skribenter vars skrivande ofta kännetecknas av alltför noggrant polerande av det skrivna vilket i sin tur leder till att de inte hinner skriva lika mycket som mer erfarna skribenter med effektivare

revideringsstrategier. Språkinlärarna läser om sin text lika ofta men omläsningen följs oftast av planering av fortsättningen eller skrivande, medan den hos infödda oftast leder till att man ändrar något i texten. Raimes (1987, 450) hävdar att en möjlig förklaring till detta kan vara att språkinlärare är medvetna om att de inte behärskar språket fullständigt och därför inte bryr sig så mycket om eventuella fel utan koncentrerar sig hellre på förmedlingen av betydelse. Enligt henne är en annan möjlighet är att de är så vana vid att deras texter i alla fall korrigeras av en lärare att de själva inte ids sträva efter språklig precision.

4 MATERIAL OCH METOD

Materialet för undersökningen består av sammanlagt 58 loggfiler. 29 svenskstuderande i årskurs 1 vid Jyväskylä universitet skrev två texter var, en på svenska och en annan på finska. 28 av försökspersonerna var kvinnliga och en manlig. Skrivtestet utfördes i samma datorklass vid fyra olika tillfällen. Efter att ha bekantat sig med instruktionerna och ämnet för uppgiften hade deltagarna en och en halv timme på sig per uppgift. Om textens längd gavs bara en riktgivande rekommendation: texten skulle fylla ungefär tre fjärdedelar av bildrutan, vilket motsvarar ca 500 ord. Det poängterades dock att det inte var fråga om något ovillkorligt krav. Studenterna skrev båda texterna efter varandra. När de avslutat den svenska texten, hölls en paus på ca 15 minuter, varefter de tog itu med den finska. Skribenterna hade inga hjälpmedel såsom ordböcker till sitt för förfogande. De fick emellertid använda papper och penna för planering av sin text innan de började skriva. Att de flesta inte gjorde det beror antagligen på att denna möjlighet inte nämndes i samband med instruktionerna.

Uppgiften för den svenska uppsatsen var att skriva en insändare till en svensk tidning om temat *Terrorismen i dagens värld*. Rubriken för den finska texten var *Näkökohtia pakkoruotsikeskusteluun*, 'synpunkter på diskussionen om tvångssvenska' annars var instruktionerna desamma (se bilagorna 1 och 2). Båda texterna är alltså av resonerande typ; skribenten framlägger och argumenterar för sina egna åsikter. Med tanke på jämförelsen mellan de två språken vore det naturligtvis bäst att ha samma tema i båda fallen, men å andra sidan påverkas skrivandet av den senare texten i så fall för mycket av att skribenten redan har processat temat en gång.

I början av testet fick deltagarna fylla i en enkät (se bilaga 3) vars syfte var att samla in bakgrundsfakta om dem. För att kartlägga skribenternas kunskaper i svenska språket tillfrågades de bl.a. hur många år de hade läst svenska i skolan, vilken lärokurs de tagit och vilket betyg de fått i studentexamen. De fick ytterligare lämna uppgifter om huruvida de vistats en längre tid i ett svenskspråkigt område, om de vuxit upp i en tvåspråkig familj och om de själva ansåg sig behärska finska och svenska lika bra.

I denna undersökning användes datorprogrammet ScriptLog för insamling och analys av loggdata. ScriptLog spelar in en skrivsession vid dator genom att registrera alla tangentnedslag och musklick. I en loggfil sparas förutom den slutgiltiga versionen av den producerade texten även en lineär text där alla tangentnedslag även de som senare strukits, finns lagrade samt statistik om skrivprocessens temporala aspekter och editering. Man kan också spela upp skrivsessionen i realtid på skärmen. ScriptLog möjliggör även användning av bilder, ljud eller videoklipp som stimulans för skrivandet. I denna studie utnyttjades dessa möjligheter ändå inte. Ur testdeltagarens synvinkel skiljer sig ScriptLog inte från de vanligaste ordbehandlingsprogrammen. Det lyder i stort samma kommandon som t.ex. MS Word eller WP. För säkerhetens skull instruerades studenterna dock om ScriptLogs egenskaper i testets början. Att deltagaren inte behöver vänja sig vid nya kommandon utan kan göra allting precis som han brukar göra är en viktig fördel med tanke på resultaten.

Av ScriptLogs filer kommer jag att mest använda de lineära texterna. Men hur ser en lineär text ut? I det följande ett slumpmässigt valt exempel från en informants loggfil:

(1) <0.13.967>Vid <0.03.613>attackerna <BACKSPACE4><0.02.065>na skadas
och<0.37.679>dödas<0.10.469><0.06.340>tio<0.03.705>s<0.04.774>
människor<0.09.344>, som <0.08.016>inte på något sätt<0.02.766>är
skyldiga<BACKSPACE4>iga <0.23.917><BACKSPACE><0.14.907> och som inte
har kunn<0.02.729>at<BACKSPACE2>t<0.11.886>påverka det som <0.22.301>har
<BACKSPACE3>änt. <0.22.720>De har <0.15.940>inte haft någon
anledning<BACKSPACE7><0.02.410><LEFT9><BACKSPACE>
<RIGHT9><0.03.743><BACKSPACE4><0.07.501>orsak att <0.07.115>tro
att<0.04.295>de <0.02.194>kan <0.04.885>stöta på terrorism<0.04.904> (Sv1.lin)

Skribenten tar en paus på 13,967 sekunder i början av meningen. Sedan börjar hon med prepositionen *vid* och pausar igen. Hon fortsätter med *attackerrna* men märker omedelbart att det blev ett *r* för mycket, korrigerar felet och fortsätter med *skadas och dödas*, även dessa ord föregås av pauser. Formen av ordet *tiofalls* tycks vara knepig för skribenten och hon pausar mitt i ordet, antagligen för att fundera på om ordet slutar på *s* eller inte. Sedan fortsätter hon med ett par bisatser. Hon börjar en ny mening men upptäcker ett stavfel i *anledning* och raderar det. Efter en paus går hon tillbaka till *nnågon* med Left-tangenten, tar bort ett överflödigt *n* och kommer tillbaka till *anledning*, men bestämmer sig för att byta ut ordet mot *orsak*. Skribenten håller ytterligare fyra pauser inom den sista att-satsen.

I ScriptLog får man själv definiera hur långt uppehåll som betraktas som en paus. I denna studie dras gränsen vid två sekunder (paus = 2,00 sekunder). Samma definition har t.ex. använts av Hadenius (1991) och Wengelin (2002) (se avsnitt 2.2), medan van Waes (1991) drog gränsen vid tre sekunder och Warren (1997) vid en. Tvåsekunderskriteriet kan leda till att en del av de signifikanta pauserna förblir oregistrerade, men å andra sidan undviker man säkert en hel del tekniska pauser som används t.ex. för att leta efter en tangent på tangentbordet och som i det här fallet inte är av intresse.

Vid sidan av ScriptLog har jag använt även datorprogrammet OCP som hjälpmedel i analysen av materialet. OCP letar fram och listar alla förekomster av önskade ord eller uttryck i en text. Dessa filer är då lätta att mata in i SPSS, med vilket jag utfört de statistiska analyserna.

5 TEXTLÄNGD SAMT ALLMÄNNA TIDSASPEKTER PÅ TEXTPRODUKTION

Som sagt ställer ScriptLog till förfogande stora mängder av numeriska data om de inspelade skrivsessionerna. I detta kapitel behandlas skrivprocessens temporala aspekter: hur mycket tid som användes, hur stor del av denna tid som bestod av pauser och så vidare. Vi vet att det oftast kräver stor ansträngning att skriva på ett främmande språk, och i det följande skall jag ta reda på om detta syns på det kvantitativa planet. Testpersonerna behandlas huvudsakligen som en grupp men i några fall tas även individuella skillnader upp. I testsituationen hade skribenterna 90 minuter på sig per uppgift. Det uppstod naturligtvis skillnader i hur stor del av denna tid som användes. Tabell 1 ger en översikt över de finska uppsatsernas längd sedan de editerats färdigt, den totala skrivtiden och tvåsekunders pauser.

Tabell 1 Antalet tecken i den finala texten, skrivtiden och pauser (= 2 sekunder) i de finska texterna

	minimum	maximum	medelvärde	std.avvikelse
tecken	943	3703	2037,93	762,435
tid (sek.)	1860,496	4100,152	2906,830	523,302
paus (2 sek.)	682,427	2837,528	1289,408	422,601

Det framgår av tabellen att skribenterna i genomsnitt använde drygt 2900 sekunder för uppgiften, dvs. ungefär 49 minuter. Variationen är ganska stor; den snabbaste skribenten klarade uppgiften på 1860 sekunder (31 minuter) medan den långsammaste använde mer än dubbelt så lång tid, 4100 sekunder (68 minuter). De färdiga texterna innehåller i medeltal 2038 tecken, det skrevs således 0,70 tecken per sekund. Detta betyder naturligtvis inte att man bokstavligen åstadkom tre tecken på två sekunder på skärmen, utan resultatet förklaras av den sammanlagda paustiden, 1289 sekunder (drygt 21 minuter). Pauserna på två sekunder utgör alltså 44,4 % av den totala skrivtiden. När man jämför minimi- och maximivärdena samt standardavvikelsen i alla tre variabler ser man tydligt att individuella skillnader är väldigt stora. Den längsta texten är exempelvis ungefär fyra gånger så lång som den kortaste. I tabell 2 presenteras de motsvarande siffrorna för svenskans del.

Tabell 2 Antalet tecken i den finala texten, skrivtiden och pauser (= 2 sekunder) i de svenska texterna

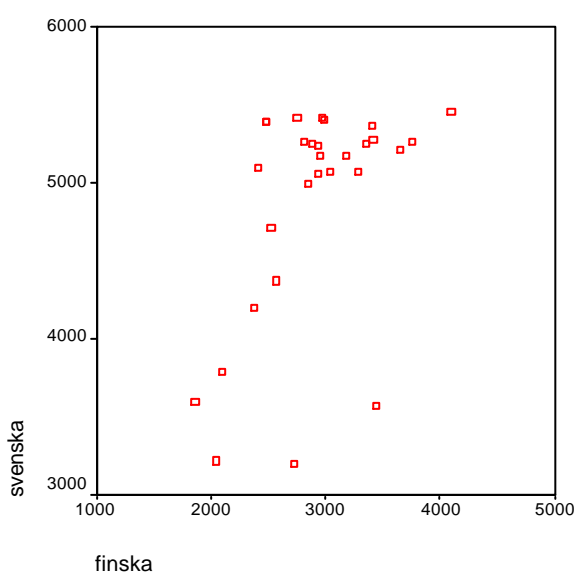
	minimum	maximum	medelvärde	std.avvikelse
tecken	1571	4797	2564,21	600,051
tid (sek.)	3195,987	5457,668	4856,093	709,614
paus (2 sek.)	1604,110	4299,659	2975,538	652,976

När det gäller textlängden på teckennivå kan man se att skribenterna skrev längre uppsatser på svenska än på finska. De svenska texterna innehåller i genomsnitt 2564 tecken, vilket är 25,8 % mer än teckenantalet i finskan. Vad detta beror på kan man bara spekulera över. Kanske inspirerades de mer av ämnet för den svenska uppsatsen. Det verkar också sannolikt att de blev trötta under den andra sessionen då den finska texten skrevs, för sessionerna var rätt så långa. Skribenterna använde dock betydligt mer tid, i genomsnitt 81 minuter för den svenska

uppsatsen. Till och med den snabbaste skribenten använde 53 minuter, vilket är fyra minuter mer än medelvärdet för den totala tiden i de finska texterna. Enbart textlängden förklarar inte den ökade totaltiden eftersom produktionstakten är lägre i svenskan, 0,53 tecken per sekund. Den procentuella andelen av pauser är 61,3 % av den totala skrivtiden. I finskan var ju andelen 44,4 %. En mycket större del av tiden används således för pauser när man skriver på L2. När det gäller den totala tiden och paustiden är den individuella variationen och därmed standardavvikelsen ännu större än i finskan.

I detta skede blir man intresserad av om textlängden och den totala tiden i de två språken korrelerar hos en och samma person, m.a.o. om det är samma individer som t.ex. skriver mycket långa texter eller snabbt på båda språken. Detta testades med hjälp av Pearsons korrelations koefficient. I synnerhet textlängd uppvisade faktiskt en rätt så stark korrelation (Pearsons korrelation 0,781; $p=0,000$) mellan språken. Detta innebär att det verkligen är samma skribenter som skrev å ena sidan de längsta, å andra sidan de kortaste uppsatserna på de två språken. Även totaltid och paustid gav ett signifikant resultat ($p=0,05/0,02$) men korrelationerna var inte lika starka (Pearson korr.=0,510/0,552). T-testet visade att skillnaderna mellan språken är signifikanta.¹ Att man skriver på ett främmande språk påverkar således betydligt skrivtiden och den totala paustiden (=2 sek.), i detta test även textlängden. Som det framgår av figur 3 skiljer sig några enstaka avvikare från den allmänna tendensen som var att man använde en betydligt längre tid för den svenska uppsatsen. Även hos dessa var skrivtiden längre i svenskan men skillnaden till finskan var inte lika stor.

Figur 3 Den totala skrivtiden i L1-finskan och L2-svenskan

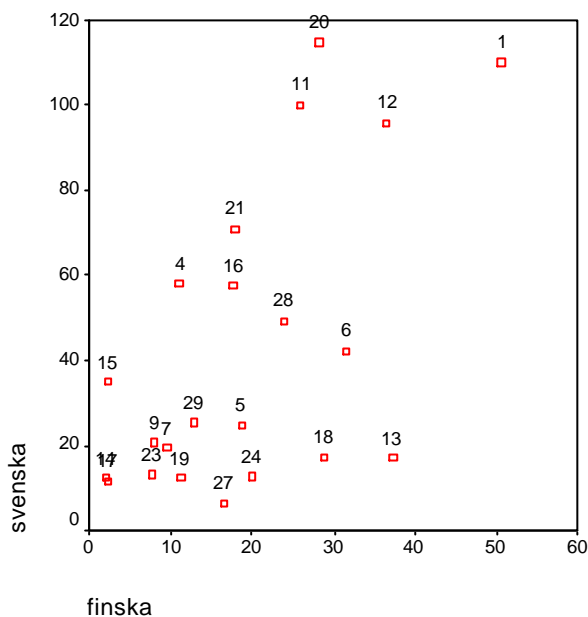
Det intressanta är att av de fyra snabbaste skribenter är tre sådana som i enkäten uppger sig vara tvåspråkiga eller ha vuxit upp i en familj där minst en av föräldrarna har svenska som modersmål. Det är förståeligt att goda kunskaper i språket underlättar skrivandet och därmed förkortar den totala tiden, men att dessa skribenter svarar för de snabbaste prestationerna även på finska är överraskande. Kanske tyder detta på att tvåspråkiga människors sätt att processa sina språk skiljer sig från de enspråkigas. Även om detta vore ett väldigt intressant ämne att forska i går jag inte djupare in på detta eftersom tvåspråkighet inte står i fokus för denna studie.

6 INITIAL PLANERING OCH PAUSERING VID STYCKEGRÄNSER

Enligt Severinsson-Eklundh (1995, 12) och van Waes (1991, 263) använder man en kortare tid för initial planering när man skriver med ordbehandlare än då man skriver för hand. När dator används fördelar sig planeringen jämnare under hela skrivprocessen. Något första utkast görs sällan, man börjar ofta skriva på rak arm i stället. Jag studerade hur lång tid skribenterna ägnade åt initial planering i mitt material. Pauserna både före och efter rubriken räknades med, m.a.o. alla pauser före den första meningen i själva texten. För tydlighetens skull markerar jag i exemplen endast den paus eller de pauser som är väsentliga i sammanhanget. Alla exempel är från materialet. Inom parenteserna efter exemplet anges språk, skribent och filtyp där *lin* står för den lineära texten.

(2) <START><1.04.715>Terrorismen i dagens värld<RETURN2><0.06.035> Alla har vi nu sett vad det kan hända om en terroristgruo<BS>pp eller <BS>r en terrorist <BS>ledare får makten. (Sv8.lin)

I detta fall är den initiala planeringstiden 64,715 sekunder före rubriken plus 6,035 efter den, sammanlagt 70,750 sekunder. Det fanns en rätt så stor skillnad mellan hur länge skribenterna planerade i början av sina finska och svenska uppsatser: i finskan var medelvärdet 24,146 och i svenskan 42,091 sekunder.² Som det framgår av figur 4 använde endast fyra studenter (13, 18, 24 och 27) mer tid för planeringen av den finska texten.

Figur 4 *Initial planering i de finska och svenska uppsatserna*

T-testet visade att skillnaden mellan språken är signifikant ($p=0,001$).³ De individuella skillnaderna var stora; planeringstiderna varierade mellan 2,014 och 139,622 sekunder i finskan och mellan 6,412 och 114,773 sekunder i svenskan. De kortaste värdena innebär i praktiken så gott som ingen planering alls. Det är dock tvivelaktigt om de tydliga skillnaderna mellan språken enbart beror på distinktionen L1/L2. Personligen misstänker jag att ämnet för den svenska uppsatsen, terrorism, upplevdes som ett svårare tema än den s.k. tvångssvenskan, som alla deltagare hade egna erfarenheter av. Att de svenska uppsatserna skrevs först och att deltagarna därmed hade en klarare uppfattning om testsituationen när den finska uppsatsen skrevs, kan också ha spelat en roll.

Stycket är den största enheten i en text. Enligt tidigare forskning (Hadenius 1991, 15-17; Wengelin 2002, 238-240) förknippas större enheter oftare med pausering än kortare. Pauserna är också längre än i samband med de mindre enheterna som sats och ord. I mitt material bestod de färdiga svenska texterna i genomsnitt av 4,6 och de finska av 5,1 stycken. Skribenterna hade dock mycket varierande uppfattningar om styckeindelningen: några hade t.o.m. 9 stycken som innehöll ett par meningar, medan andras texter var indelade i t.ex. tre längre stycken. En av de svenska uppsatserna var inte alls indelad i stycken utan omfattade bara kontinuerlig text. Trots att nedslag av return-tangenten är ett tecken på nya stycken var styckegränserna inte lätta att uppfatta i de lineära texterna. Detta beror på att texterna ofta skrivs i en helt annan ordning än i den som syns i den färdiga texten – styckena bearbetas

under hela processen, ibland stryks också hela stycken. Styckegränserna innebär även mycket annat än pausering och planering av nästa stycke: ofta granskas och revideras det avslutade stycket innan man börjar planera fortsättningen. Av denna anledning har antalet stycken räknats i de färdiga texterna i stället för de lineära. För att kunna räkna hur länge man i genomsnitt pauserar per stycke försökte jag efter bästa förmåga endast ta hänsyn till de styckegränser som har bevarats i den färdiga uppsatsen. Som sagt var denna uppgift inte lätt. Som pauser vid en styckegräns tolkades pauserna både före och efter Return. Pausen mellan sista bokstaven i föregående sats och punkten togs däremot inte med.

(3) [...] inte har något att klaga på i deras liv<03.022>. <48.001><RETURN2>
<1.00.755>Efter att ha sett [...] (Sv25.lin)

I exempelfallet tolkas pausen på tre sekunder således inte ta plats vid styckegränsen, däremot räknas med de båda långa pauserna. Eftersom planerandet av första stycket sker i samband med initial planering, som redan behandlades ovan, har början av första stycket inte beaktats i denna analys. Det kom fram att skribenterna i genomsnitt pauserade 27,344 sekunder mellan stycken i finskan och 36,185 sekunder i svenskan. I svenskan användes således drygt 8 sekunder mer tid vid styckegränserna. Ett parvist t-test mellan genomsnittsvärdena i L1-finskan och L2-svenskan hos samma individ visar dock att skillnaden mellan språken inte är signifikant ($p = 0,138$)⁴, med andra ord tycks språket inte påverka pauseringen vid styckegränser på något konsekvent sätt, utan den är mer eller mindre slumpmässig. Tabell 3 ger en översikt över relationen mellan antalet stycken och paustiderna mellan dem.

Tabell 3 Antalet stycken, den totala paustiden vid styckegränserna och paustid per stycke i de finska och svenska uppsatserna

FINSKA				SVENSKA				
	person	paustid	paus / st.		person	paustid	paus / st.	
antalet stycken	3	5	76,221	38,111	antalet stycken	1	9	,
		6	74,200	37,100		3	4	289,188
		7	63,828	31,914			6	108,893
		9	23,763	11,882			10	30,412
	4	10	18,393	6,131			16	54,952
		11	111,297	37,099			19	46,751
		12	131,020	43,673			24	133,400
		14	67,956	22,652		4	1	38,396
		16	48,214	16,071			5	22,819
		19	134,122	44,707			7	100,355
		20	114,815	38,272			11	182,066
		24	280,483	93,494			12	85,729
		26	121,725	40,575			14	43,784
		29	54,354	18,118			22	60,332
	5	1	50,750	12,688			23	103,169
		2	57,042	14,261			26	153,041
		4	102,605	25,651		5	2	77,726
		22	77,882	19,471			13	104,137
		25	108,660	27,165			20	83,750
	6	8	240,956	48,191			21	298,260
		13	122,992	24,598			25	306,424
		23	48,408	9,682			27	101,426
		27	107,385	21,477		6	15	89,154
	7	15	129,513	21,586			17	88,748
		18	65,168	10,861			28	286,877
		21	90,322	15,054			29	116,179
		28	130,465	21,744		7	8	81,879
	9	17	83,123	10,390			18	185,961
		3	133,984	14,887			9	150,536

Som tabell 3 bevisar finns det enorma individuella skillnader mellan skribenterna. Något som däremot inte framgår av tabellen är att det även finns betydlig variation mellan olika ställen i en och samma text: vid en styckegräns kan man ta en paus på två minuter och sedan passera nästa gräns utan att pausa alls. När man granskar tabellen kan man trots den stora variationen hitta några tendenser, t.ex att antalet stycken i samma individs finska och svenska uppsatser oftast är ungefär detsamma och att de som har indelat sin text i sex eller flera stycken håller mellan dem pauser som är kortare än genomsnittet, vilket ju i för sig är väntat. Det finns också en annan grupp vars individuella pausmönster vid stycken uppvisar en viss logik, nämligen de som skriver sin text färdig på en gång: de gör efteråt bara små ändringar mellan stycken och i slutet. Dessa skribenter håller mycket långa pauser mellan styckena. Skribenterna 20 och 24 är exempel på skribenter av denna typ.

7 PAUSMÖNSTER VID OLIKA SATSER I FINSKAN OCH SVENSKAN

7.1 Centrala begrepp

För att kunna ta reda på om det finns skillnader i planeringstiderna för olika satser och om språket påverkar dessa pausmönster gjordes en analys där olika satstyper markerades i de lineära texterna. Sedan kontrollerades om dessa satser föregås av en paus eller inte. Till en början gäller det att definiera några för analysen viktiga begrepp. Den centralaste enheten är en sats: analysen baserar sig först och främst på distinktionen huvudsats/bisats. Begreppet bisats omfattar relativa satser, indirekta frågesatser samt satser som inleds av en underordnande konjunktion. Tillsammans utgör huvud- och bisatser i sin tur makrosyntagmer. Enligt Telemans (1974, 31) definition avses med detta begrepp en enhet som består av en icke underordnad sats inklusive dess eventuella underordnade satser inklusive dessas eventuella underordnade satser osv. Även makrosyntagmer kan samordnas. De samordnade makrosyntagmerna bildar meningar som kännetecknas av en stor begynnelsebokstav i början och en punkt i slutet. En mening kan dock även bestå av en enda huvudsats. Exempel (4) åskådliggör hierarkin mellan dessa begrepp:

- (4) USA har ändå inte möjlighet att kämpa mot terrorismen om ingen annan land hjälper det, och därför tänker jag att det är yttest viktigt att europeiska länder och stormakterna i Fjärran Östern blir också aktivare att behålla friden i världen. (Sv5.txt)

Exemplet i sin helhet utgör en mening som för sin del består av två makrosyntagmer: *USA har ändå inte möjlighet att kämpa mot terrorismen om ingen annan land hjälper det* samt *därför tänker jag att det är yttest viktigt att europeiska länder och stormakterna i Fjärran Östern blir också aktivare att behålla friden i världen*. Makrosyntagmerna samordnas med konjunktionen *och*. Den förra makrosyntagmen i exemplet utgörs i sin tur av huvudsatsen *USA har ändå inte möjlighet att kämpa mot terrorismen*, som således är den icke underordnade satsen i makrosyntagmen, samt av den underordnade bisatsen *om ingen annan land hjälper det*. På samma sätt kan även den senare makrosyntagmen i meningen delas i huvud- och bisatser.

Det är inte alltid lätt att avgöra vad som är en sats. Särskilda problem erbjuder de fall där

olika led samordnats:

(5) På så sätt förbereder vi oss hela tiden på det värsta och reagerar starkt [...] (Sv1.txt)

(6) [...] den är inte någon ny sak i världen och i vårt samhälle har den alltid existerats [...] (Sv1.txt)

Exempel (5) kan parafraseras som två satser: *På så sätt förbereder vi oss hela tiden på det värsta och vi reagerar starkt.* I exemplet har två samordnade predikatverb ett gemensamt subjekt *vi*. I denna analys tolkas detta och motsvarande fall som en sats. Tolkningen är ändamålsenlig i denna studie av den anledningen att samordning av denna typ oftast inte orsakar pausering som skulle kunna anses som planerande av en sats. Exempel (6) representerar däremot ett fall där satserna som samordnas av *och* inte har gemensamma satsdelar. Därför tolkas de som två skilda satser. I detta fall utgör båda satserna även två skilda makrosyntagmer (se även Teleman 1974, 149).

I de lineära texterna händer det mycket ofta att skribenten börjar en sats men raderar den innan den blir avslutad. Med i analysen finns endast de satser som ingår i en mening som avslutas med punkt, även om skribenten senare skulle ha strukit meningen.

En annan företeelse som kräver närmare definition är början av satsen. Som det konstaterades tidigare (se avsnitt 2.1) kan även den ses på många olika vis. Skillnaden mellan denna studie och Warrens och Hadenius undersökningar är den att Hadenius endast studerade meningsgränser och Warren gränser mellan makrosyntagmer,⁵ medan jag däremot också skall granska satserna inom makrosyntagmer. Warren (1997, 6) tolkade även en paus inuti sista ordet i föregående makrosyntagm som paus vid gränsen; Hadenius (1991, 7) däremot tog med endast pauserna runt en punkt. Eftersom mitt syfte är att studera planeringstiderna före olika satser tar jag med bara de pauser som hålls mellan punkten, fråge- eller utropstecknet och första ordet i nästa mening. Om pausen kommer före eller efter mellanslaget mellan meningarna spelar ingen roll (se exemplen (7) och (8)). Om det dock finns en paus både före och efter mellanslaget tas endast den senare pausen med. Av tydlighetsskäl markerar jag mellanslaget i exemplen med ett streck.

(7) [...] oväntat våld.<0.12.951>Det här är ingenting att rekommendera [...] (Sv1.lin)

(8) [...] det som eventuellt skulle kunna hända.<0.04.707>_Man kan aldrig [...] (Sv1.lin)

Hadenius (1991, 16) resultat uppvisade en tydlig skillnad både i frekvens och i längd för pauser före och efter punkt: pauser efter punkt var flera och de var nästan dubbelt så långa som pauser före punkt. Han förmodar att en paus före punkt används för granskning av det som man skrivit och en paus efter punkt för planering av fortsättningen. På detta antagande baserar sig således också mitt tillvägagångssätt. Samma regler som gäller förhållandet mellan paus, punkt och mellanslag vid meningsgränsen gäller även kommatecken (samt kolon, semikolon och tankestreck) vid satsgränser beträffar.

Ett undantag i systemet utgörs av konjunktioner (både bisats- och huvudsatsinledande): Jag har beaktat pauserna både före och efter, i några fall även inuti konjunktionen i början av en sats. Med andra ord betraktas en konjunktion inte som första ordet i satsen. Detta gäller också relativpronomen och frågeord i indirekta frågesatser. För att undvika inverkan av den initiala planeringen på denna analys beaktas inte meningen i början av uppsatsens första stycke.

(9) jag är av den åsikt att_<0.12.930>vårt förhållande till trygghet har ändrats. (Sv1.lin)

Skribenten vet ofta vad för slags sats han vill fortsätta meningen med, skriver konjunktionen och pauser först därefter för att planera innehållet och formen i denna sats. Ibland kan det hända att man tar paus både före och efter en konjunktion. Då har jag räknat med båda pauserna för de båda kan enligt min uppskattning orsakas av planering.

7.2 Pausering vid satsgränser

I det följande studeras pausmönster mellan olika satser i finskan och svenskan. Först jämförs skillnaden mellan de två språken angående alla satser, sedan skillnaderna mellan huvud- och bisatser och till sist skillnaderna mellan huvud- och bisatser i olika positioner. Jag studerar å ena sidan förekomsten av pauser, å andra sidan den genomsnittliga pauslängden i de olika positionerna. Svenska och finska behandlas genomgående parallellt för att underlätta jämförelsen. Med utgångspunkt i den tidigare forskningen (t.ex. Warren 1997) skulle man kunna anta att det finns skillnader i pausmönster mellan skribenternas modersmål och ett främmande språk. Tabell 4 visar hur ofta skribenterna pauserade i början av en ny sats i de båda språken.

Tabell 4 Förekomsten av pauser (= 2 sek.) i satsens början i L1-finskan och L2-svenskan

		SPRÅK			
			finska	svenska	totalt
PAUS	ja	f	672	1050	1722
		%	40,3	55,0	48,2
	nej	f	994	860	1854
		%	59,7	45,0	51,8
totalt		f	1666	1910	3576
		%	100,0	100,0	100,0

Av tabellen framgår att man i svenskan pauserar oftare i början av satsen än i finskan. I svenskan föregås 55 % av alla satser av paus, medan andelen i finskan är tydligt mindre än hälften, 40,3 %. Resultatet är signifikant ($p=0,000$).⁶ Det kan således antas att när man skriver på ett främmande språk kräver en större andel av satserna så pass mycket planering att skribenten måste ta paus. Det finns en skillnad också i pauslängden: genomsnittslängden för en paus i satsens början är 11,10 sekunder i svenskan och 9,36 sekunder i finskan. Medelvärdena påverkas dock kraftigt av några mycket långa pauser, standardavvikelseerna är nämligen så stora som 12,313 för finskan och 14,813 för svenskan. Därför beskriver medianen kanske bättre denna skillnad. Medianen för pauslängden i finskan är 5,77 sekunder och 5,06 i svenskan. Pauserna är således något längre i svenskan men skillnaden är inte speciellt stor. Detta bekräftar Warrens (1997) iakttagelser om pausfrekvensen och –längden; språkinlärare tycks pausa oftare men pauslängden är däremot bara litet större i det främmande språket än i modersmålet.

7.3 Pausering vid huvud- och bisatser

Av intresse är också om olika satstyper uppvisar olika pausmönster. I tabell 5 presenteras skillnaderna mellan huvud- och bisatser i finskan. Med tanke på Hadenius (1991, 15) resultat, som visade att större textenheter oftare förknippas med en paus än mindre, skulle man kunna förvänta sig att en huvudsats oftare orsakar pausering än en bisats. Eftersom man vanligen börjar meningen med en huvudsats är det i samband med dessa också mycket ofta frågan om en meningsgräns eller en gräns mellan två makrosyntagmer.

Tabell 5 Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i L1-finskan

		SATSTYP			
			huvudsats	bisats	totalt
PAUS	ja	f	515	157	672
		%	46,4	28,3	40,4
	nej	f	595	397	992
		%	53,6	71,7	59,6
totalt		f	1110	554	1664
		%	100,0	100,0	100,0

Tabell 5 visar att materialet för min undersökning faktiskt uppvisar samma tendens som Hadenius: pausering är betydligt vanligare före huvudsatser än före bisatser. Nästan hälften av huvudsatserna föregås av paus, medan mindre än en tredjedel av bisatserna kräver en paus för planering. Att skillnaden är så stor beror antagligen just på det faktumet att pauserna före huvudsatser hålls vid en gräns mellan makrosyntagmer, oftast är det på samma gång frågan om en meningsgräns. Detta resultat skulle kunna tolkas som ett bevis på att makrosyntagm är en viktig enhet med tanke på planering. Att nästan en tredjedel även av bisatserna förknippas med paus visar för sin del att betydelsen av satserna inuti en makrosyntagm, som planeringsenheter inte heller skall underskattas. Även detta resultat är signifikant ($p=0,000$).⁷ Tabell 6 ger en översikt över hur fördelningen ser ut för L2-svenskans del:

Tabell 6 Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i svenskan

		SATSTYP			
			huvudsats	bisats	totalt
PAUS	ja	f	660	390	1050
		%	59,2	49,0	55,0
	nej	f	454	406	860
		%	40,8	51,0	45,0
totalt		f	1114	796	1910
		%	100,0	100,0	100,0

Som det framgår av tabell 6 ($p=0,000$)⁸ föregås ca 60 % av huvudsatserna av paus. Skillnaden jämförd med finskan är tydlig. Ännu mer markant är dock skillnaden mellan bisatser: i

svenskan pausar man före varannan bisats, i finskan ungefär före var tredje. Skillnaderna mellan språken testades statistiskt och det kom fram att de är signifikanta både för huvudsatsernas ($p=0,000$) och bisatsernas ($p=0,000$) del.⁹

Det finns skillnader även i pauslängden. Före huvudsatser hölls i genomsnitt en paus på 9,78 sekunder i finskan och på 13,56 i svenskan. Skillnaden verkar vara relativt stor. Man bör dock igen komma ihåg att några mycket långa pauser påverkar medelvärdena (standardavvikelseerna är 12,234 för finskan och 17,387 för svenskan). Medianerna för pauslängden är 6,85 respektive 5,54 sekunder. Pauserna före huvudsatser tycks således vara något längre i svenskan men skillnaden är inte så stor som jämförelsen av medelvärdena skulle tyda på. Överraskande nog uppvisar pauslängderna före bisatser ett avvikande mönster, åtminstone på medelvärdets nivå: genomsnittspausen är längre i finskan (8,25 sek, standardavvikelse 12,514) än i svenskan (6,93 sek./standardavvikelse 7,205). Medianerna talar däremot för ungefär lika långa pauser i de båda språken: 4,15 sekunder i finskan och 4,39 i svenskan.

En intressant företeelse som i och för sig inte är knuten till pausering men som framgår av tabellen är det totala antalet bisatser i L1-finskan och L2-svenskan. De svenska texterna innehåller betydligt flera bisatser, hela 796 i jämförelse med finskans 554. Detta kan inte förklaras med att de svenska texterna i genomsnitt var något längre. Det kan däremot bero på att satsmotsvarigheter, som inte betraktades som självständiga satser, är vanligare i finskan än i svenskan. Troligen använder man också oftare sådana här komplicerade konstruktioner i modersmålet än i ett främmande språk.

7.4 Pausering vid huvud- och bisatser i olika positioner

Som det konstaterades ovan verkar huvud- och bisatser följa olika pausmönster. I det följande går jag litet djupare in på distinktionen. Jag har för avsikt att ta reda på om huvud- och bisatsernas relationer till varandra har en effekt på pausering, d.v.s. om exempelvis en huvudsats som följs av en bisats kräver mer planering än en huvudsats utan bisatser. Även den inverkan som satsernas ordningsföljd eventuellt har på pausering studeras.

Jag skiljer mellan fem olika kategorier: *_hs*, dvs. huvudsats som inte följs av bisats (se exempel (10) nedan), *_hs bs*, huvudsats som följs av en bisats (11), *hs_bs*, bisats som föregås

av en huvudsats (12), *_bs hs*, bisats som följs av en huvudsats (13) *bs_hs*, huvudsats som föregås av en bisats (14). I förkortningarna står *hs* för huvudsats, *bs* för bisats och strecket markerar pausens läge. I praktiken samspelar *_hs bs* och *hs_bs* samt *_bs hs* och *bs_hs*:

(10) *_hs*: Har det inte funnits terrorism tidigare?

(11) *_hs bs*: Är terrorismen en företeelse som bara oroar människor som lever på 2000-talet?

(12) *_bs hs*: Är terrorismen en företeelse som bara oroar människor som lever på 2000-talet?

(13) *_bs hs*: Att världen inte mera är densamma som förr har vi alla hört påstås.

(14) *bs_hs*: Att världen inte mera är densamma som förr har vi alla hört påstås.

(exemplen 10-14 från Sv1.lin)

I sådana fall där en huvudsats följs av flera bisatser behandlas alla dessa bisatser på samma sätt, dvs. som *hs_bs*. I exempel (12) finns således två bisatser som föregås av en huvudsats: *som bara oroar människor* och *som lever på 2000-talet*.

I tabell 7 presenteras förekomsten av pauser i samband med dessa fem satskategorier i finskan. Som det framgår av tabellen var en enkel huvudsats utan bisatser den frekventaste typen i de finska texterna. Att bisatser som föregås av en huvudsats (*hs_bs*) är en betydligt större kategori än huvudsatser som följs av en bisats (*_hs bs*) berättar om att man ofta har flera bisatser under en huvudsats.

Tabell 7 Förekomsten av pauser före huvud- och bisatser i olika positioner i L1-finskan

			SATSTYP				
			<i>_hs</i>	<i>_hs bs</i>	<i>hs_bs</i>	<i>_bs hs</i>	<i>bs_hs</i>
PAUS	ja	f	316	188	105	52	11
		%	46,1	54,3	22,5	59,8	13,6
	nej	f	369	158	362	35	70
		%	53,9	45,7	77,5	40,2	86,4
totalt		f	685	346	467	87	81
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det framgår av tabell 7 ($p=0,000$)¹⁰ att pausering vid huvudsatser som inte följs av en bisats (*_hs*) är lika frekvent som vid huvudsatserna i finskan överhuvudtaget (se tabell 5); av dessa satser har 46,1 % en paus i början och 53,9 % har det inte. När det gäller huvudsatser som följs av en eller flera bisatser (*_hs bs*) är andelarna nästan precis omvända, vilket är ett tecken på att makrosyntagmer som innehåller flera satser kräver något mer planering. Skillnaden mellan dessa två satstyper är dock mindre än tio procentenheter och statistiskt inte signifikant ($p=0,13$)¹¹ Vad bisatser (*hs_bs*) inuti en mening av denna typ beträffar är det bara en dryg femtedel av dem som föregås av paus. De två sista kategorierna i tabellen, som står för makrosyntagmer som inleds med en bisats, utgör ett intressant fall: ca 60 % av bisatserna föregås av paus, medan endast 13,6 % av huvudsatserna har orsakat pausering. Det verkar vara så att i synnerhet de makrosyntagmer som inleds med en bisats planeras i sin helhet i förväg och att man därefter inte behöver pausa vid satsgränsen.

Att pauseringen är frekventast före de satstyper som typiskt inleder en makrosyntagm (*_hs*, *_hs bs* och *_bs hs*) tyder på att pausering oftast sker vid gränsen mellan makrosyntagmer oberoende av om de inleds av en huvud- eller bisats. Av detta resultat kan man dra den slutsatsen att makrosyntagmerna typiskt planeras som en helhet vilket innebär att dessa planer oftast omfattar även bisatserna. M.a.o. tycks dessa resultat framhäva makrosyntagmens betydelse som en mycket viktig planeringsenhet när det gäller infödda skribenter. Om dessa iakttagelser också stämmer gällande L2 framgår av tabell 8.

Tabell 8 Förkomsten av pauser före huvud- och bisatser i olika positioner i L2-svenskan

			SATSTYP				
			<i>_hs</i>	<i>_hs bs</i>	<i>hs_bs</i>	<i>_bs hs</i>	<i>bs_hs</i>
PAUS	ja	f	338	306	350	40	16
		%	58,9	62,2	47,0	78,4	33,3
	nej	f	236	186	395	11	32
		%	41,1	37,8	53,0	21,6	66,7
totalt		f	574	492	745	51	48
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Som i finskan har huvudsatser utan några bisatser även i svenskan samma pauseringsfrekvens som alla huvudsatser i svenskan (se tabell 6). En annan likhet mellan språken är att

satstyperna har samma ordningsföljd i pausfrekvenserna: oftast pauserar man före en bisats som följs av en huvudsats (*_bs hs*), näst oftast före en huvudsats som följs av en bisats (*_hs bs*). Mest sällan tar man paus före en huvudsats som följs av en bisats. Fördelningen är statistiskt signifikant ($p=0,000$).¹² Gränserna mellan makrosyntagmer dominerar således även i L2-svenskan som primära pauspositioner. Om man på basis av att språken i detta avseende uppvisar likadana mönster kan dra några slutsatser om olika konstruktioners kognitiva belastning eller svårighetsgrad så verkar en makrosyntagm som inleds med en bisats vara svårare än en sådan där en huvudsats följs av en bisats. Denna typ av makrosyntagmer är också mycket sällsyntare i det svenska materialet – bara ca 6 % av alla bisatser följs av en huvudsats medan den motsvarande procentandelen i finskan är ca 15. Det är oftast fråga om *jos* ('om') -satser i finskan och *om*-satser i svenskan. Skillnaden i frekvensen av denna sorts makrosyntagmer kan delvis bero på uppgifterna i testet. I de finska uppsatserna om den s.k. tvångssvenskan spekulerade skribenterna mycket ofta vad som skulle hända om svenska inte var ett obligatoriskt ämne i skolan, och i detta sammanhang användes ofta formuleringar av denna typ.

Skillnaderna i pausfrekvenserna mellan finskan och svenskan är relativt stora. I alla kategorier pauserar man oftare i svenskan. Speciellt påfallande är pausering före bisatser som föregås av en huvudsats (*hs_bs*). I finskan var pausfrekvensen före dessa satser endast 22,5 %, men i svenskan är den hela 47 %. Skillnaden är mycket signifikant ($p=0,000$)¹³ vilket kan vara ett tecken på att svenska bisatser är svåra för skribenterna och att dessa också är medvetna om det. En annan intressant företeelse dyker upp när man granskar pauseringen före huvudsatser som föregås av en bisats (*bs_hs*). I L1-finskan orsakade denna typ paus rätt så sällan (13,6 %), vilket tolkades så att konstruktionen planeras färdig i början. I L2-svenskan föregås ändå en tredjedel av dessa satser av en paus. Angående denna satstyp är skillnaden mellan språken signifikant ($p=0,008$).¹⁴ Betyder detta att man i svenskan inte planerar hela makrosyntagmen först utan skriver en bisats och funderar därefter på hur man skulle fortsätta? Förklaringen är knappast detta för innehållet i en bisats är ju alltid beroende av det som yttras i huvudsatsen. Personligen misstänker jag att pauseringen beror på att en bisats i början av en makrosyntagm medför inversion i huvudsatsen och att skribenterna pauserar för att grubbla över ordföljden. Med detta hänger möjligen samman ett fenomen som jag iakttog i samband med granskning av de lineära texterna: när en bisats, oftast en relativ sådan, bäddas in i en huvudsats pauserar man mycket ofta efter denna bisats innan man fortsätter huvudsatsen:

- (15) [...] för den som länge har läst nyheterna <18.360>kan åtminstone dra den slutsats att det mera och mera skrivs om terrorismen. (Sv1.lin)

En möjlig förklaring är att skribenterna även i det här fallet pauserar för att återkalla ordföljdsreglerna i minnet och funderar på om bisatsen orsakar ändringar i huvudsatsens ordföljd, vilket den emellertid inte gör. Att man under den här pausen skulle planera innehållet känns osannolikt eftersom man enligt min uppskattning redan måste ha bestämt sig för innehållet före första delen av huvudsatsen. En annan möjlighet är att den inbäddade bisatsen och formulerandet av den avbryter skribentens tankar, och pausen används för att återigen samla tankarna om vad han egentligen ville uttrycka i huvudsatsen.

Förutom pausfrekvensen är naturligtvis även pauslängderna av intresse när det gäller olika huvud- och bisatsers relationer till varandra. Tidigare har det kommit fram att pauserna allmänt taget är något längre i försökspersonernas L2-svenska men skillnaderna är små. Tabell 9 visar om detta också gäller här eller om de olika satstyperna uppvisar större skillnader mellan språken.

Tabell 9 Pauslängden före huvud- och bisatser i olika positioner i L1-finskan

	_hs	_hs bs	hs_bs	_bs hs	bs_hs
f	316	188	105	52	11
medelvärde	10,207	9,393	4,820	15,171	3,885
median	5,341	5,967	3,859	7,196	3,727
std.avvikelse	13,370	10,411	3,204	20,281	1,599

Ett intressant drag är att i de kategorier där pausfrekvensen var störst är pauserna också längst – ordningsföljden mellan pausfrekvens och genomsnittlig pauslängd är precis densamma. Längst pauserar man i början av en meningsinledande bisats och kortast före huvudsatsen som följer denna. Även bisatser som följer en huvudsats (*hs_bs*) är relativt korta. Dessa två kategorier där pauslängderna är minsta är sådana som representerar pauser inuti en makrosyntagm. Resultatet visar således att skribenterna så gott som aldrig tar mycket långa pauser inuti en makrosyntagm i modersmålet utan att de längsta pauserna hålls vid gränserna mellan dessa. Om huvudsatsen följs av en bisats eller inte verkar inte spela någon roll för planeringstiden eftersom pauserna i dessa kategorier i praktiken är lika långa. Eftersom de

olika satskategorierna inte består av lika många fall kan signifikansen av skillnaden mellan de medelvärden som presenteras i tabellen inte testas statistiskt. För att få en uppfattning om huruvida resultatet är signifikant räknades medelvärdena för pauslängden före dessa satstyper hos var enskilda skribent, vilket möjliggör användningen av t-testet för detta syfte. Testet visade att skillnaderna är signifikanta i de par som utgörs av en sats som typiskt står i början av en makrosyntagm (*_hs*, *_hs bs* och *_bs hs*) och en som inte gör det (*hs_bs*, *bs_hs*) men överraskande nog även i paret *hs_bs* / *bs_hs*.¹⁵

Med utgångspunkt i resultaten från analysen av pausfrekvenserna skulle man kunna förvänta sig att L2 uppvisar ett avvikande mönster när det gäller pauslängder. I motsats till modersmålet var pausering tämligen vanligt även inuti en makrosyntagm.

Tabell 10 Pauslängden före huvud- och bisatser i olika positioner i L2-svenskan

	<i>_hs</i>	<i>_hs bs</i>	<i>hs_bs</i>	<i>_bs hs</i>	<i>bs_hs</i>
f	338	306	350	40	16
medelvärde	13,855	13,397	6,521	10,536	10,411
median	6,760	7,347	4,128	7,049	5,780
std.avvikelse	17,658	17,367	6,511	11,118	11,394

Det framgår av tabell 10 att pauslängderna i L2-svenskan faktiskt inte tycks ligga i linje med L2-finskan. Även i svenskan hålls dock de längsta pauserna vid gränserna mellan makrosyntagmer, men tendensen är inte lika tydlig som i finskan. De rätt så stora standardavvikelserna i kategorierna *hs_bs* och *bs_hs* tyder på att det i svenskan ibland förekommer mycket långa pauser även inuti makrosyntagmer. Signifikansen av skillnaden mellan de olika staserna i svenskan testades även här på samma sätt som för finskans del, dvs. personvis, vilket åter innebär att de testade medelvärdena inte är desamma som i tabellen. T-testet visade att skillnaden även i svenskan var signifikant mellan de satser som inleder en makrosyntagm och de som inte gör det. Förutom dessa par uppvisade typen *_bs hs* en signifikant skillnad både till *_hs* och *_hs bs*.¹⁶ Detta kan dock vara följd av det valda räknesättet som inte tar hänsyn till det relativt ringa antalet förekomster i de minsta kategorierna. Om skribenten exempelvis har tagit en enda paus i positionen *_bs hs* och pausen är en minut lång blir medelvärdet för honom då en minut, vilket förvrider statistiken.

Speciellt pausen i den sista kategorin i tabellen (*bs_hs*) är överraskande lång i jämförelse med finskan med en ca sex sekunders skillnad i medelvärdet. Denna kategori är dock mycket liten och spridning bland de få fallen stor, så att det troligen är klokast att inte dra några slutsatser av det resultatet. Det som för sin del överensstämmer med finskan är den lilla skillnaden i pauslängden mellan huvudsatser med respektive utan bisatser. Medan pauserna annars konsekvent tycks vara något längre i svenskan utgör bisatserna som följs av en huvudsats (*_bs ha*) ett undantag. I denna kategori är pauserna ungefär lika långa eller något längre i finskan.

Att både pausfrekvensen och –längden i stort sett uppvisar samma tendenser både i modersmålet och i L2 tyder på att pausmönstren å ena sidan kan återspegla planeringsenheter i skrivprocessen, i synnerhet i modersmålet där man inte i lika stor grad behöver kämpa med lexikala och grammatiska problem, och å andra sidan svårighetsgrad, vilket i sin tur först och främst beträffar skrivprocessen på L2. Att en bisats inte tycks vara en speciellt viktig planeringsenhet i modersmålet men att skribenterna flitigt pauserar i samband med dem i L2-svenskan kan indikera att något annat än behovet att planera eller organisera innehållet i satsen orsakar pauseringen. Oavsett denna distinktion var resultaten emellertid relativt konsekventa: i L2 pauserar man oftare, och pauserna är något längre i alla positioner – ingen position uppvisar någon stor skillnad i pauslängd i jämförelsen mellan språken.

7.5 Pausering vid olika bisatser i L1-finskan

Som det framgick ovan skiljde sig pausmönstren i L1-finskan och L2-svenskan i synnerhet för bisatsernas del. Därför utsätts de för en mer närgående granskning i det följande. För att kunna ta reda på om det finns skillnader mellan de olika bisatstyperna studerades pauseringen vid relativa satser, indirekta frågesatser och de bisatser som inleds av underordnande konjunktion. Med togs endast bisatserna i den mest typiska positionen dvs. efter en huvudsats. Det var således typen *bs hs* som utelämnades. Detta kan motiveras med att dessa bisatser på grund av sin position i början av en makrosyntagm inte uppvisar en för de flesta bisatser typisk frekvens eller längd (se kapitel 7.4). Som en paus före en bisats ansågs pauserna före bisatsinledaren (konjunktion, relativpronomen respektive frågeord), mitt i den eller efter den (se kapitel 7.1).

Tabell 11 Förekomsten av pauser i början av olika bisatser i L1-finskan

			SATSTYP			
			konj.	rel.	fråga	totalt
PAUS	ja	f	75	16	13	104
		%	27,2	11,3	27,7	22,4
	nej	f	201	126	34	361
		%	72,8	88,7	72,3	77,6
totalt	f		276	142	47	465
	%		100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 11 ($p=0,001$)¹⁷ avslöjar en överraskande och mycket intressant företeelse: relativa bisatser orsakar pausering betydligt mer sällan än de två andra bisatstyperna. Bara 11,3 % av relativsatserna föregås av en paus, medan andelen konjunktionsinledda satser och indirekta frågor som orsakat pausering är 27,2 % respektive 27,7 %, vilket innebär att dessa två i praktiken inte skiljer sig alls med tanke på pauseringen. Skillnaden mellan relativa satser och de båda andra typerna är signifikant (konj./rel: $p=0,000$; fråga/rel: $p=0,001$)¹⁸ Vi har således evidens för att fördelningen inte kan föras tillbaka på slumpen. Av tabell 12 framgår om de olika bisatserna också uppvisar skillnader när det gäller pauslängden:

Tabell 12 Pauslängden före olika bisatser i L1-finskan

	konj.	rel.	fråga
f	75	16	13
medelvärde	4,838	4,743	4,866
median	3,758	3,813	4,375
std.avvikelse	3,223	3,875	2,421

Om pauslängden före bisatserna i L1-finskan kan man entydigt konstatera att det inte finns skillnader i pauslängden mellan de olika typerna: medelvärdet ligger mycket nära 4,8 sekunder i alla kategorier.

7.6 Pausering vid olika bisatser i L2-svenskan

I finskan fanns tydliga skillnader mellan de olika bisatstyperna: relativsatser avvek från den allmänna tendensen. I det följande studeras samma distribution för svenskans del. Liksom i finskan har de bisatser som inte föregås utan följs av en huvudsats även här utelämnats.

Tabell 13 Förekomsten av pauser i början av olika bisatser i L2-svenskan

		SATSTYP				
			konj.	rel.	fråga	totalt
PAUS	ja	f	197	113	45	355
		%	50,8	41,1	51,7	47,3
	nej	f	191	162	42	395
		%	49,2	58,9	48,3	52,7
totalt		f	388	275	87	750
		%	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabellen ($p=0,033$)¹⁹ visar att det även i L2-svenskan finns skillnader i pauseringsfrekvensen före olika bisatser. Satser som inleds med en underordnande konjunktion samt indirekta frågor uppvisar en pauseringsfrekvens på något över 50 %, medan endast 41,1 % av relativsatser föregås av en paus. Resultatet liknar det från finskan på det sättet att relativsatser även här uppvisar en lägre pausfrekvens än de två andra typerna samt att de konjunktionsinledda satserna och de indirekta frågorna inte skiljer sig i detta hänseende. Skillnaderna testades även parvis med hjälp av χ^2 -testet. Skillnaden är signifikant mellan konjunktionsinledda satser och relativsatser ($p=0,014$) och mellan relativsatser och indirekta frågor ($p=0,010$).²⁰ När man jämför tabellerna 11 och 12 märker man att skillnaden mellan språken är mycket stor – i L2 pauserar man betydligt oftare före bisatser än i L1, vilket dock konstaterades redan ovan. Skillnaderna mellan språken testades för varje bisatskategori med hjälp av χ^2 -testet. Det kom fram att skillnaderna är signifikanta och att distinktionen L1/L2 således är avgörande beträffande pausering före olika bisatser.²¹

En möjlig förklaring till skillnaden i pausfrekvensen före bisatser i L1 och L2 är att det är skribenternas problem med eller i alla fall medvetenhet om svenskans för finnar knepiga ordföljd som orsakar dessa för L2-svenskan specifika pauser. För att studera ordföljdens

eventuella inverkan på pausering kontrollerades om bisatsen har en negation eller annan rörlig bestämning som orsakar ändringar i ordföljden. Jag har utgått ifrån regeln i stället för vad skribenten har gjort, dvs. om skribenten inte har tillämpat ordföljdsregeln korrekt och t.ex. har placerat negationen på samma sätt som den skulle placeras i en huvudsats anses denna inkorrekta bisats ändå ha en rörlig bestämning. Bara i de fall där ett led kan placeras som en rörlig bestämning mellan subjektet och det finita verbet men detta inte är obligatoriskt har jag i klassificeringen utgått ifrån skribentens avgörande och tagit med endast de fall där skribenten har behandlat ledet som en rörlig bestämning.

(16) a. Men ändå har det kanske inte gjort det på det sättet som forskarna *genast efter attacken* föreställde sig. (Sv1.txt)

b. De har inte haft någon orsak att tro att de kan stöta på terrorism *i sitt vardagliga liv* [...] (Sv1.txt)

I exempel (16a) har tidsadverbialet placerats mellan subjektet och finitet och anses som en rörlig bestämning. I (16b) vore det möjligt att placera adverbialen i sitt vardagliga liv på samma sätt men eftersom detta inte har gjorts anses bisatsen inte ha någon rörlig bestämning.

Tabell 14 ger en översikt över hur rörliga bestämmningar påverkar pauseringen före bisatser. Om ordföljden överhuvudtaget spelar någon roll med tanke på pausfrekvensen skulle man kunna anta att de rörliga bestämmningarna leder till mer frekvent pausering före bisatser.

Tabell 14 Förekomsten av pauser i början av bisatser med och utan rörlig bestämning i L2-svenskan

		RÖRLIG BESTÄMNING			
		ja	nej	totalt	
PAUS	ja	f	104	249	353
		%	51,7	45,4	47,1
	nej	f	97	300	397
		%	48,3	54,6	52,9
totalt		f	201	549	750
		%	100,0	100,0	100,0

Som det framgår av tabell 14 tycks en rörlig bestämning inte betydligt påverka pausfrekvensen före bisatser. Skillnaden mellan pausfrekvenserna i början av bisatser med respektive utan rörlig bestämning är dock 6,3 procentenheter, men fördelningen är inte signifikant. Ett räknesätt där indirekta frågesatser utelämnades eftersom de nästan aldrig har rörliga bestämningar uppvisade en aning tydligare fördelning: man har pauserat före 52,0 % av bisatserna med en rörlig bestämning och före 44,5 % av bisatserna utan någon sådan. Denna fördelning är inte signifikant men kommer rätt så nära det. ($p=0,076$).²² På basis av detta resultat kan man dra den slutsatsen att ordföljden inte är den avgörande faktorn för pauseringen, även om den inte heller är helt utan betydelse. I alla fall kan ordföljdsfrågan inte förklara den stora skillnaden som råder mellan pausfrekvenser före bisatser i L1-finskan och L2-svenskan. I det följande studeras den rörliga bestämningens inverkan på pauseringen i mer detalj, mao. om den är likadan i alla bisatskategorier.

Tabell 15 Förekomsten av pauser i början av olika bisatser med och utan rörlig bestämning i L2-svenskan

			SATSTYP						
			konj.	konj.+rb	rel.	rel.+rb	fråga	fråga+rb	totalt
PAUS	ja	f	129	68	78	35	44	1	355
		%	49,8	52,7	37,9	50,7	51,2	33,3	47,2
	nej	f	130	61	128	34	42	2	397
		%	50,2	47,3	62,1	49,3	48,8	66,7	52,8
totalt		f	259	129	206	69	86	3	752
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Enligt tabell 15 ($p=0,060$)²³ påverkar de rörliga bestämningarna de olika satstyperna på olika sätt. I de konjunktionsinledda bisatserna har förekomsten av en rörlig bestämning ingen betydlig inverkan på pauseringsfrekvensen. Relativsatser och indirekta frågor uppvisar däremot större skillnader, men eftersom det endast förekom tre indirekta frågesatser med en rörlig bestämning i materialet kan man inte säga något säkert om fördelningen för denna satstyps del. I relativsatserna är skillnaden rätt så tydlig: 37,9 % av satser utan rörlig bestämning föregås av en paus medan pausfrekvensen före satser med en sådan är 50,7 %. Denna skillnad är inte signifikant men kommer ganska nära det ($p=0,060$).²⁴ Förutom pausfrekvensen studerades också här även pauslängden före olika bisatser. Resultaten presenteras i tabell 16:

Tabell 16 Pauslängden före olika bisatser i L2-svenskan

	konj.	konj.+rb	rel.	rel.+rb	fråga	fråga+rb
f	129	68	78	35	44	1
medelvärde	6,658	6,5660	6,0171	6,3517	6,9769	2,1370
median	4,4500	4,0460	4,0355	4,0360	3,4535	2,1370
std.avvikelse	6,42014	5,74532	5,48891	5,82317	9,84018	

Såsom i finskan uppvisar de olika bisatserna så gott som inga skillnader i pauslängden. Indirekta frågor med en rörlig bestämning utgör dock ett undantag men man skall beakta att kategorin består av ett enda fall. Inte heller har rörliga bestämningar någon inverkan alls på pauslängden. Skillnaderna i pauslängd har hittills varit rätt så små i alla kontexter. Skillnaden mellan språken kan således i detta fall sägas vara relativt tydlig: i L1-finskan låg medelvärdena nära 4,8 sekunder (se tabell 12) medan de här rör sig kring 6,5 sekunder.

Att relativsatserna har den lägsta pausfrekvensen men påverkas mest av ändringar i ordföljden kunde kanske bero på att största delen av de relativa bisatserna i skribenternas L2-svenska är korta och enkla och inte kräver någon paus för planering. Först när en rörlig bestämning tilläggs blir satsen så pass komplicerad att en paus är nödvändig. Bekräftandet av denna förmodan skulle emellertid kräva en mer detaljerad analys av olika relativsatser och deras längd. Att den tydligt lägre pausfrekvensen i samband med relativa satser å andra sidan också förekommer i L1 tyder på att skillnaden har sitt ursprung i mer djupgående psykolingvistiska faktorer och möjligen hänger samman med betydelser och planering av innehållet: relativsatser har ju en attributiv funktion och deras innehåll består ofta av något slags tilläggsinformation om korrelatet. Restriktiva bisatser, vars korrelat styrs av ett determinativt pronomen, är ett undantag i detta avseende, i och med att de alltid är nödvändiga. I denna analys gjordes ingen skillnad mellan restriktiva och icke-restriktiva relativsatser, men enligt min egen approximativa uppskattning är de restriktiva fallen så få i materialet att den eventuella skillnaden i pauseringen före dem inte har en markant effekt på statistiken. De icke-restriktiva relativsatserna, dvs. de flesta bisatser i detta material, innehåller mer sällan någon ny och i sammanhanget väsentlig information på samma sätt som de andra bisatstyperna. Ofta framläggs makrosyntagmens centrala innehåll i en bisats; ett typiskt fall är makrosyntagmer där man uttrycker sin åsikt, dvs. av typen *Jag tycker att* där att-satsen utgör objektet för huvudsatsen. Även indirekta frågor har ofta en liknande funktion. Den mer

frekventa pauseringen i början av dessa kunde således bero på att man tar sig tid för att planera innehållet i satsen.

Rahkonen (1993) har studerat ordföljden och yttrandeplaneringen i finnars inläraarsvenska. Hans resultat från en kvantitativ analys av inläraars texter visar att ordföljden i huvudstasens början påverkas av den så kallade högerkontexten, dvs. det som temporalt produceras efter den. Skribenten har således i förväg något slags uppfattning om hur fortsättningen blir; om den blir lång eller kort, om den har bisatser osv. Attributiva satser – relativsatser och vissa *att*-satser – uppvisade en skillnad i jämförelse med objektsbisatser: de hade ingen inverkan på ordföljden i fundamentet. Om detta konstaterar Rahkonen (1993, 260): ”Detta kan tolkas så att de attributiva satserna är mycket självständiga planeringsenheter. Icke-restriktiva attribut kan jämföras med normala huvudsatser som man inte behöver ta hänsyn till när den föregående satsen planeras och produceras.” Jag anser att den låga pausfrekvensen före relativsatser tvärtom tyder på att de inte är självständiga planeringsenheter; de viktiga planeringsenheterna, som exempelvis makrosyntagmer, har ju i denna analys uppvisat högre pausfrekvenser än de mindre viktiga. I alla fall visar både resultaten av den kvantitativa textanalysen och denna temporala analys att attributiva satser avviker från de andra bisatserna med tanke på planeringen. Vad som ligger bakom distinktionen är dock oklart.

En intressant synpunkt som vore värd vidare undersökning är bisatsernas korrekthet och dess relation till pausering. I detta material hade många skribenter svårigheter med bisatsordföljden – t.ex. ordföljden i indirekta frågor var minst lika ofta inkorrekt som korrekt. Även de rörliga bestämningarna var mycket ofta felplacerade. Det vore av intresse att utreda om pausering före en bisats har något samband med korrektheten av ordföljden.

8 PAUSERING MELLAN ORD

8.1 Allmänt

Nästa logiska steg i analysen som framskrider från större textenheter mot mindre är att studera pauseringen före ord. Eftersom pauserna vid satsgränserna, som redan diskuterades ovan, inte tas med i denna analys innebär det i praktiken pauserna mellan ord. I motsats till

exempelvis Hadenius (1991) beaktas här inte pausens läge i relation till mellanslaget mellan orden, utan pausen räknas som en paus före nästa ord oberoende av om den förekommer före eller efter mellanslaget (se exempel (17))

(17) Med terrorismen vill man_<0.04.421>skada<0.02.834>_ andra människor. (Sv27.lin)

I exempelfallet skulle den förra pausen räknas som en paus före verbet *skada* och den senare som en före pronomenet *andra* oavsett att de förekommer på olika sidor av mellanslaget. Hadenius (1991, 15) förmodar att en paus som hålls omedelbart efter ett ord används för granskning och en som hålls omedelbart före nästa ord används för planering. Enligt den uppfattning som jag fått på basis av detta material är det närmast fråga om en vana om pausen hålls före eller efter mellanslaget och att skribenterna rätt så konsekvent agerar antingen på det ena eller det andra viset. I detta avseende är exempel (17) ovan ett specialfall. Om distinktionen var så tydlig som Hadenius hävdar vore det antagligen vanligare att man skulle ta en paus både före och efter mellanslaget, vilket dock är sällsynt i mitt material. I dessa få fall har endast den senare pausen beaktats.

I denna analys studeras skillnaderna i pauseringen före substantiv, personliga pronomen, verb och för svenskans del prepositioner och artiklar. Eftersom jag antar att största delen av pauseringen mellan ord förklaras av lexikal sökning, dvs. att man letar efter ett i sammanhanget passande ord, skulle man kunna förutse att man oftare skulle pausa före ett substantiv än före ett pronomen, med vilket i detta fall avses personliga pronomen, dvs. deras subjekts- och objektsformer. Pronomenet *det* som formellt subjekt i svenskan tas inte med. Även vissa fasta fraser och idiomer (*ill exempel, på grund av, med tanke på* osv.) har utelämnats. När det gäller verb studeras skillnaderna mellan fullverb, kopula, och hjälpverb (de modala och *ha* i perfekt och pluskvamperfekt). Av samma anledning skulle man kunna förvänta sig att fullverb uppvisar en större pausfrekvens än hjälpverb som utgör en sluten, rätt så liten kategori som skribenterna på denna nivå kan antas behärska.

8.2 Pausering mellan ord i finskan

Som sagt skiljer sig finskan från svenskan bl.a. på det sättet att den inte har något genussystem och därmed inga artiklar. I stället för prepositioner använder sig finskan av

kasusändelser. Detta leder till att fördelningarna mellan de olika ordklasserna i en finsk och svensk text ser olika ut. Dessutom tycks många skribenter i sina finska uppsatser ha lidit av en ”substantivsjuka”, dvs. de har mycket gärna använt nominala konstruktioner i stället för aktiva verb. Kanske detta är i någon mån också mer typiskt för finskan överhuvudtaget. Allt detta innebär att substantiven utgör en betydligt större del av de kategoriserade orden i finskan än i svenskan. I tabell 17 sammanfattas pausfrekvensen före olika ord i finskan.

Tabell 17 Förekomsten av pauser före substantiv, verb och personliga pronomen i L1-finskan

		ORDKLASS				
			substantiv	verb	p.pronomen	totalt
PAUS	ja	f	429	257	16	702
		%	11,2	9,9	5,9	10,5
	nej	f	3401	2352	254	6007
		%	88,8	90,1	94,1	89,5
totalt		f	3830	2609	270	6709
		%	100,0	100,0	100,0	100,0

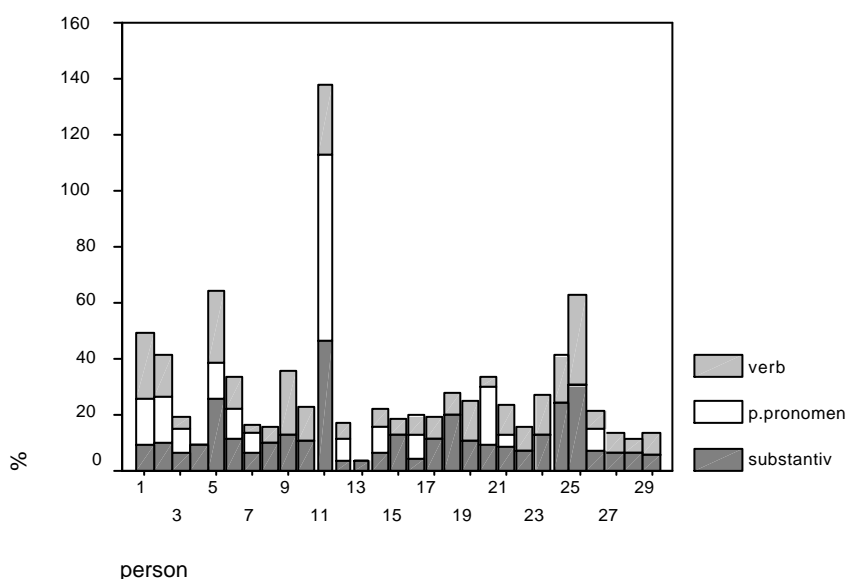
Det framgår av tabell 17 ($p=0,010$)²⁵ att pausering är frekventast före substantiv (11,9 %), näst frekventast före verb (9,9 %) och sällsyntast före personliga pronomen. Kategorin verb omfattar i detta fall såväl fullverb som hjälpverb, vilket i någon grad kan antas minska pausfrekvensen - den med substantiv direkt jämförbara kategorin är ju egentligen fullverben. Skillnaderna inom verbkategorin studeras dock nedan. Skillnaderna i pausfrekvenserna är signifikanta mellan alla andra par utom mellan substantiv och verb, där den dock ligger nära 5-procentströskeln ($p=0,085$).²⁶ Resultatet var väntat och tyder på att pauseringen mellan ord faktiskt beror på lexikal sökning. Förklaringen till den relativt höga pausfrekvensen före substantiv kan delvis även bero på att formulerandet av ett substantiv i finskan innebär förutom beslutet om själva innehållet också viktiga syntaktiska avgöranden beroende på kasusböjningen. Dessa beslut fattas i svenskan i andra positioner, närmast vid prepositioner. Som tidigare studerades även pauslängderna:

Tabell 18 Pauslängden före substantiv, verb och personliga pronomen i L1-finskan

	substantiv	verb	p.pronomen
f	428	256	16
medelvärde	4,971	4,916	4,518
median	3,488	3,588	3,582
std.avvikelse	4,441	4,091	2,951

Det framgår av tabell 18 att de personliga pronomenen, som också hade den lägsta pausfrekvensen, även har den kortaste pauslängden, ca 4,5 sekunder. Pauserna före substantiv och verb är i genomsnitt ungefär lika långa, knappt 5 sekunder. Inte heller här kan signifikansen av skillnaderna testas på grund av att *f* inte är lika stor i de olika kategorierna. Eftersom det förekom så få pauser i samband med pronomenen kan inte heller jämförelsen mellan de olika individernas värden tillämpas.

På individnivån förekommer det mycket stora skillnader i pausmönster mellan orden. Några pausar nästan före vartannat ord, någros pausfrekvenser ligger en god bit under 5 % i alla de analyserade ordklasserna. De individuella skillnaderna åskådliggörs av figur 4. Stolparna, som representerar pausfrekvensen (%) i de olika kategorierna hos ifrågavarande individ, står i figuren ovanpå varandra även om de naturligtvis inte kan räknas ihop. Skalan på vänstersidan kan således endast användas för att uppskatta storleken av procentandelarna i de enskilda kategorierna (de olika färgerna).

Figur 5 Pausfrekvenserna före verb, personliga pronomen och substantiv i L1-finskan

Även om figur 5 ger en bra översikt över de individuella skillnaderna kan den på samma gång ge en vilseledande uppfattning om pausfrekvenserna. Detta gäller närmast kategorin personliga pronomen som är mycket liten. Exempelvis den finska uppsatsen av person 11 innehåller tre personliga pronomen och hon har pauserat före två av dem. Pausfrekvensen i kategorin är således 66,7 %. Antalet substantiv och verb är däremot så pass mycket större också i enskilda individers uppsatser att procentandelarna ger en pålitligare bild av deras pausmönster.

Som sagt är det skäl att förmoda att det finns skillnader också inom den heterogena verbkategorin. Jag utgår ifrån fullverb där distinktionen mellan det betydelsefattiga kopulaverbet (*olla*, 'vara') och andra verb avskiljas. Ett resultat som inte skulle uppvisa någon skillnad mellan dessa två skulle vara överraskande; användningen av kopulaverbet borde inte innebära någon belastning på sökningen i det mentala lexikonet.

Tabell 19 Förekomsten av pauser före kopula och fullverb i L1-finskan

		VERB			
		kopula	fullverb	totalt	
PAUS	ja	f	34	181	215
		%	6,5	10,9	9,9
	nej	f	489	1473	6,5
		%	93,5	89,1	489
totalt		f	523	1654	2177
		%	100,0	100,0	100,0

Som förväntat var visar tabell 19 att skribenterna oftare tar paus före fullverb än före den betydelsefattiga kopulan. Skillanden är signifikant ($p=0,003$).²⁷ Fullverben har en pausfrekvens på 10,9 %. När detta jämförs med substantiv (se tabell 17) märker man att skillnaden är mycket liten, bara 0,3 procentenheter. Substantiv och betydelsebärande fullverb orsakar således i praktiken lika ofta pausering i skribenternas L1-finska. I det följande (se tabell 20 nedan) studeras om fullverb uppvisar olika pausmönster än hjälpverb. Begreppet hjälpverb är dock inte lika entydigt i finskan som det är i svenskan, för finskan har ingen egen kategori för det som i svenskan kallas för modala verb. Som hjälpverb räknades de verb i finskan som uttrycker samma sak som svenskans modala verb. Sådana verb är *aikoa* ('skola'),

haluta, tahtoa ('vilja'), *pitää, täytyä, tulla, olla, joutua* ('måste', 'borde'), *osata, pystyä, saattaa* ('kunna'), och *saada* ('få'). Användningen av hjälp verbet *olla* ('ha') i perfekt och pluskvamperfekt skiljer sig däremot inte från svenskan.

Tabell 20 Förekomsten av pauser före fullverb och hjälpverb i L1-finskan

			VERB		
			fullverb	hjälpverb	totalt
PAUS	ja	f	181	42	223
		%	10,9	9,7	10,7
	nej	f	1473	390	1863
		%	89,1	90,3	89,3
totalt		f	1654	432	2086
		%	100,0	100,0	100,0

Med utgångspunkt i det som konstaterades ovan skulle man ha kunnat förvänta sig att skillnaden mellan fullverb och hjälpverb också skulle uppvisa en signifikant skillnad, men som det framgår av tabell 20 är detta inte fallet: det finns nästan ingen skillnad mellan dessa kategorier ($p=0,465$).²⁸ Jag anser ändå inte att detta skulle urvattna hypotesen om den lexikala sökningens betydelse med tanke på pausering före ord. Däremot förmodar jag att detta resultat kan vara en följd å ena sidan av den vacklande definitionen för finskans hjälpverb, å andra sidan av att variationsmöjligheterna i finskans sätt att uttrycka t.ex. möjlighet eller tvång av olika grad är ganska stora, vilket i sin tur kan leda till att man måste pausa för att hitta ett verb med den mest passande nyansen. En övervägande majoritet av modalitetsverben i det finska materialet uttrycker just plikt eller tvång, vilket i och för sig är förståeligt med tanke på ämnet i uppsatsen – tvångssvenskan. Om förklaringen till resultatet är den som jag föreslår kan bekräftas eller förkastas genom att studera skillnaderna inom hjälpverben: det borde uppstå en signifikant skillnad mellan modalitetsverben och hjälp verbet *olla* i perfekt och pluskvamperfekt.

Tabell 21 Förekomsten av pauser före hjälpverb i L1-finskan

		HJÄLPVERB			
		modala	<i>olla</i>	totalt	
PAUS	ja	f	28	14	42
		%	9,8	9,5	9,7
	nej	f	257	133	390
		%	90,2	90,5	90,3
totalt		f	285	147	432
		%	100,0	100,0	100,0

Tabell 21 ($p=0,920$)²⁹ ger anledning att förkasta hypotesen om den lexikala sökningens inverkan på pauseringen före modalitetsverb: pausfrekvensen är bara en aning högre än vid hjälpverbet *olla*, som inte borde kräva någon stor sökningskapacitet. En annan möjlig förklaring är att hela verbkedjan planeras som en enhet och att man därför redan pauserar före hjälpverbet. Huvudverbet väljs på samma gång. Denna hypotes får stöd av sammanfattningen av resultaten: oavsett kopulaverb uppvisar alla verb en identisk pausfrekvens på knappt 10 %. Bekräftandet av hypotesen skulle emellertid kräva en analys där verbets position i verbkedjan skulle beaktas. Därmed kunde man utreda om det t.ex. finns skillnader i pauseringen före de fullverb som föregås respektive inte föregås av ett hjälpverb.

Om pauslängden ligger i linje med pausfrekvensen skulle man anta att den enda märkbara skillnaden i pauslängden före olika verb uppstår i kopulakategorin. Pauslängderna presenteras i tabell 22. Kategorin *olla* står uttryckligen för hjälpverbet *olla* ('ha') i perfekt och pluskvamperfekt, inte för verbets alla förekomster.

Tabell 22 Pauslängden före olika verb i L1-finskan

	fullverb	kopula	modala	<i>olla</i>
f	180	34	28	14
medelvärde	4,995	4,783	4,524	5,011
median	3,633	3,604	3,175	5,047
std.avvikelse	4,397	3,334	3,592	2,563

Verbets typ tycks inte ha någon inverkan på pauslängden utan i alla kategorier ligger medellängden mellan 4,5 och 5,1 sekunder. Inte ens kopulaverb avviker från den allmänna tendensen. Man kan konstatera att pauslängden mellan ord i L1-finskan överhuvudtaget i genomsnitt är knappt fem sekunder och att vilket ord som följer inte har någon markant inverkan på detta, utan detta gäller åtminstone alla de kategorier som skiljdes för denna analys (se även tabell 18 ovan).

8.3 Pausering mellan ord i L2-svenskan

I det svenska materialet analyseras fem olika ordkategorier: substantiv, verb, personliga pronomen och dessutom artiklar och prepositioner. I finskan orsakade substantiven mest pausering. I tabell 23 presenteras resultaten för svenskans del.

Tabell 23 Förekomsten av pauser före olika ord i L2-svenskan

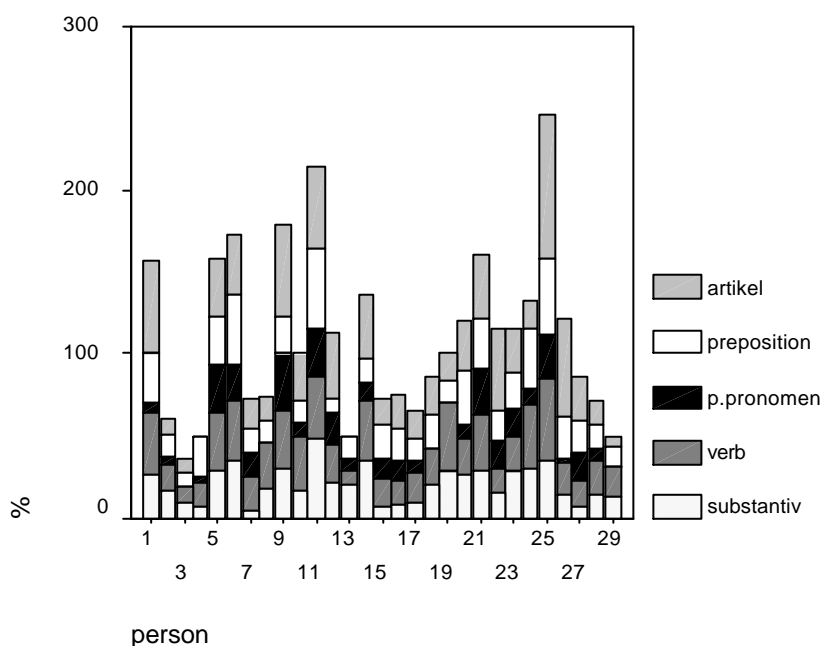
			ORDKLASS					
			subst.	verb	p.pron.	prep.	artikel	totalt
PAUS	ja	f	521	857	67	257	102	1804
		%	19,0	24,0	12,1	20,8	25,9	21,2
	nej	f	2224	2713	486	981	292	6696
		%	81,0	76,0	87,9	79,2	74,1	78,8
totalt		f	2745	3570	553	1238	394	8500
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Enligt tabell 23 avviker resultatet betydligt från L1-finskan. I L2-svenskan ligger substantiv (19,0 %) på nästista platsen i pausfrekvensen efter artiklar (25,9 %), verb (24 %) och prepositioner (20,8 %). Endast personliga pronomen har orsakat färre pauser (12,1 %). Fördelningen är mycket signifikant ($p=0,000$).³⁰ Signifikansen testades även mellan de olika paren med hjälp av χ^2 -testet som visade att skillnaden är signifikant mellan alla andra par utom substantiv och preposition samt verb och artikel.³¹ Att kategorierna för grammatiska ord, dvs. prepositioner och artiklar uppvisar så höga pausfrekvenser har flera möjliga förklaringar. För det första är användningen av dem rätt så svår för finnar på grund av att finskan saknar båda dessa kategorier och att valet av rätt ord därför kan kräva betänketid. För

det andra inleder både artiklar och prepositioner en ny fras och det är möjligt att dessa planeras som enheter vilket leder till att pausen förekommer före artikeln i en nominalfras och före prepositionen i en prepositionsfras. Igen skulle en ny analys behövas för att studera om man pauserar lika frekvent före de substantiv som föregås av en artikel och en paus i samband med den.

När man jämför pausmönstren mellan ord i L1-finskan och L2-svenskan märker man att pausfrekvenserna är mycket högre i alla kategorier i L2-svenskan. Till och med de personliga pronomenen som orsakat minst pausering i svenskan (12,1 %) överstiger den högsta andelen (11,2 % vid substantiven) i L1-finskan. (jfr tabellerna 17 och 23 ovan). X^2 -testet bekräftade att skillnaderna mellan språken är signifikanta i alla tre kategorier som är gemensamma för de två språken.³²

Som det framgår av figur 6 är skillnaderna på individnivån i L2-svenskan ännu större än i modersmålet (se figur 5 ovan).

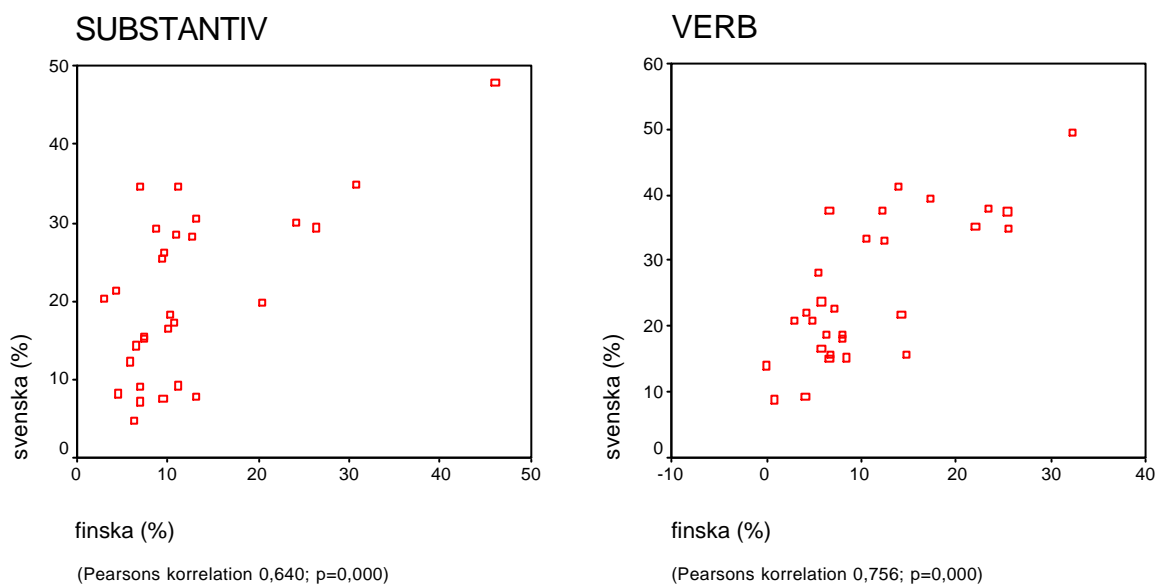

Figur 6 De individuella pausfrekvenserna före olika ord i L2-svenskan

Variationen är störst i kategorin artikel där variationsbredden är hela 88,9 % (0-88,9). Detta beror åter på att kategorin är liten; i en text förekommer i de flesta fall sammanlagt färre än 20 artiklar. De skribenter som uppgav sig ha vuxit upp i en tvåspråkig familj (personerna 2, 8, 10, 18) tycks inte uppvisa någon tydlig gemensam tendens. De pauserar dock mindre än

genomsnittet, men inte allra minst. Speciellt låg är pausfrekvensen före personliga pronomen. Att skribent 18 som enligt sin uppskattning behärskar de båda språken lika bra har en pausfrekvens på 20,9 % före prepositioner där genomsnittet är 20,8 % stöder hypotesen om att pauserna i denna position ägnas åt planeringen av hela prepositionsfrasen i stället för valet av rätt preposition.

Pausfrekvenserna före verb och substantiv uppvisar en positiv korrelation i de två språken. Speciellt tydlig är relationen när det gäller verb: om man pauserar ofta före verb i det ena språket gör man det också i det andra. Det är således delvis fråga om en personlig vana var i satsen man brukar ta paus. Figur 7 åskådliggör detta:

Figur 7 Pausfrekvenserna före substantiv och verb i L1-finskan och L2-svenskan

I finskan fanns det praktiskt taget inga skillnader i pauslängden mellan de olika positionerna utan pauslängderna låg runt 5 sekunder i alla kategorier. I tabell 24 sammanfattas resultaten från svenskan.

Tabell 24 Pauslängden före olika ord i L2-svenskan

	substantiv	verb	p.pronomen	preposition	artikel
f	522	857	67	257	102
medelvärde	7,308	7,352	5,965	5,782	6,906
median	4,444	4,370	3,148	3,859	4,310
std.avvikelse	8,653	8,879	6,504	5,878	7,347

Som det framgår av tabell 24 är pauserna mellan ord något längre i L2-svenskan än i L1-finskan (jfr tabell 18 ovan). Intressant är att pauslängden i detta fall inte ligger i linje med pausfrekvensen, där artiklarna uppvisade det största värdet, utan substantiv och verb orskat de längsta pauserna. Skillnaden i pausfrekvensen i paret substantiv/preposition var inte signifikant men i pauslängden uppvisar samma par en relativt tydlig skillnad; pausen före ett substantiv är i medeltal drygt 1,5 sekunder längre än före en preposition. Till och med personliga pronomen har orsakat längre pauser än prepositioner, även om skillnaden är ganska liten. Vad dessa skillnader beror på är svårt att säga. Det kan inte ens konstateras om skillnaderna är signifikanta för testandet av skillnaderna gäller samma problem som tidigare.

Även här tas verbkategorin upp för närmare granskning. Vi börjar med fullverb och skillnaden mellan kopulaverb (*vara*) och fullverb. I L1-finskan var denna skillnad signifikant och det kan således förväntas även här.

Tabell 25 Förekomsten av pauser före kopula och fullverb i L2-svenskan

		VERB			
			kopula	fullverb	totalt
PAUS	ja	f	84	609	693
		%	16,7	27,1	25,2
	nej	f	418	1640	2058
		%	83,3	72,9	74,8
totalt		f	502	2249	2751
		%	100,0	100,0	100,0

Tabell 25 avslöjar att skillnaden mellan kopulor och andra verb är betydlig också i L2-svenskan ($p=0,000$).³³ Skillnaden i svenskan (10,4 procentenheter) är tydligare än i finskan

(4,4 procentenheter, jfr tabell 19 ovan). Detta kunde tolkas så att den lexikala sökningens betydelse i L2-svenskan är större, vilket i och för sig är väntat när det handlar om ett främmande språk. Om man jämför pausfrekvensen i samband med andra fullverb än kopulor med pausfrekvenser i de andra ordklasserna (jfr tabell 23 ovan) märker man att verb i själva verket har den största pausfrekvensen när man gallrat bort kopula- och hjälperben. Tabell 26 berättar mera om pauseringen före de senare:

Tabell 26 Förekomsten av pauser före fullverb och hjälpverb i L2-svenskan

		VERB			
		fullverb	hjälpverb	totalt	
PAUS	ja	f	609	164	773
		%	27,1	20,0	25,2
	nej	f	1640	655	2295
		%	72,9	80,0	74,8
totalt		f	2249	819	3068
		%	100,0	100,0	100,0

Resultatet som framgår av tabell 26 är överraskande med tanke på det som kom fram i analysen av det finska materialet. Skillanden mellan fullverb och hjälpverb i svenskan är mycket signifikant ($p=0,000$)³⁴, medan det i finskan inte uppstod någon signifikant skillnad (jfr tabell 20 ovan). Som jag förmodade ovan kan detta vara en följd av den i någon mån oklara gränsdragningen mellan hjälpverb och fullverb i finskan. Det vore av intresse att studera om pauseringen före hjälpverbet påverkar pauseringen före huvudverbet. På så sätt skulle man kanske kunna få någon uppfattning om huruvida en verbkedja tenderar planeras som en enhet eller inte. Detta görs dock inte i ramen för denna studie. Tabell 27 ger däremot en översikt över om det finns skillnader inom kategorin hjälpverb mellan modala verb och hjälpverbet *ha* i perfekt och pluskvamperfekt.

Tabell 27 Förekomsten av pauser före hjälpverb i L2-svenskan

			HJÄLPVERB		
			<i>ha</i>	modala	totalt
PAUS	ja	f	52	112	164
		%	22,0	19,2	20,0
	nej	f	184	471	655
		%	78,0	80,8	80,0
totalt		f	236	583	819
		%	100,0	100,0	100,0

Såsom i finskan finns det inte heller någon signifikant skillnad mellan de olika hjälpverbstyperna i svenskan ($p=0,361$)³⁵. Hjälpverbet *ha* uppvisar en knappt tre procentenheter högre pausfrekvens, men resultatet kan föras tillbaka på slumpen. Till sist presenteras pauslängden före olika verbtyper i tabell 28. Kategorin *ha* står för hjälpverbet.

Tabell 28 Pauslängden före olika verb i L2-svenskan

	fullverb	kopula	modala	<i>ha</i>
f	609	84	112	52
medelvärde	7,791	6,975	6,371	5,093
median	4,687	3,981	3,816	3,379
std.avvikelse	9,683	7,488	6,260	4,245

Medellängderna för pauserna före olika verb varierar mer i L2-svenskan än i L1-finskan där medelvärdena för alla verbtyper rörde sig kring 5 sekunder (jfr tabell 22 ovan). Pauserna är således rätt så tydligt längre i L2-svenskan. Längst pauserar man före fullverb och kortast före hjälpverbet *ha*. Skillnaden mellan dessa två är ca 2,7 sekunder. Trots att signifikansen av skillnaderna inte kan testas statistiskt kan man troligen på basis av så här stora skillnader förmoda att de pauser som kan misstänkas ha orsakats av behovet av lexikal sökning, som i samband med andra fullverb än kopula, är något längre än de som används för någon annan typ av planering eller eventuellt granskning.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det finns rätt så märkbara differenser i pauseringen mellan ord i L1-finskan och L2-svenskan. I L2 pausar man signifikant oftare i

alla de analyserade positionerna och pauserna är också längre. Substantiv verkar inte vara lika viktiga pauspositioner i svenskan som i finskan, vilket kan antas bero på skillnaderna mellan de två språkens sätt att uttrycka ordens förhållanden till varandra. På grund av kasussystemet är formuleringen av ett substantiv i finskan mycket avgörande med tanke på satsens innehåll och betydelse. I svenskan pauserar man oftare före artiklar, verb och prepositioner. Bland annat den tydliga skillnaden i pausfrekvenserna före substantiv och personliga pronomen kan tolkas som ett tecken på att en stor del av pauserna mellan orden orsakas av lexikal sökning i båda språken. När man skriver på ett främmande språk betonas dess betydelse, vilket säkert för sin del bidrar till den fragmentariska karaktären som L2-skrivprocessen kännetecknas av.

9 PAUSERING INUTI ORD

9.1. Allmänt

Enligt Hadenius (1991, 15) är pausering inuti ord rätt så sällsynt hos infödda svenska skribenter. I hans material förknippades 1,1 % av orden med en paus inuti. Han tolkade resultatet så att ordet kan anses vara något slags minsta enhet vid skrivarbetet. Men hur är det då man processar ett främmande språk? Är ordet en lika viktig enhet för L2-skrivprocessen?

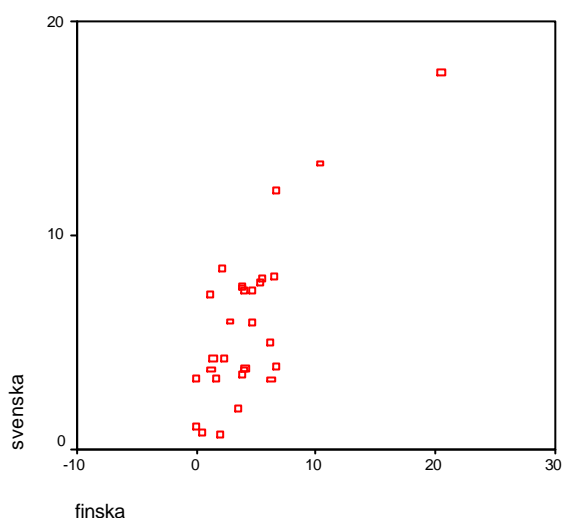
I mitt material förekom 237 pauser inuti ord i de finska och 606 i de svenska texterna. I finskan förekom således 5,1 % och i svenskan 6,5 % av alla pauser (=2 sek.) inuti ord. Tyvärr kan resultatet inte jämföras med Hadenius' procentandel eftersom antalet ord i de lineära texterna inte kan räknas, för i en automatisk räkning beaktas även markörerna för pauser och revideringstangenter som ord. Även om skillnaden mellan procentandelarna inte är stor mellan språken tycks processningen av ett främmande språk inte i lika hög grad respektera ordet som en obruten enhet i språket utan man tar paus även inuti ord om det av någon anledning behövs. Antalet pauser inuti ord i de finska och svenska uppsatserna framgår av tabell 29.

Tabell 29 Antalet pauser inuti ord och deras andel av alla pauser (=2 sek.) i de finska och svenska uppsatserna

	antal (fi)	% (fi)	antal (sv)	% (sv)
1	177	6,2	339	3,2
2	185	3,8	199	7,5
3	199	,5	280	,7
4	174	4,0	216	3,7
5	211	2,4	423	4,3
6	217	4,6	376	7,4
7	111	,0	382	1,0
8	108	,0	243	3,3
9	221	5,4	435	8,0
10	195	3,6	381	1,8
11	247	4,0	320	3,8
12	165	1,2	272	3,7
13	75	4,0	188	7,4
14	126	10,3	291	13,4
15	195	6,7	387	12,1

	antal (fi)	% (fi)	antal (sv)	% (sv)
16	130	6,2	281	5,0
17	155	3,9	340	7,6
18	160	1,9	298	,7
19	206	3,9	341	3,5
20	108	4,6	306	5,9
21	94	1,1	207	7,2
22	139	2,2	274	8,4
23	176	2,8	334	6,0
24	168	5,4	307	7,8
25	209	20,6	441	17,7
26	76	6,6	273	8,1
27	166	6,6	367	3,8
28	149	1,3	305	4,3
29	116	1,7	335	3,3

Hos de flesta skribenter är andelen pauser inuti ord av alla pauser (=2 sek.) större i svenskan än i finskan. Hos nio försökspersoner är andelen större i finskan. Två av dessa nio har vuxit upp i en tvåspråkig familj. I medeltal hade skribenterna 7,3 pauser inuti ord i finskan (4,3 % av alla pauser) och 19,0 pauser (5,8 %) i svenskan. T-testet visar att skillnaden i både antalet ($p=0,000$) och andelen ($p=0,003$) pauser inuti ord mellan L1-finskan och L2-svenskan är signifikant, dvs. språket spelar en viktig roll med tanke på hur ofta man pauserar inuti ord.³⁶ Att Pearson's korrelation mellan andelen pauser inuti ord i de två språken också ger ett signifikant resultat 0,781 ($p=0,000$) tyder på att pausering inuti ord är en del av individuell skrivstrategi eller –vana. Figur 8 åskådliggör relationen mellan pauser inuti ord i finskan och svenskan.

Figur 8 Andelen pauser inuti ord av alla pauser i L1-finskan och L2-svenskan (%)

Variationen mellan skribenterna är väldigt: i svenskan är variationsbredden 2 - 78 pauser i ord och i finskan 0 - 43. En del av den individuella variationen i antalet pauser i ord förklaras av hur mycket erfarenhet skribenterna har av ordbehandling. De som uppgav sig ha använt dator i ordbehandlingssyfte rätt så ofta under de senaste två åren hade i medeltal 4,67 pauser i sina finska uppsatser medan de som nästan inte alls hade använt dator pauserade inuti 11,83 ord. Tendensen var densamma för svenskans del. Denna skillnad innebär att det kan förväntas att en del av pauserna är av teknisk natur och därmed ointressanta. Orsakerna till pausering diskuteras dock mer detaljerat nedan.

Hittills har det på alla nivåer uppstått tydliga skillnader i pausfrekvenser mellan L1 och L2 medan pauslängderna inte har skilt sig lika radikalt. Av tabell 30 framgår att detta är fallet även gällande pauslängder inuti ord. Inom parenteserna anges andelen som pauserna utgör av alla pauser (=2 sek.).

Tabell 30 Pauslängderna inuti ord i L1-finskan och L2-svenskan

	finska	svenska
f	237 (5,1%)	606 (6,5 %)
medelvärde	3,639	3,740
median	2,732	2,731
std.avvikelse	3,227	2,884
minimum	2,002	2,002
maximum	43,011	27,902

Pauserna är i praktiken lika långa i finskan (3,64 sek.) och svenskan (3,73 sek.). Påfallande är däremot maximivärdena för pauslängderna: man har tagit så långa pauser som 43,0 och 27,9 sekunder även inuti ord. Dessa långa pauser, som emellertid inte är många i materialet, påverkar naturligtvis också medellängden. Pauserna på 2-3 sekunder utgör i verkligheten en överväldigande majoritet av alla pauser. Det är klart att de allra längsta pauserna används för global planering eller granskning av texten och inte t.ex. för att lösa ett grammatiskt problem angående enbart det ord där pausen förekommer.

Någon uppfattning om anledningen till en paus kan man antagligen få på basis av pauslängden, men annars är det relativt svårt att dra några slutsatser om vad som har orsakat uppehållet. En annan sak som möjligen kan skvallra något om pausens funktion är dess läge samt vad skribenten gör efter pausen. Med utgångspunkt i dessa faktorer har jag försökt tolka de orsaker som kan leda till att skribenterna pauserar mitt i ordet. Man skall dock komma ihåg att det är fråga om en subjektiv syn och att risken för misstolkningar inte kan undvikas. Jag utgår undantagsvis ifrån svenskan där pauserna och därmed antagligen även orsakerna till pausering är flera.

9.2. Pauserna inuti ord i L2-svenskan

På basis av materialet skiljde jag mellan tre olika orsakskategorier för pausering inuti ord i L2-svenskan: grammatiska problem, lexikala problem samt tekniska pauser. På detta vis kategoriserades sammanlagt 342 pauser, vilket innebär att nästan hälften av de 606 pauserna inte klassificerades alls. I dessa fall var det omöjligt att sluta sig till vad pauserna beror på. Andelen kategoriserade fall är relativt låg också därför att jag ville minimera de osäkra fallen och tog med bara de ord där både pausläget och -längden stöder tolkningen om pausens orsak.

9.2.1 Grammatiska problem

Till den första kategorin, grammatiska problem, hör 145 pauser. Dessa utgör i sin tur fyra subklasser: genus, species, pluralböjning och verbböjning. Exempel (18) representerar fall där man kan misstänka att pausen orsakats av skribentens osäkerhet om ordets genusböjning.

- (18) a. [...] men ändå kan ett besök på närbutiken bli ödesdiger<08.740>t. (Sv1.lin)
 b. Ingen har lärt de<03.676>t för dem.(Sv6.lin)
 c. Många måste lida av otrygghet också i si<02.889>tt eget hemland. (Sv28.lin)

Genuskategorin består av kongruensböjda adjektiv och pronomen. Att det inte finns några substantiv i kategorin beror på att det är omöjligt att veta om det är species eller genus som fått skribenten att tveka. När pausen förekommer före bestämd slutartikel har den räknats med i specieskategorin. Denna kategori har dock lyckats fånga bara en del av de pauser som orsakas av speciesfrågor eftersom en paus som har sin orsak i ett speciesproblem sannolikt förekommer mitt i substantivet endast när man tvekar mellan bestämd och artikellös form som i exempel (19a). Även i så fall kan pauseringen ske utanför ordet om skribenten väljer den artikellösa formen som i (19b).

- (19) a. En av orsakerna är också brist på kärlek<02.297>en i barndom<05.692>en eller i allmänhet. (Sv24.lin)
 b. Terrorismen är det enda sätt<05.692> att uttrycka ens hat mot världen. (Sv24.lin)

När det gäller t.ex. att välja mellan obestämd och bestämd form i singularis måste beslutet fattas redan innan man börjar skriva själva substantivet eftersom valet av den obestämda formen förutsätter att man sätter ut artikeln som i detta hänseende är ett självständigt ord. Av dessa anledningar består denna grupp av bestämda former av substantiv. För pluralformernas del (se (20c) och (20d)) kan man däremot vara rätt så säker på att pausering beror på valet av rätt species.

- (20) a. Jag tror att världen kunde bli av med terrorism<03.315>en [...] (Sv8.lin)
 b. Det finns många orsaker till terrorism<05.498>en. (Sv15.lin)
 c. Tidningar<02.141>na säljs och nyheterna på TV tittas [...] (Sv17.lin)
 d. [...] och två andra flygplaner försökte flyga mot två andra byggnader<02.872>na. (Sv21.lin)

Ordet *terrorism* orsakade ofta problem för skribenterna med tanke på species. Detta är förståeligt: ett abstrakt substantiv kan ju förekomma i både bestämd och artikellös form i generell betydelse och valet av rätt form är inte alltid oproblemiskt.

Den tredje typen av grammatiska problem är pluralböjning. Till denna grupp hör de fall där pausering enligt min tolkning beror på att skribenten inte har varit säker på hur substantivet böjs i pluralis ((21a) och (21b)). Dessutom finns det med några pluralböjda adjektiv och pronomen. Då är det dock inte fråga om att skribenten inte skulle ha vetat hur ordet lyder i pluralis utan snarare handlar det om kongruensfrågor ((21c) och (21d)).

- (21) a. Bomb<06.275>ar explorerar överallt, även i det lilla Finland. (Sv24.lin)
- b. [...] som har funnits till i årtionde<07.184>n. (Sv1.lin)
- c. Alla är bara ledsen och rädd<03.667>a, men det räcker inte. (Sv15.lin)
- d. [...] de utnyttjar det faktumet att normalt deras publik är relativt fattig<04.931>a människor. (Sv22.lin)

Konstigt nog blir skribenten i exempel (21c) medveten om att ordet *rädd* skall böjas i pluralis efter *alla* men märker inte att även ordet *ledsen* borde böjas. I (21d) gör skribenten antagligen ett lexikalt val under pausen och väljer ordet *människor* i stället för t.ex. *folk* som skulle ha medfört en neutral form av adjektivet. Å andra sidan skulle skribenten också ha kunnat sätta ut punkten där hon tar paus och konstatera att publiken är fattig.

Kategorin verbböjning omfattar alla slags problem med verb: tempusböjning, passivbildning och participformer. Mest förekommer olika tempusformer av starka och oregelbundna verb. Även s-former av olika typ tycktes vålla svårigheter för skribenterna.

- (22) a. Efter den 11 september har världen förändra<02.176>ts ganska mycket. (Sv12.lin)
- b. På Bali i oktober detta år dö<03.301><BS>og nästan två hundra [...](Sv12.lin)
- c. Men vi kan inte tänka oss hur skulle det känn<02.272>a<03.619>s [...](Sv4.lin)

I exempel (22b) håller skribenten på att böja verbet *dö* regelbundet men ändrar sig efter en kort paus och kommer fram till den korrekta formen. I (22c) Måste skribenten i sin tur ta sig tid att bestämma sig för infinitivformen (pausen före *a*) och sen åter för det deponenta *s*:et i verbet *kännas*. I tabell 31 sammanfattas gruppvis förekomsten och medellängderna av pauser inuti ord som orsakas av grammatiska problem.

Tabell 31 Förekomsten och längden av pauserna inuti ord som orsakats av grammatiska problem (L2-svenska)

	genus	species	pluralis	verb
f	48	23	35	39
medellängd	4,397	3,221	3,959	4,830

Som sagt är antalen fall i de olika kategorierna inte helt pålitliga t.ex. på grund av gränsdragningsproblem mellan genus och species. Inte heller kan antalen fall jämföras eftersom de inte har proportionerats mot det totala antalet förekomster av ett visst fall, såsom exempelvis alla pluralböjda ord eller alla verb. Som det framgår av tabell 15 finns det inga stora skillnader mellan de olika kategorierna i pauslängderna. Verbböjning tycks orsaka längst pausering och species kortast. Medellängderna rör sig i alla fall mellan tre och fem sekunder i alla grupperna. Medellängden för hela kategorin är 4,22 sekunder, vilket är ca en halv sekund mer än medelvärdet för alla pauser inuti ord i svenskan.

9.2.2 Lexikala problem

Kategorin lexikala problem omfattar de pauser som hålls mellan delarna av en sammansättning samt de pauser som orsakas av svårigheter med rättstavning eller ordbildning. Att skribenten pausar inuti en sammansättning kan bero på många olika faktorer. Den vanligaste orsaken till pauser av denna typ tycks vara att skribenten har varit osäker på hur man konstruerar en sammansättning av den förra delen. Det svåraste ordet i detta avseende var åter *terrorism* som böjdes på många olika sätt i sammansättningar:

- (23) a. [...] de civiloffer som har omkommit i terrorism<08.542>attacker [...] (Sv5.lin)
 b. Efter terrorist<04.359>slag till USA [...] (Sv24.lin)

Antagligen kan pausen inuti en sammansättning ibland också bero på att man inte vetat om de olika delarna skall skrivas ihop eller om det behövs ett *s* mellan delarna. Svårigheterna med rättstavning var lätta att känna igen för de kännetecknas av ändringar: man börjar med ett ord men märker sedan att stavningen inte ser korrekt ut och den korrigeras. Även felen kan anses som kännetecken för denna grupp. En del av de pauser som orsakades av problem med

rättskrivning förblev säkert utanför kategoriseringen om raderande eller fel inte avslöjade orsaken till pausen.

- (24) a. En del av dom har filmat som en dokum<02.570>än<BS2>ent [...] (Sv20.lin)
 b. Man asso<02.301>sierar ordet lätt med flygplan [...] (Sv17.lin)
 c. Där dog Mycket mera människor än i atta<0.02.890>kken till New York. (Sv8.lin)

Såsom i exemplen ovan är många av orden i denna grupp av främmande ursprung. Också många svåra egennamn som *Afghanistan* och *Tjejenien* har lett till pausering inuti ord. Även rättstavning av ordet *helst* tycktes vålla svårigheter för flera skribenter. Förklaringen är förmodligen att komparativformen *hellre* har två *l* men superlativen bara ett.

Den sista gruppen bland lexikala problem består av de fall där skribenten har haft svårigheter med att bilda ord eller komma ihåg den korrekta ordformen. Ofta har skribenten varit inne på rätt spår och haft någon aning om ordet han strävar efter eller så har han försökt avleda ordet av något annat ord i samma ordfamilj.

- (25) a. [...] vi som med<02.050>le<04.504>mmare i dagens samhälle [...] (Sv1.lin)
 b. [...] att barnen kan bli st<05.701>jälar som vuxna. (Sv6.lin)

I det förra exemplet är det naturligtvis *medlemmar* som menas, men efter två pauser mitt i ordet bestämmer sig skribenten för att avleda ordet med ändelsen *-are*. I det senare exemplet söker skribenten ordet *tjuv*, men kommer inte på det och bildar en avledning direkt av verbet *stjåla*. På samma sätt som ovan i samband med grammatiska problem jämförs i det följande pauslängderna i de olika grupperna under kategorin lexikala problem.

Tabell 32 Förekomsten och längden av pauser inuti ord som orsakats av lexikala problem (L2-svenska)

	sammansättning	rättskrivning	ordbildning
f	20	24	16
medellängd	4,417	3,153	4,499

Sammansättningar och ordbildning tycks orsaka i stort sett lika långa pauser, dvs. ca 4,5 sekunder, vilket i och för sig är väntat eftersom det i båda fallen är fråga om problem av

samma typ. Pauser som orsakats av rättstavningsproblem är något kortare, drygt tre sekunder i medeltal. Medellängden för alla 60 pauser i hela kategorin är 3,93 sekunder. Jämförelse av antalen fall är inte heller här möjligt av samma anledningar som i samband med grammatiska problem ovan (se 9.2.1).

9.2.3 Tekniska pauser

Som sist i ordningen har vi den största men ointressantaste pauskategorin: tekniska pauser. Även under denna kategori skiljdes mellan två grupper, av vilka den första består av pauser som sannolikt är orsakade av långa ord (26a), svåra bokstavskombinationer (26b) och slagfel (26c). Den sista typen är vanligast i denna kategori.

- (26) a. [...] mellan katoliska och prote<02.588>stantr<BS>we<BS2>er (Sv14.lin)
 b. Man talar om sck<BS2>kr<02.769>äckliga saker [...] (Sv9.lin)
 c. Man har ändå alltid haft olika synpunkter och livsi<02.123><BS>tiler [...] (Sv23.lin)

Ibland kan det vara svårt att avgöra om en paus beror på rättskrivningen eller slagfel, men skillnaden är i princip den att skribenten i det senare fallet kan antas veta hur ordet skrivs men ha svårigheter med förverkligandet av det, medan skribenten i det förra fallet inte verkar vara säker på hur ordet skall skrivas. I den andra och allra största gruppen har pausering som sker inuti ord en så banal förklaring som att skribenten letar efter nästa tangent på tangentbordet.

- (27) a. [...] händelserna till exempel i Ne<03.269>w York [...] (Sv14.lin)
 b. E<02.280>fter att ha sett [...] (Sv25.lin)
 c. Till e<02.539>xempel de, som [...] (Sv26.lin)

Två sekunders gräns som kriterium av en paus har således inte kunnat utesluta alla ointressanta avbrott som hänger samman med det rent tekniska skrivarbetet. Dessa avbrott förekommer före bokstäver som antingen inte finns alls eller är mycket sällsynta i finskan. Detta fenomen förklarar en hel del pauser i vanliga ord med vilka man inte annars borde ha svårigheter, t.ex. *efter* (27b) eller *exempel* (27c), där pausen följs av *f* respektive *x*. Det främsta exemplet är bokstaven *g* som följde mer än 50 pauser i de svenska texterna.

(28) Mina $e < 0.02.869 >$ gna åsikter har också ändras. (Sv13.lin)

Andra svåra bokstäver var *b*, *d* och *w*, delvis även *c* och *å* som emellertid inte togs med eftersom dessa grupper var små och en del av pauserna av pauslängden att döma ändå hade någon annan förklaring.

Överraskande var att ordet *någon* och dess olika former överlägset dominerade pausstatistiken med mer än 30 pauser inuti. Det konstiga är att pausering inte tycks vara orsakad av grammatiken, t.ex. valet av rätt genus, utan snarare av de i finskan främmande bokstäverna *g* och *å*. Pausernas läge, före *g* eller *å*, stöder denna hypotes tillsammans med den korta pauslängden. I några få fall pausade man före den sista bokstaven *n* eller *t*, och då antogs pausen vara orsakad av grammatiken. Även om man skulle tveka mellan singular- och pluralformen skulle man kunna vänta sig pausen först efter *g* då man ännu kan avgöra om ordet blir *någon* eller *några*. Andra enstaka ord där det ofta skedde pausering var *värld*, där bokstavskombinationen *rld* var svår samt *terrorism* som orsakade pauser i alla tre kategorier. Även *och* och *också* orsakade många pauser. Största delen av dessa beror antagligen på bokstaven *c* men det förekom även så pass långa pauser inuti dessa ord att man med skäl kan misstänka att de snarare användes för planerandet av innehållet i det som följer. Till slut sammanfattar tabell 33 förekomsten av pauser samt pauslängderna i de tre stora kategorierna.

Tabell 33 Förekomsten och längden av pauser inuti ord orsakade av grammatiska, lexikala och tekniska problem (L2-svenska)

	grammatisk	lexikal	teknisk
f	145	60	137
medellängd	4,221	3,933	2,722
median	3,024	2,978	2,539
std.avvikelse	3,211	2,463	,761

Enligt tabellen tycks grammatiken orsaka de längsta pauserna inuti ord, medelvärdet är 4,2 sekunder. Kortast är pauslängden när det gäller tekniska problem, 2,7 sekunder. Detta resultat verkar logiskt även om skillnaderna inte är speciellt stora: lösandet av L2-problem kräver mer tid än behärsknigen av de rent tekniska problemen. Å andra sidan borde pauserna inuti ord i

ett främmande språk enligt denna logik vara längre än i modersmålet men som det konstaterades i början av kapitlet (se tabell 30) var skillnaden i pauslängden mellan språken endast en tiondel av en sekund. Detta tyder på att det även i modersmålet måste finnas kognitivt mer krävande problem än de tekniska. Att standardavvikelsen för tekniska pauser är så låg som 0,76 beror på att jag använde pauslängden som ett kriterium för tolkningen. Jag antog att en paus på 5 sekunder eller mer inte kan bero på att man letar efter en tangent – under fem sekunder hittar man säkert vilken bokstav som helst på tangentbordet. Eliminering av de längsta pauserna påverkar naturligtvis även medellängden för tekniska pauser.

9.3 Pausering inuti ord i L1-finskan

Klassificering av pauser som förekommer mitt i ord i de finska texterna visade sig vara svårare än det var i svenskan. Detta beror på att kategoriseringen i svenskan baserade sig på tanken att man i L2 har olika problem som skall lösas. Med sitt modersmål kan skribenterna däremot inte antas ha några speciella problem. Svenska och finska är dessutom mycket olika språk: att finskan saknar både genus- och speciessystem samt att finskan i stället för prepositioner använder talrika kasusformer är de märkbaraste skillnaderna. För finskans del skiljdes två orskaskategorier för pausering inuti ord: språkliga och tekniska pauser.

9.3.1 Pauser som orsakats av språkliga val

De pauser som handlar om olika språkliga lösningar delades i två grupper. Såsom i svenskan pauserade skribenterna ibland också i finskan mitt isammansättningar. I rätt så många av dessa fall förekommer pausen efter ordet *pakkoruotsi* ('tvångssvenska'). Eftersom skribenterna kritiserade detta begrepp användes det i citationstecken vilket i sin tur medförde att man var tvungen att använda bindestreck mellan ”*pakkoruotsi*” och den tredje delen av sammansättningen. Dessa pauser kunde alternativt ha kategoriserats som tekniska. Det förekom dock även fall där orsaken till pausen är ovetskapen om delarna skrivs ihop. Möjligen pauserar man ibland för att helt enkelt välja ordet för den senare delen. I belägg (29) kunde skribenten ha fortsatt med exempelvis *kriteerejä* ('kriterier') efter pausen.

(29) Kurssien läpäisy<04.597>vaatimuksia pitäisi kiristää [...] (Fi9.lin)

Den andra gruppen under kategorin språkliga pauser omfattar alla de pauser som användes för att fatta beslut om ordets form. Gruppen är tämligen heterogen; den består till största delen av substantiv, men det förekommer även ord från andra ordklasser som adjektiv, verb, pronomen och partiklar.

- (30) a. [...] tutustuttaisiin vielä yhteiseen historiaan ja naapurimaamme kulttuur<02.485>iin [...] (Fi4.lin)
 b. [...] yhteisymmärrystä ei kuitenkaan tunnu löyt<04.369>yvän. (Fi24.lin)

Kriteriet var att pausen skall föregå en kasus- eller annan ändelse. På grund av finskans stadieväxling som innebär att beslutet ofta måste fattas redan tidigare än omedelbart före ändelsen har suffixgränserna ibland tolkats flexibelt.

- (31) a. [...] itäraajalla asuv<02.138>i<BS>at<02.138><BS3>ille olisi mielekkäämpää opiskella venäjää. (Fi14.lin)
 b. Monen mielestä englan<02.047>nin helppous ja sen kuuleminen melkein joka päivä ovat helpottaneet englannin opiskelua [...] (Fi21.lin)

När skribenten i exempel (31a) efter två pauser väljer allativformen *asuville* ('för dem som bor'), bestämmer hon sig på samma gång sig för formuleringen av åtminstone den närmaste fortsättningen *olisi mielekkäämpää* ('vore det meningsfullare'). På samma sätt väljer skribenten i (31b) nominalfrasen *englannin helppous* ('engelskans lätthet') t.ex. i stället för en hel sats *englanti on helppoa, koska* ('engelska är lätt eftersom') osv. På det här viset påverkar valet av ordform fortsättningen av satsen även i större utsträckning än bara för det ifrågavarande ordets del i finskan. Detta antar jag vara den främsta förklaringen till att språkliga frågor får skribenterna att pausa inuti ord även när de skriver på sitt modersmål.

I några enstaka fall verkade orsaken till pausering även i finskan vara att skribenten tvivlade på ordets rättskrivning eller böjning. Ett exempel på sådana knepiga fall är ordet *mielekkäämpää* där skribenten efter kort övervägande valde en inkorrekt variant, *mielekkäänpää*. I ett annat fall krävde komparativen av ordet *positiivinen* betänketid mitt i ordet. Även denna gång kom skribenten fram till en inkorrekt form och skrev *positiivisimmiksi*, som är superlativformen av samma ord och fel i kontexten.

9.3.2 Tekniska pauser

Ett specialdrag i finskan är att den mycket gärna bildar sammansättningar. Även kasusböjning bidrar till att finska ord ibland blir väldigt långa. Detta syns i kategorin tekniska pauser, där största delen av pauserna förekommer i långa ord. De flesta fall kännetecknas av slagfel som sedan korrigeras. Tiden under pauserna användes troligen oftast till noggrann granskning av ordet för att upptäcka felet och att välja den snabbaste ändringsåtgärden. Två enstaka ord dominerade i denna kategori: olika kombinationerna av *pakkoruotsi* ('tvångssvenska') samt *ylioppilaskirjoitukset* ('studentexamen') och dess olika böjningsformer. Exempel (32) åskådliggör hur besvärligt det kan vara att hantera ett långt ord ('i det purfinska'):

(32) perisy<BS>uomal<BS>lsi<BS>3<BS>s<BS><0.02.492>laisessa (Fi17.lin)

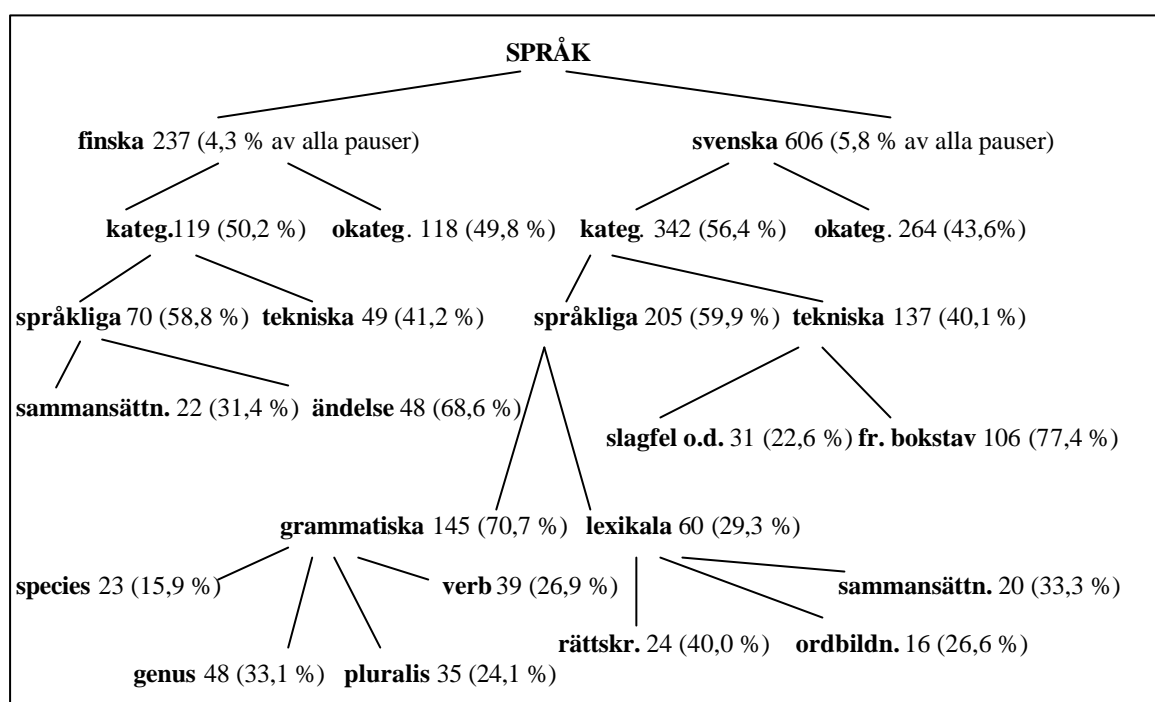
Skribenten är tvungen att radera fyra gånger innan hon lyckas med rättskrivningen. Ändå klarar hon sig med endast en paus. Tabell 34 ger en översikt över förekomsten och medellängden av de ovannämnda paustyperna i finskan:

Tabell 34 Förekomsten och längden av språkliga och tekniska pauser inuti ord i L1-finskan

	teknisk	språklig
f	49	70
medellängd	3,013	3,815
median	2,564	2,705
std.avvikelse	,947	2,507

Språkliga pauser i finskan, 3,81 sekunder är ca 0,4 sekunder kortare än de grammatiska i svenskan och nästan lika långa som de lexikala. Skillnaderna är återigen små, men att pauserna i alla fall konsekvent är något längre i svenskan måste väl tolkas som ett tecken på att processandet av ett främmande språk på alla planer kräver mer tid, även om det i synnerhet på den lägsta, ordnivån, inte är fråga om stora skillnader. Figur 9 sammanfattar förekomsten och andelar pauser inuti ord av olika typ i det finska (L1) och svenska (L2) materialet. Inom parenteserna efter språken anges hur många procent av alla pauser i de lineära texterna pauserna i ord utgör. Annorstädes står procenterna för subkategorins andel av den underordnande kategorin.

Figur 9 Förekomsten och andelen pauser inuti ord av olika typ i L1-finskan och L2-svenskan

I finskan klassificerades sammanlagt 119, dvs. hälften av alla 237 pauser. Fördelningen mellan språkliga och tekniska pauser i finskan och svenskan är likadan i de två språken: ungefär 60 % av pauserna är av språklig och 40 % av teknisk natur. När man tar hänsyn till att största delen (77,4 %) av de tekniska pauserna i svenskan kan antas ha orsakats av främmande bokstäver och att kategorierna slagfel, svåra bokstavkombinationer och långa ord i svenskan (*slagfel o.d.* i tabellen) och tekniska pauser i finskan i stort sett motsvarar varandra, märker man att långa och svåra ord i själva verket orsakar betydligt mer pausering i L1-finskan. Förklaringen till detta måste vara att mycket långa ord är mer typiska för finskan (41,2 %) än för svenskan (22,6 %). Att sällsynta bokstäver inte orsakade pauser i finskan förklarar även medellängden för de tekniska pauserna, 3,01 sekunder (se tabell 34), vilket är nästan en sekund mer än i svenskan. Långa ord och korrigerings av slagfelen i dem kräver mer tid än att hitta en tangent på tangentbordet.

9.3.3 Andra iakttagelser

I samband med pausering inuti ord i L1-finskan tar jag upp ännu en företeelse som fäste min uppmärksamhet. I de finska uppsatserna förekom å ena sidan 28 pauser inuti ord (11,8 % av

alla pauser) före den sista bokstaven i ordet, å andra sidan 33 pauser (13,9 %) som hölls efter den första bokstaven. De två typerna har emellertid ingen märkbar anknytning till sats- eller meningsgränser utan de flesta av dem förekommer i ord mitt i en sats. Det handlar inte heller om enstaka skribenters personliga vana, för pauser av denna typ förekom i sammanlagt 22 skribenters uppsatser. Pausering som sker efter första bokstaven kan ju bero på att man pausar i god tid för att bestämma ordets form, men när det gäller pauser i slutet av ord är det oftast för sent att ändra på ordets form utan att radera. Speciellt ofta tycks sista bokstaven i ordet vara *n*.

- (33) a. [...] vaikeudet ovat seurausta juuri väärästä asenteesta ruotsin opiskeluu<02.436>n ja motivaation puutteesta (Fi23.lin)
 b. Ruotsin opiskelijana täysi<04.105>n puolueeton kanta on minulle mahdoton [...] (Fi17.lin)
 c. Mutta eihän englantilaistenkaa<0.02.080>n tarvitse opiskella [...] (Fi14.lin)

Man antingen monitorerar det skrivna eller planerar fortsättningen i satsen under pausen, men att man inte gör detta först efter att ha fullbordat ordet känns mystiskt. Pauser före ordets sista bokstav förekommer i någon mån även i svenskan, men inte i lika stor grad som i finskan. Dessutom är ordets sista bokstav i svenskan ofta avgörande med tanke på ordets böjning och pauserna kan ofta tolkas bero på grammatiken. Exempelvis skribenten i belägg (33a) har redan bestämt sig för att skriva just (*ruotsin*) *opiskeluun* ('till pluggandet av svenska') eftersom det är den enda möjliga formen om man inte tänker radera. Antalet pauser av denna typ är så stort att det enligt min uppfattning inte kan vara fråga om en slump, men den eventuella logiken bakom detta pauseringsbeteende förblir outredd åtminstone för min del.

Pausering före sista eller första bokstaven är den enda större gruppen bland de ord där pausen inuti inte kunde kategoriseras. Annars handlar det om enstaka ord där man inte kan se en minsta antydning om vad som orsakat pausen.

- (34) a. [...] mutta Suomen historiaa j<02.628>a perinteitä sekä omaa mielen avoimuutta [...] (Fi5.lin)
 b. 13-15 –vuotiaiden tulevaisuudensuunnitelmat ovat harvoin n<0.02.609>iin selvät [...] (Fi17.lin)
 c. Kielten osaaminen avaa uusia ovia, ha<02.203>rvoin se niitä ainakaan sulkee.

(Fi6.lin)

Även om ordet säkert kan ses som den minsta planeringsenheten i skrivprocessen som Hadenius (1991) föreslår, måste man väl också acceptera att skribenterna ibland pauserar mitt i denna enhet utan någon iaktbar anledning.

10 SAMMANFATTNING

Syftet med denna avhandling var att ge en översikt över skrivprocessens väsen hos infödda skribenter och inlärare av ett främmande språk. Huvudintresset fokuserades på pauseringen. En paus under skrivprocessen är ett tecken på att något pågår i skribentens hjärna; han planerar fortsättningen för texten eller läser igenom och eveluerar det han skrivit. Ibland kan det hända att han helt enkelt behöver vila en stund.

I denna studie kom fram att pauseringen är mer frekvent på alla textnivåer i L2 vilket kan antas vara en följd av att skrivprocessen på ett främmande språk på grund av ett begränsat ordförråd och en bristfällig behärskning av syntaxen innebär en större kognitiv belastning än processandet av modersmålet. Frekvent pausering i L2 medför en lägre produktionstakt och därmed en längre skrivtid (se kapitel 5). Skribenterna använde även en längre tid för planering i början av sin svenska uppsats än den finska, vilket visserligen kan bero på de olika ämnena för de två uppsatserna. Planeringstiden i början av stycken påverkas inte lika kraftigt av språket utan är snarare individuell; de som indelar sin text i flera kortare stycken använder en kortare planeringstid i början av ett nytt stycke än de vars text består av färre men längre stycken (se kapitel 6).

En speciellt påfallande skillnad mellan språken är att pauser vid satsgränser inom en makrosyntagm, dvs. vid gränsen mellan en huvudsats och en bisats, är betydligt vanligare i L2. I de båda språken pauserar man dock oftast i början av en makrosyntagm (se kapitel 7). Frekventast pausering orsakar de bisatser som följs av en huvudsats, mest sällan pauserar man före huvudsatsen i samma typ av makrosyntagm. Dessa makrosyntagmer tycks således planeras som en enhet. Detta gäller dock också den vanligare typen där en huvudsats följs av en bisats, men distinktionen är speciellt påfallande i det förra fallet. De makrosyntagmer som består av minst två satser föregås oftare av en paus än de som utgörs av en enkel huvudsats.

Av de olika bisatstyperna orsakar relativa satser mer sällan pausering än de andra bisatstyperna. Huruvida det ingår en rörlig bestämning i bisatsen har ingen betydlig inverkan på pauseringen före konjunktionsinledda bisatser och indirekta frågor. Relativsatserna utgör dock ett undantag även i detta hänseende: en rörlig bestämning medför en signifikant högre pausfrekvens före relativsatser.

L1-finska och L2-svenska uppvisar också signifikanta skillnader i pausering mellan ord (se kapitel 8). I finskan pauserar skribenterna flitigast före substantiv medan den vanligaste pauspositionen i svenskan är före prepositioner och verb. Det kan förmodas att detta förklaras av skillnaderna i finskans och svenskans syntax. Att kopulaverbet föregås mer sällan av en paus i båda språken kan tolkas som ett tecken på att pausering före ord till en stor del förklaras av ett behov för lexikal sökning. I svenskan uppstod en signifikant skillnad även mellan pausfrekvensen före hjälpverb och fullverb. Detta stöder för sin del hypotesen om den lexikala sökningens betydelse.

Pausering inuti ord tycks i finskan oftast vara orsakad av problem med det tekniska skrivarbetet, vilket hänger samman med finskans långa ord (se kapitel 9). Skribenterna verkar dock ibland också i L1-finskan pausa mitt i ord för att fundera över ett språkligt val. Detta tar sig uttryck i pauser som t.ex. förekommer omedelbart före kasusändelser. Den vanligaste orsaken till pauseringen inuti ord i L2-svenskan kan antas vara problem med grammatiken, t.ex. valet av rätt species eller genus. Även ovanan vid för finskan främmande bokstäver som bl.a. *x*, *g* och *f* tycks rätt så ofta förklara pauseringen inuti ord i svenskan.

Pauslängden påverkas inte i lika stor grad av språkbytet; pauserna är dock något längre i L2, men skillnaden är inte lika markant som skillnaden i pausfrekvensen mellan de två språken. Den genomsnittliga pauslängden påverkas betydligt av enstaka mycket långa pauser. Bland annat av denna anledning anser jag pausfrekvensen vara en pålitligare indikator på planeringskravet i samband med olika konstruktioner än pauslängden.

Under undersökningens förlopp visade sig den kvantitativa analysen av pausmönster vara en fruktbar metod för jämförelsen mellan skrivprocesserna på L1 och L2: resultaten motsvarade ofta förväntningarna och överensstämde med den tidigare forskningen. Metoden innebär dock flera osäkerhetsfaktorer. Efteråt kan man ju inte säkert veta vad skribenterna har använt pauserna för. T.ex. en paus på en minut mitt i en sats används knappast för att grubblera på

ordvalet utan mer sannolikt för global planering eller revidering. Ändå ansågs denna paus som en paus mellan ord i denna undersökning. På detta vis beaktades i analysen ofta även sådana pauser som man med skäl kunde misstänka ha använts för något annat än för företeelsen som man hade i fokus. Å andra sidan är det väl omöjligt att skapa ett konsekvent system som skulle utesluta de osäkra fallen men ändå inte i alltför stor grad basera sig på forskarens personliga tolkning. En möjlighet vore att utelämna de längsta pauserna i sådana analyser som koncentrerar sig på planeringen av mindre språkliga enheter såsom satser eller ord. Detta medför dock frågeställningen om hur lång paus som kan betraktas som lång. Individuella skillnader mellan skribenterna är stora och det som hos någon kan anses som en lång paus är inte nödvändigtvis det hos någon annan. Ett annat sätt att försöka minimera osäkerhetsfaktorerna av denna typ kunde vara att komplettera metoden med intervjuer med skribenterna omedelbart efter skrivsessionen. Med ScriptLog är det möjligt att spela upp sessionen efteråt i realtid. Denna facilitet skulle kunna utnyttjas för att hjälpa skribenten att återkalla skrivprocessen i minnet och låta honom själv kommentera t.ex. vad han gjorde under de långa pauserna. Att resultaten trots dessa problem oftast motsvarade förväntningarna möjliggjordes av det omfattande materialet; i samband med de flesta företeelser studerades så mycket data att de eventuella misstolkningarna inte kunde urvattna resultaten.

I denna studie behandlades försökspersonerna mestadels som en grupp. Fördelen med detta tillvägagångssätt är att det sammanlagda antalet förekomster är stort för nästan alla företeelser vilket är viktigt med tanke på signifikansen av resultaten. Det vore emellertid intressant att fördjupa analysen på individnivån. De enstaka fallen där även individnivån granskades visade att det genom att studera individernas pausbeteende åtminstone till någon del är möjligt att få en uppfattning om de skrivstrategier som är typiska för dem oavsett språket. Materialet vore antagligen tillräckligt omfattande också för gestaltning av olika skrivprofiler. En annan intressant infallsvinkel skulle vara att sätta sig närmare in i de eventuella särdragen som skrivprocessen hos de tvåspråkiga skribenterna uppvisar.

Som jag konstaterade i samband med presentering av resultaten av pauseringen mellan ord skulle även pausering före olika fraser vara värd vidare undersökning. Analysen skulle troligen kunna avslöja intressanta tendenser med tanke på planeringen. Pausmönstren mellan ord tyder på att också frasen kan vara en viktig planeringsenhet i skrivprocessen.

NOTER

¹ Skrivtiden: ($t=16,626$; $df=28$; $p=0,000$); paustiden: ($t=16,626$; $df=28$; $p=0,000$); tecken: ($t=-7,726$; $df=28$; $p=0,000$)

² Vid ett testtillfälle fick deltagarna instruktionerna för den svenska uppsatsen först sedan programmet hade startats. Det tog dem tid att öppna kuvertet och läsa instruktionerna, vilket ökade pauslängderna i början. Dessa sju deltagare är inte med i statistiken för den initiala planeringen för den svenska uppsatsens del.

³ ($t=-3,667$; $df=21$)

⁴ ($t=1,528$; $df=27$)

⁵ Enheten i Warrens studie var *t-unit*, ett begrepp som ofta används i den engelskspråkiga litteraturen. Betydelsen är i stort sett detsamma som det av begreppet makrosyntagm hos Teleman.

⁶ ($x^2=76,367$; $df=1$)

⁷ ($x^2=50,049$; $df=1$)

⁸ ($x^2=19,709$; $df=1$)

⁹ Huvudsatserna: ($x^2=36,839$; $df=1$) bisatserna: ($x^2=59,467$; $df=1$)

¹⁰ ($x^2=137,326$; $df=4$)

¹¹ ($x^2=6,192$; $df=1$). Även de andra paren testades med x^2 -test. Skillnaden var signifikant i paren *_hs / hs_bs*; *_hs / bs_hs*; *_hs bs / hs_bs*; *_hs / bs_hs*; *hs_bs / _bs hs* och *_bs hs / bs_hs* med p -värdet på 0,000 i alla dessa par.

¹² ($x^2=53,565$; $df=4$). Signifikansen testades även parvis med x^2 -test. I de signifikanta paren *_hs/hs_bs*; *_hs bs/hs_bs*; *_hs bs/bs_hs*; *hs_bs/_bs hs* och *_bs hs/bs_hs* ($p=0,000$); i *_hs/bs_hs* ($p=0,001$)

¹³ ($x^2=73,461$; $df=1$)

¹⁴ ($x^2=7,106$; $df=1$)

¹⁵ ($df=28$ i alla par) *_hs / hs_bs*: ($t=5,556$, $p=0,000$); *_hs / bs_hs*: ($t=11,294$, $p=0,000$); *_hs bs / hs_bs*: ($t=5,539$, $p=0,000$); *_hs bs / bs_hs*: ($t=8,851$, $p=0,000$); *hs_bs / _bs hs*: ($t=-2,682$, $p=0,012$); *hs_bs / bs_hs*: ($t=5,664$, $p=0,000$); *_bs hs / bs_hs*: ($t=5,093$, $p=0,000$)

¹⁶ ($df=28$ i alla par) *_hs / hs_bs*: ($t=5,335$, $p=0,000$); *_hs / _bs hs*: ($t=2,748$, $p=0,010$); *_hs / bs_hs*: ($t=4,111$, $p=0,000$); *_hs bs / hs_bs*: ($t=6,586$, $p=0,000$); *_hs bs / _bs hs*: ($t=2,534$, $p=0,017$); *_hs bs / bs_hs*: ($t=4,207$, $p=0,000$)

¹⁷ ($x^2=14,506$; $df=2$)

¹⁸ konj. / rel.: ($x^2=13,929$; $df=$) fråga / rel.: ($x^2=7,305$; $df=1$)

¹⁹ ($x^2=6,813$; $df=2$)

²⁰ konj./rel.: ($x^2=6,060$; $df=1$) rel./fråga: ($x^2=6,617$, $df=1$)

²¹ Konj. fi-sve: ($x^2=37,141$; $df=1$; $p=0,000$); rel. fi-sve: ($x^2=38,984$; $df=1$; $p=0,000$); fråga fi-sve: ($x^2=7,198$; $df=1$; $p=0,000$)

²² ($x^2=3,141$; $df=1$)

²³ ($x^2=10,601$; $df=5$)

²⁴ ($x^2=3,532$; $df=1$) X^2 -testet mellan de två andra par: konj-konj+rb ($x^2=0,291$; $df=1$; $p=0,590$) fråga-fråga+rb ($x^2=0,369$; $df=1$; $p=0,544$)

²⁵ ($x^2=9,204$; $df=2$)

---

²⁶ ($x^2=2,974$; $df=1$) substantiv/p.pronomen: ($x^2=7,254$; $df=1$; $p=0,007$); verb/p.pronomen: ($x^2=4,391$; $df=1$; $p=0,036$)

²⁷ ($x^2=8,810$; $df=1$)

²⁸ ($x^2=0,535$; $df=1$)

²⁹ ($x^2=0,010$ $df=1$)

³⁰ ($x^2=57,516$; $df=4$)

³¹ ($df=1$ i alla par) subst. / verb ($x^2=22,975$; $p=0,000$) subst. / p.pron. ($x^2=14,803$; $p=0,000$) subst. / prep. ($x^2=1,719$; $p=0,190$) subst. / artikel ($x^2=10,337$; $p=0,001$) verb / p.pron. ($x^2=38,929$; $p=0,000$) verb / prep. ($x^2=5,442$; $p=0,020$) verb / artikel ($x^2=0,686$; $p=0,408$) p.pron / prep. ($x^2=19,273$; $p=0,000$) p.pron / artikel ($x^2=5,076$; $p=0,024$) prep. / artikel ($x^2=4,582$; $p=0,032$)

³² Skillnaderna mellan L1-finskan och L2-svenskan: substantiv: ($x^2=78,276$; $df=1$; $p=0,000$) verb: ($x^2=204,372$; $df=1$; $p=0,000$) p.pronomen: ($x^2=7,665$; $df=1$; $p=0,006$)

³³ ($x^2=23,309$; $df=1$)

³⁴ ($x^2=15,852$; $df=1$)

³⁵ ($x^2=0,836$; $df=1$)

³⁶ Antalet pauser inuti ord: ($t=6,461$; $df=28$), andelen av alla pauser: ($t=3,282$; $df=28$)

LITTERATUR

- Flower L. & Hayes J.R. (1981). A cognitive process theory of writing. *College Composition and Communication* 32, 365-387.
- Hadenius, P. (1991). *Pausmönster. En kvantitativ analys av pauser i skrivprocessen*. Rapport 40 från Interaktions- och presentationslaboratoriet. Stockholm: Kungliga tekniska högskolan.
- Hansen, E. (1991). Skriveproces og tekstbehandling. Erfaringer fra et projekt om procesorienteret skrivning i 3. – 5. klasse med anvendelse af datamaskiner. I Malmgren, G. & Sandqvist, C. (red.), *Skripedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmqvist, K., Johansson V., Strömqvist S., Wengelin Å. (2002). Analysing Reading and Writing Online. I *The Diversity of Languages and Language Learning*. Lund: Lunds universitet.
- Kowal, S. & O'Connell, D. (1987). Writing as Language Behaviour: Myths, Models, methods. I Matsuhashi, A. (red.), *Writing in Real Time. Modelling Production Processes*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Lannér, O. (1999). *Datorstöd i skrivandet. En longitudinell studie på grundskolan och gymnasieskolan*. Båstad: Bokförlaget Boken Båstad.
- Manchón, R. M., Roca de Larios, J., Murphy L. (2000). An approximation to the study of backtracking in L2 writing. *Learning and Instruction* 10, 13-15.
- Matsuhashi, A. (1982) Explorations in the Real-Time Production of Written Discourse. I Nystrand, M. (red.), *What Writers know. The Language, Process, and Structure of Written Discourse*. London: Academic Press, Inc.
- Melin, L. (2000). *Människan och skriften*. Stockholm: Nordstedts Ordbok.
- Mussalo, M. (1997). *Revidering, planering och olika pausmönster vid nominalfraser under skrivprocessen*. Pro gradu-avhandling. Jyväskylä Universitet, Institutionen för nordiska språk.
- Piolat, A. (1999). Planning and text quality among undergraduate students. I Torrance, M. & Galbraith, D. (red.), *Knowing What to Write. Conceptual processes in Text Production*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Pålsson, E. (1998). *Revision strategies in young foreign language writing*. Rapport 143 från Interaktions- och presentationslaboratoriet. Stockholm: Kungliga tekniska högskolan.

- Rahkonen, M. (1993) Ordföljd och yttrandeplanering I finnarars inläraarsvenska. I Golden, A. & Hvenekilde, A. (red.) *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andrespråk i Oslo den 19.-20. mars 1993*. Oslo: Univesitetet i Oslo.
- Raimes, A. (1987) Language proficiency, writing ability, and composing strategies: A study of ESL college student writers. *Language Learning*. Vol 37, Nr 3. 439-468.
- Severinson-Eklundh, K. Skrivmönster med ordbehandlare. *Språkvård* 4/1995, 11-18.
- Smith, F. (1982). *Writing and the Writer*. London: Heinemann Educational Book Ltd.
- Strömquist, S. (1994). *Skrivboken*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Strömqvist, S. (1993). *Language Development, Speech, Sign and Writing. First draft for Proceedings from the conference "Bilingualism in Deaf Education"*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Teleman, U. (1974) *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*. Lund: Studentlitteratur.
- Van Waes, L. (1991). *De computer en het schrijfproces. De invloed van de tekstverwerker op het pauze- en revisiegedrag van schrijvers*. Enschede: Universiteit Twente.
- Warren, E. (1997). The significance of pauses in written discourse: A comparison of native speakers and learner writing. I Archibald A. & Jeffery G. (red.), *Second language acquisition and writing: A multidisciplinary approach. Proceedings of a symposium, July 11-12*. Southampton: University of Southampton.
- Wengelin, Å. (2002). *Text Production in Adults with Reading and Writing Difficulties*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wolff, D. (2000). Second language writing: a few remarks on psycholinguistic and instructional issues. *Learning and Instruction* 10, 107-112.
- Zimmermann, R. (2000). L2 writing: subprocesses, a model of formulating and empirical findings. *Learning and Instruction* 10, 73-99.
- Zvacek, S. (1992). Word Processing and the Teaching of Writing. I Hartley, J. (red.), *Technology and Writing. Readings in the Psychology of Written Communication*. London: Jessica Kingsley Publishers Ltd

BILAGOR

Bilaga 1: Instruktionerna för den svenska uppsatsen

Tehtäväsi on kirjoittaa ruotsiksi mielipideartikkeli
sanomalehteen aiheesta

Terrorismen i dagens värld

Lopetus: Kun olet saanut tekstisi valmiiksi etkä esim halua korjailla sitä enää, klikkaa valikosta **Panel** vaihtoehto **Stop**, jolloin kirjoitusohjelma sulkeutuu.

Jos et osaa lopettaa ohjelmaa, nosta kätesi pystyyn. Valvoja tulee tällöin avuksesi.

Älä valitse *File*-valikosta löytyvää *Exit*-vaihtoehtoa.

Älä sulje tietokonetta

Bilaga 2: Instruktionerna för den finska uppsatsen

Tehtäväsi on kirjoittaa suomeksi mielipideartikkeli
sanomalehteen aiheesta

Näkökohtia ”pakkoruotsi”-keskusteluun

Lopetus: Kun olet saanut tekstisi valmiiksi etkä esim halua korjailla sitä enää, klikkaa valikosta **Panel** vaihtoehto **Stop**, jolloin kirjoitusohjelma sulkeutuu.

Jos et osaa lopettaa ohjelmaa, nosta kätesi pystyyn. Valvoja tulee tällöin avuksesi.

***Älä** valitse **File**-valikosta löytyvää **Exit**-vaihtoehtoa.*

***Älä** sulje tietokonetta*

Bilaga 3: Enkäten för insamlandet av bakgrundfakta

Kirjoitustestiin osallistuvan taustatiedot

Nimi: _____ Henk tunnus: _____

Aloitin ruotsin opintoni peruskoulun _____ luokalla

Kirjoitin ylioppilaskirjoituksissa ruotsin pitkänä keskipitkinä kielenä

Ruotsin arvosanani ylioppilaskirjoituksissa oli _____

Ruotsin arvosanani lukion päästötodistuksessa oli _____

Aloitin ruotsin opintoni yliopistossa v _____.

Ruotsi on minulle pääaine sivuaine

Olen asunut ruotsinkielisessä ympäristössä (Ruotsi, Ahvenanmaa) _____ vuotta

Toinen tai kummatkin vanhempani ovat puhuneet minulle pääasiassa ruotsia kotona

 kyllä
 ei

Katson osaavani suomea ja ruotsia suurin piirtein yhtä hyvin

 kyllä
 ei

Olen viimeisen kahden vuoden aikana käyttänyt tietokonetta tekstinkäsittelytarkoituksessa

 melko usein
 silloin tällöin
 en juuri lainkaan